

**JAUNO ZINĀTNIEKU
PĒTĪJUMI SOCIĀLAJĀ JOMĀ:
PROBLĒMU IESPĒJAMIE RISINĀJUMI**

Zinātniski metodisko rakstu krājums

RĒZEKNES TEHNOLOĢIJU AKADĒMIJA

**JAUNO ZINĀTNIEKU PĒTĪJUMI
SOCIĀLAJĀ JOMĀ:
PROBLĒMU IESPĒJAMIE RISINĀJUMI**

Zinātniski metodisko rakstu krājums

**Rēzekne
2018**

JAUNO ZINĀTNIEKU PĒTĪJUMI SOCIĀLAJĀ JOMĀ: PROBLĒMU IESPĒJAMIE RISINĀJUMI. Zinātniski metodisko rakstu krājums. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. 144 lpp.

Krājums izdots RTA zinātniskā granta 2017.g. projekta „*Jauno zinātnieku pētījumi sociālajā jomā: rezultātu pārnese praksē*” ietvaros.

Projekta līdzfinansētāji: Rēzeknes pilsētas domes pārvalde „Sociālais dienests”, Rēzeknes novada pašvaldības sociālais dienests.

Sadarbības partneri: Rēzeknes internātpamatskola – attīstības centrs (RIAC), Anikšči sociālās aprūpes māja un Lietuvas sociālo darbinieku asociācija, nodibinājums „Trīs lauvas”.

Sastādītāji: Dr. paed. Ž. Truskovska, Mg. psych. R. Orska.

Projekta vadītāja: RTA docente Ž. Truskovska.

Projektā iesaistītais akadēmiskais personāls: RTA programmu vadītāja lektore R. Orska, RTA docente M. Opincāne, RTA vieslektore A. Jurčenko.

Projektā iesaistītie studējošie:

- 1.līmeņa profesionālās augstākās izglītības „Sociālais rehabilitētājs” – Ē. Kanča, Ļ. Kolesņikova, K. Bernāne, S. Pabērza;
- profesionālās bakalaura studiju programmas „Sociālais darbs un sociālā rehabilitācija” – S. Līce, M. Mihaļkova;
- profesionālās bakalaura studiju programmas „Sociālais pedagogs” – A. Blaua, D. Janiša, J. Gedušs, E. Grandāns;
- profesionālās bakalaura studiju programmas „Tulks - referents” – Z. Nikitina, I. Skromane;
- profesionālās maģistra programmas „Speciālā pedagoģija” – I. Saule, K. Ustinova.

Šis darbs tiek izplatīts ar internacionālo licenci:
Creative Commons Attribution 4.0 International License

ISBN 978-9984-44-218-1

© Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, 2018

SATURS

Priekšvārds	4
Evita BARKANE	
Sociāli pedagoģiskā preventīvā programma pusaudžu saskarsmes prasmju sekmēšanai sociālajā gleznošanā Atvērtajā dienas centrā	7
Laura MIČULE	
Sociālpedagoģiskās darbības pasākumu kopums pusaudžiem bērnu sociālo pakalpojumu centrā deviantas uzvedības mazināšanai	30
Dženija KRAMA	
Izglītojoši preventīvo pasākumu kopums vecākiem pusaudžu socializācijas procesa sekmēšanai ģimenē un skolā	48
Agnese MIĻUKOVA	
Mūzikas terapijas elementu izmantošanas aktivitātes sociālā rehabilitētāja darbā ar senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem	61
Inga KLĪDZĒJA	
Latviešu tradicionālā folklorā kā resurss sociālā rehabilitētāja darbā	77
Līga IRBĪTE	
Komandas modelis un sociālā rehabilitētāja aktivitātes ģimeņu ar bērniem ar redzes traucējumiem atbalstam	98
Ilona SAULE	
Mnemotehnika kā augmentatīvā vizuālās informācijas uztveres metode un tās pielietojums darbā ar bērniem un pieaugušajiem ar garīgās attīstības traucējumiem	126
Kristīne USTINOVA	
Cilvēku ar invaliditāti un GAT dzīvesdarbības nodrošinājums Rēzeknes daudzfunkcionālajā centrā	137

PRIEKŠVārds

Sociālās problēmas kļūst arvien daudzslāņainākas, un tas rada nepieciešamību sociālās jomas speciālistu sagatavošanā pievērst uzmanību profesionālās kompetences pilnveidei. Sociālā darba speciālisti profesionālo pienākumu ietvaros veic dažādus uzdevumus: sociālās problēmas noteikšanu, izpēti, alternatīvu problēmas risinājumu meklēšanu, resursu apzināšanu un piesaisti, sociālā gadījuma vadīšanu u.c. Savā darbā viņi izmanto tādas metodes un paņēmienus, lai klients pats izvēlētos savu rīcību un pats izsecinātu, kas viņam jādara. Sociālā darba mērķis ir palīdzēt personai, ģimenei vai personu grupai noteikt, atrisināt vai mazināt sociālās problēmas, attīstot pašas personas resursus un/vai iesaistot viņu atbalsta sistēmās.

Ir vairākas sociālās grupas, kurām nepieciešamas īpašas pakalpojumu programmas un attīstīti alternatīvās aprūpes veidi: ģimenes ar bērniem, bērni ārpusģimenes aprūpē, vecie cilvēki, cilvēki ar invaliditāti, tajā skaitā personas ar garīgā rakstura traucējumiem, cilvēki ar dažādām atkarībām, vardarbībā cietušie, varmākas, bezpajumtnieki, cilvēku tirdzniecības upuri, bēgļi u.c.

Sociālā darba speciālisti bieži ir bezpalīdzīgi risināmo sociālo problēmu priekšā, jo ekonomisko un sociālo lietu sistēmā, kāda šobrīd ir izveidojusies pasaulē, tradicionālās sociālā darba pieejas nav pietiekami efektīvas. Šīs problēmas aktualizēja 2015. gada jūnijā Milānā (Itālija) notikušajā Eiropas Sociālā darba skolu asociācijas (EASSW) konferencē „Sociālā darba izglītība Eiropā: iepretim 2025”.

Mūsdienu sociālo procesu un problēmu cēloņu izpratne, prasme saskatīt vietējo problēmu saistību ar reģionālajiem un globālajiem, politiskajiem un ekonomiskajiem, demogrāfiskiem un ekoloģiskiem procesiem, prasme rast atbilstošus risinājumus straujajās sociālajās pārmaiņās, sadarbības un sociālās uzņēmējdarbības attīstīšana sociālo problēmu praktiskajā risināšanā, labās prakses un pieredzes pētniecība šobrīd tiek atzītas par svarīgām prasībām sociālās jomas speciālistu izglītošanā. Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā (RTA) šo speciālistu sagatavošanā uzmanību pievērš teorijas un prakses vienotībai. Studiju virziena mērķis ir saistīts ar akadēmijas misiju un stratēģiskajiem mērķiem, kas paredz veicināt starptautiska līmeņa kvalitatīvas augstākās

izglītības ieguvī un darba devēju prasībām atbilstošu profesionālo sagatavotību, zinātniskās pētniecības attīstību sociālajā jomā. Par tradīciju jau ir kļuvušas studentu zinātniskās konferences, kur jaunie zinātnieki prezentē savus pētījumus par kādu sociālpedagoģisko vai sociālo problēmu. Izstrādājot diplomdarbus, studenti ne tikai pēta konkrētu problēmjautājumu, bet arī izstrādā tā risināšanas variantus atbilstoši pētāmās bāzes resursiem.

2017. gada martā RTA zinātnisko grantu konkursā tika atbalstīts un uzsākts darbs projektā *Jauno zinātnieku pētījumi sociālajā jomā: rezultātu pārnese praksē*. Kā jau iepriekš tika minēts, projekta īstenošanas aktualitāti pamato RTA attīstības stratēģijā noteikto prioritāro pētniecības virzienu attīstīšanas nepieciešamība, tajā skaitā studiju virziena „Sociālā labklājība”, veicinot zinātniskās kapacitātes pieaugumu. Tā kā līdz šim jauno zinātnieku pētījumi netika pietiekami popularizēti, akcents tiek likts uz aktīvāku studējošo iesaistīšanu publicitātes pasākumos, stiprinot profesionālo identitāti un izaugsmi, veicinot sabiedrībā aktuālo sociālo problēmu apzināšanu, izpēti un jaunu tehnoloģiju izstrādi, ātrāku zinātnes produktu pārnesei praksē. Projekta ietvaros tika organizēts starptautisks zinātniski praktiskais seminārs, kurā jaunie zinātnieki prezentēja (aprobēja) savus pētījumus, vadīja praktiskās nodarbības (darbnīcas), iepazīstinot ar savu programmu realizēšanas darba metodēm un paņēmieniem. Semināra dalībniekiem bija iespēja diskutēt, sniegt priekšlikumus par izpētes materiālu.

Zinātniski metodiskā materiālu krājuma **mērķis** ir sniegt ieskatu sociālās labklājības studiju virziena studentu piedāvātajās pieejās dažādu mērķgrupu sociālo problēmjautājumu izpētē un risināšanā.

Mērķauditorija: materiālu krājums paredzēts plašai sociālās jomas speciālistu kopai – no sociālās labklājības studiju virziena studenta līdz pieredzējušam praktiķim. Interesenti varēs atrast idejas sociālo problēmjautājumu risināšanai ģimenē, darbam ar pusaudžiem, bērniem ar funkcionālajiem traucējumiem, senioriem.

Saturs un struktūra: zinātniski metodiskais krājums ietver preventīvā darba programmas darbam ar pusaudžiem un viņu vecākiem, senioriem, ģimenēm ar bērniem, kuriem ir redzes traucējumiem, sociālā riska ģimeņu integrāciju kopienā. Pirms katras programmas izklāsta ir dots pamatojums par

šādas programmas nepieciešamību, kas balstās uz problēmjaūtājuma izpēti konkrētā vietā. Tālāk seko programmas plānojums un programmas nodarbību apraksti.

Sīkāku informāciju par apzināto problēmu izpētes procesu un rezultātiem lasītājs var iegūt e-vidē žurnālā *Socialine Sveikata. Social Health N. 7, 8*, pieejams: <http://www.socialinisdarbas.lt/socialhealth>.

Katrs lasītājs var izvēlēties sev piemērotāko veidu, kā lasīt doto materiālu – vai autoru piedāvātajā secībā, vai tikai to rakstu, kas ir nepieciešams darbam vai šķiet saistošs.

Ceram, ka piedāvātais zinātniski metodiskais materiālu krājums radīs jaunas idejas gan studējošajiem, gan profesionāļiem.

R. Orska

SOCIĀLI PEDAGOĢISKĀ PREVENTĪVĀ PROGRAMMA PUSAUDŽU SASKARSMES PRASMJU SEKMĒŠANAI SOCIĀLAJĀ GLEZNOŠANĀ ATVĒRTAJĀ DIENAS CENTRĀ

Anotācija. Darbs veltīts pusaudžu socializācijas procesa problēmjautājumu izpētei neformālās izglītības vidē – Atvērtajā dienas centrā (tekstā – ADC). Pusaudžu socializācijas process ietelmē viņu tālāko dzīves gaitu, iekļaušanos sabiedrībā. Aktualizēta sociālo prasmju nozīme veiksmīgai socializācijas procesa norisei.

Plānojot, organizējot un piedāvājot pusaudžiem pasākumus, aktivitātes, ir apzināti jāfokussējas uz to, lai ADC sociālajā vidē pusaudži spētu attīstīt, nostiprināt saskarsmes prasmes, kas sekmētu arī citu socializācijas procesā svarīgu prasmju pilnveidi.

Dažādojot radošo darbnīcu klāstu ADC, pusaudžiem jāpiedāvā sociālā gleznošana kā efektīvs saskarsmes prasmju attīstīšanas instruments. No speciālista profesionalitātes un meistarības atkarīgs, cik radošs un interesants būs process, kurā piedalīsies pusaudzis, un cik apzināti viņš iekļausies saskarsmes prasmju pilnveidošanā.

Programmas nepieciešamības pamatojums

Mūsdienās arvien vairāk un vairāk parādās ģimeņu, kuras dažādu faktoru dēļ nespēj nodrošināt saviem bērniem, pusaudžiem veiksmīgu saskarsmes prasmju apguvi, tāpēc arī daudziem pusaudžiem veidojas grūtības socializācijas procesā. Atvērtais dienas centrs (turpmāk – ADC) ir iestāde, kur pusaudži pavada savu brīvo laiku lietderīgi, tāpēc sociālajiem pedagogiem ir nepieciešams organizēt pasākumus, aktivitātes, kur pusaudži spēj attīstīt savas saskarsmes prasmes.

Saskarsmes prasmju apguve ietelmē katra pusaudža socializācijas procesu. Cilvēks saskarsmes prasmes spēj apgūt dabiskā pieredzes procesā, citas – vingrinot pats vai speciālista vadībā. Prasmes cilvēks spēj pilnveidot un attīstīt visas dzīves garumā, un tas veiksmīgāk notiek, ja apkārt ir citi cilvēki (Andersone, 2001).

Izpētes teorētiskajā daļā noskaidrots, ka 1) pusaudzis apgūst sociālās normas, attīsta sociālās prasmes un iegūst jaunu pieredzi. Neveiksmīgas socializācijas rezultātā pusaudzis var kļūt sociāli nekompetents, var rasties arī antisociāla uzvedība; 2) sociālās gleznošanas procesā notiek kontaktēšanās ar

citiem cilvēkiem gan tieši (verbāli), gan netieši (ar krāsu palīdzību, ar ķermeņa valodu), šādā saskarsmes procesā tiek izteikta cilvēku uzvedība, attieksmes, uzskati un emocijas; 3) sociālajā gleznošanā u.c. nodarbībās, kur sociālie pedagogi pielieto sociālās spēles (rotaļas), pusaudžiem tiek attīstītas saskarsmes prasmes, veicinot starppersonu attiecību veidošanu un sekmējot veiksmīgāku socializāciju sabiedrībā; 4) sociālajā gleznošanā tiek īstenots viss daudzšķautņainais saskarsmes process kopumā – informācijas apmaiņa jeb komunikācija, saskarsmes partneru mijiedarbība jeb interakcija un saskarsmes partneru savstarpējā uztvere jeb percepcija (*Pļavniece, Škuškovnika, 2002; Dubkevičs, 1999; Smukā, 2011*).

Empīriskā pētījuma 1. posmā noskaidrots, ka 1) lai gan pusaudži, jauniešu lietu speciālisti izsakās atzinīgi par ADC piedāvājumu, tomēr to nepieciešams pilnveidot, uzlabot pasākumu un aktivitāšu daudzumu, dažādību, pievēršot uzmanību ADC socializējošās vides uzlabošanai; 2) plānojot, organizējot un piedāvājot pusaudžiem pasākumus, aktivitātes, apzināti jāfokussējas uz to, lai ADC sociālajā vidē pusaudži spētu attīstīt, nostiprināt saskarsmes prasmes, kas sekmētu arī citu socializācijas procesā svarīgu prasmju pilnveidi; 3) dažādojot radošo darbnīcu klāstu ADC, pusaudžiem jāpiedāvā sociālā gleznošana kā efektīvs saskarsmes prasmju attīstīšanas instruments (sīkāk pieejams: *Socialine Sveikata. Social Health N. 7, 8*).

Pamatojoties uz zinātniskajām atziņām, kas tika gūtas teorētiskajā un empīriskajā pētījumā situācijas izpētes 1. posmā, autore pētījuma 2. posmā aprobēja sociāli pedagogisko preventīvo programmu (turpmāk – Programma) un noskaidroja, ka: 1) pusaudžiem dalība programmas aktivitātēs, nodarbībās palīdzēja pilnveidoties – būt atvērtākiem, pašpārlicinātākiem, nekautrēties un runāt par nozīmīgām un svarīgām lietām, kas kopumā ietekmē personības izaugsmes procesu; 2) programmas laikā pusaudži ir attīstījuši un pilnveidojuši *saskarsmes prasmes, kas veicina savstarpējo uzticēšanos grupā* – visaugstākā dinamika – no 41 % uz 59 % – ir novērojama prasmē kontrolēt emocijas; 3) saskarsmes prasmju grupā – *prasmes, kas veicina komunikāciju ar citiem*, – arī tika konstatēti uzlabojumi – no 43 % uz 57 %, ir mainījusies prasme uzrunāt citus viņiem pieņemamā veidā, pieņemt otra cilvēka viedokli un izrādīt pozitīvu attieksmi neverbāli, kas apstiprina teorētiskās atziņas, ka līdzdarbošanās

vienaudžu grupās interesantās nodarbēs, šajā gadījumā sociālās gleznošanas grupā, un refleksija par to, spēj ietekmēt pusaudžu emocijas, attieksmi un uzvedību; 4) pusaudžu *saskarsmes prasmju grupā, kas veicina efektīvu mijiedarbību grupas darbā* ar citiem, vērojama pozitīva dinamika, piemēram, no 43 % uz 57 % prasmē darboties, nomainot cits citu pēc kārtas, lūgt palīdzību un atbalstu, prasmē pieņemt cita viedokli par kopīga uzdevuma veiksmīgāku veikšanu; 5) pēc pusaudžu domām, viņiem kopumā ir uzlabojušās un pilnveidojušās saskarsmes prasmes: 73 % – „jā” atbildes un 27 % – „drīzāk jā nekā nē”. Pusaudži paši apzinās un jūt, ka ir uzlabojusies viņu saskarsme ar vienaudžiem, jo tika attīstītas komunikācijas prasmes, spēja uzticēties otram, savstarpēji sadarboties.

Eksperimentālajā pētījumā tika aprobēta programma pusaudžu saskarsmes prasmju pilnveidei un socializācijas sekmēšanai, pielietojot *sociālās spēles un sociālās gleznošanas* nodarbības.

Veiktais pētījums pierāda, ka aprobētā programma ir veiksmīga. Izanalizējot pētījuma datus un izvērtējot programmas plānojumu un saturu, lai sekmētu pusaudžiem veiksmīgu socializāciju, tika pilnveidota programma, veikts plašāks apraksts, precizētas nianšes, koriģētas tēmas un uzlabotas sociālās spēles.

Programmas raksturojums un plānojums

Programma tika veidota kā moduļi: 1) motivācijas un grupas dalībnieku savstarpējās iepazīšanās modulis; 2) dalībnieku savstarpējās uzticēšanās grupā nostiprināšanas modulis; 3) dalībnieku komunikācijas ar citiem dalībniekiem modulis; 4) mijiedarbības grupu darbā ar citiem dalībniekiem modulis; 5) nobeiguma modulis. Tas ļauj programmu īstenot tādā secībā, kā tā ir aprakstīta, vai arī ir iespēja to mainīt, pielāgojot moduļus, aktivitātes atbilstoši vadītāja profesionālajam stilam (*skatīt 1. tabulu*).

Moduļi tiek piedāvāti, balstoties uz teorētiskajām atziņām par *saskarsmes prasmju grupām* pēc D. Lieģenieces (1998) iedalījuma. Katrā modulī tiek apgūtas atbilstošas grupas prasmes, tās tiek nostiprinātas, papildinātas arī pārējos atspoguļotajos moduļos, tāpēc tomēr ieteicams programmu īstenot tieši tādā secībā, kā tiek piedāvāts.

Piedāvātā programma tiek realizēta slēgtā grupā – grupas dalībnieki nemainās programmas realizēšanas laikā. Tas sekmē grupas locekļu savstarpējo saliedētību un uzticēšanos cits citam. Kopumā programma paredz 16 tikšanās reizes (*skatīt 1. tabulu*). Katrai tikšanās reizei ir sava tēma, mērķis un veicamie uzdevumi, ko grupas dalībniekiem piedāvā programmas vadītājs.

1. tabula

Programmas moduļu saturiskais plānojums (autores veidots)

Modulis	Māc. stundu skaits	Nodarbība	Mērķis	Metodes	Veicējs
1. „Motivācijas un grupas dalībnieku savstarpējās iepazīšanās modulis”	2	1. nodarbība. Tēma: „Iepazīšanās un kontakta nodibināšana ar dalībniekiem”	Grupas dalībnieku emocionālā atraisīšana; pozitīvas, labvēlīgas gaisotnes veidošana grupā	<ul style="list-style-type: none"> • Stāstījums • Pārrunas • Sociālās spēles • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
	Uzdevumi				
	2	2. nodarbība. Tēma: „Uzticēšanās un sadarbšanās”	Emocionālā atraisīšana un kopīga savstarpējā sadarbšanās	<ul style="list-style-type: none"> • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs grupās • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
Uzdevumi					
<ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Veicināt grupas dalībnieku savstarpējo uzticēšanos, izmantojot sociālās spēles • Kopīgi izveidot grupas noteikumus • Sekmēt savstarpējo sadarbšanos (vadītājs – dalībnieks, dalībnieks – dalībnieks) • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 					
4	3. nodarbība. Tēma: „Mācību ekskursija”	Grupas dalībnieku saliedēšana un savstarpējās atvērtības veicināšana	<ul style="list-style-type: none"> • Stāstījums • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs grupās • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs, metodiķe, gids	

	<p>Uzdevumi</p> <ul style="list-style-type: none"> Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu Organizēt mācību ekskursiju Lūznavas muižā Veicināt grupas dalībnieku savstarpējo uzticēšanos, spēlējot sociālās spēles dabā muižas parkā Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 				
	2	4. nodarbība. Tēma: „Iepazīsti sevi!”	Sevis izzināšanas veicināšana un pozitīvas emocionālas noskaņas veidošana grupā	<ul style="list-style-type: none"> Pārrunas Sarunas Darba lapa Prezentācija Atgriezeniskā saite 	Sociālais pedagogs
	<p>Uzdevumi</p> <ul style="list-style-type: none"> Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu Organizēt dalībnieku pašprezentāciju, izmantojot kolāžu Veikt pašizpēti, noskaidrojot savu komunikācijas prasmju stiprās un vājās puses Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 				
2. „Dalībnieku savstarpējās uzticēšanās grupā nostiprināšanas modulis”	2	5. nodarbība. Tēma: „Iepazīsti mani gleznojot!”	Dalībnieku savstarpējās labvēlīgās atmosfēras uzturēšana un iedrošināšana atklātai sarunai par savām sajūtām	<ul style="list-style-type: none"> Stāstījums Pārrunas Darbs mazās grupās Sociālā gleznošana Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
	<p>Uzdevumi</p> <ul style="list-style-type: none"> Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu Iepazīstināt dalībniekus ar sociālās gleznošanas procesu Veidot labvēlīgu atmosfēru grupā Rosināt dalībniekus runāt par savām izjūtām gleznošanas laikā un pēc tās Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 				
	2	6. nodarbība. Tēma: „Saruna par draudzību”	Dalībnieku savstarpējās labvēlīgās atmosfēras uzturēšana un savstarpējā atbalsta grupā veicināšana	<ul style="list-style-type: none"> Pārrunas Sociālās spēles Darba mazās grupās Sociālā gleznošana Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
<p>Uzdevumi</p> <ul style="list-style-type: none"> Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu Palīdzēt grupas dalībniekiem uzmundrināt un iedrošināt vienu otru sociālo gleznu gleznošanas laikā Spēlēt sociālās spēles, atbalstot vienu otru Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 					

1. tabulas turpinājums

	2	7. nodarbība. Tēma: „ Mēs protam kontrolēt savas emocijas ”	Emociju regulēšanas prasmes pilnveide	<ul style="list-style-type: none"> • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs mazās grupās • Sociālā gleznošana • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
	Uzdevumi <ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Veicināt savu emociju apzināšanos, izmantojot dažādas spēles ar krāsām • Spēlēt sociālās spēles • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 				
3. „Dalībnieku komunikācija ar citiem dalībniekiem modulis”	2	8. nodarbība. Tēma: „ Pozitīva attieksme ”	Pozitīvas savstarpējās attieksmes grupas dalībnieku vidū veicināšana	<ul style="list-style-type: none"> • Stāstījums • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs mazās grupās • Sociālā gleznošana • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
	Uzdevumi: <ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Pilnveidot grupas dalībniekiem prasmi izrādīt draudzīgu, pozitīvu attieksmi ar vārdiem un ar ķermeņa valodu sociālās gleznošanas laikā • Spēlēt sociālās spēles • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 				
	2	9. nodarbība. Tēma: „ Pieklājība mums visapkārt ”	Pieklājības normu komunikācijā nostiprināšana	<ul style="list-style-type: none"> • Stāstījums • Pārrunas • Darbs mazās grupās • Sociālās spēles • Sociālā gleznošana • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
	Uzdevumi <ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Mudināt dalībniekus lietot pieklājības frāzes • Izmantojot sociālo gleznošanu, veicināt dalībnieku prasmi uzklaustīt vienam otru, nepārtraukt • Spēlēt sociālās spēles • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 				

1. tabulas turpinājums

	2	10. nodarbība. Tēma: „Viedokļu pieņemšana”	Prasmes uz klausīt un pieņemt cita cilvēka viedokli pilnveide	<ul style="list-style-type: none"> • Stāstījums • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs mazās grupās • Sociālā gleznošana • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
Uzdevumi:					
<ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Vingrināt dalībnieku prasmi uz klausīt cita dalībnieka viedokli • Izmantojot sociālās gleznošanas metodes, pilnveidot prasmi pieņemt cita cilvēka viedokli • Organizēt un spēlēt sociālās spēles • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 					
	2	11. nodarbība. Tēma: „Prast nesāpīnāt citus”	Prasmes izteikt nepiekrišanu, nesāpīnot citus, attīstīšana	<ul style="list-style-type: none"> • Stāstījums • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs mazās grupās • Sociālā gleznošana • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
Uzdevumi					
<ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Izmantojot sociālās gleznošanas metodes, pilnveidot prasmi izteikt nepiekrišanu • Spēlēt sociālās spēles • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 					
4. „Mijiedarbība grupu darbā ar citiem dalībniekiem modulis”	2	12. nodarbība. Tēma: „Strādāsim kopā!”	Prasmes sadarboties pilnveide	<ul style="list-style-type: none"> • Stāstījums • Pārrunas • Darbs mazās grupās • Sociālās spēles • Sociālā gleznošana • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs
	Uzdevumi				
<ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Organizēt un spēlēt sociālās spēles • Organizēt sociālās gleznošanas nodarbību, lai dalībnieki spētu darboties pēc kārtas un kopīgi bez strīdiem, lietotu vienu darbavietu un materiālus • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 					

1. tabulas turpinājums

	2	13. <i>Nodarbība.</i> Tēma: „ Es neesmu viens ”	Prasmes lūgt palīdzību, atbalstu un arī pieņemt palīdzību, atbalstu veicināšana	<ul style="list-style-type: none"> • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs mazās grupās • Sociālā gleznošana • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs	
<p>Uzdevumi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Izspēlēt situācijas, kur nepieciešams grupas dalībniekiem lūgt palīdzību un arī pieņemt to • Organizēt sociālās gleznošanās nodarbību • Organizēt un spēlēt sociālās spēles • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 						
	2	14. <i>nodarbība.</i> Tēma: „ Kopā viss ir izdarāms ”	Prasmes pieņemt cita viedokli par kopīga uzdevuma veiksmīgāku veikšanu pilnveide	<ul style="list-style-type: none"> • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs mazās grupās • Sociālā gleznošana • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs	
<p>Uzdevumi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Izmantojot sociālās gleznošanas metodes, pilnveidot dalībnieku prasmi pieņemt cita viedokli par kopīga uzdevuma veiksmīgāku veikšanu • Organizēt un spēlēt sociālās spēles • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 						
5. „ Nobeiguma modulis ”	2	15. <i>nodarbība.</i> Tēma: „ Kopsavilkums ”	Pilnveidoto prasmju apzināšana	<ul style="list-style-type: none"> • Pārrunas • Sociālās spēles • Darbs mazās grupās • Atgriezeniskā saikne 	Sociālais pedagogs	
	<p>Uzdevumi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu • Organizēt sociālo gleznošanu, lai nostiprinātu jauniegūtās prasmes • Vadīt sociālās spēles • Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu 					
	2	16. <i>nodarbība.</i> Tēma: „ Atskats uz notikumu ”	Dalībnieku adekvāta pašvērtējuma nostiprināšana	<ul style="list-style-type: none"> • Pārrunas • Sociālās spēles • Atgriezeniskā saikne • Diploms 	Sociālais pedagogs, metodiķe	

Uzdevumi
<ul style="list-style-type: none">• Izpildīt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituālu• Organizēt gleznu izstādi, lai apskafītu paveikto• Spēlēt sociālās spēles• Nodrošināt atgriezeniskās saites ieguvu

Programmas mērķis: sociāli pedagoģiskās preventīvās darbības ietvaros pilnveidot pusaudžu saskarsmes prasmes, sekmējot veiksmīgāku socializēšanās procesa norisi.

Programmas mērķa grupa: pusaudži, kuri apmeklē atvērto dienas centru un ikdienā atrodas internāta vidē (8.–9. klase).

Dalībnieku skaits: 15 pusaudži (pēc vispārpieņemtajiem grupu komplektēšanas principiem, ar ierobežotu dalībnieku skaitu grupā – līdz 15 cilvēkiem, ko nosaka efektīva un produktīva darba grupās un sociālās gleznošanas grupās specifika, kā arī programmas specifika).

Tikšanās reizes: katru nedēļu vienu reizi noteiktā laikā.

Nodarbību ilgums: mācību ekskursija – 160 minūtes, pārējās nodarbības – 80 minūtes garas.

Piezīmes: Pirms programmas uzsākšanas un pēc programmas beigām pusaudži veic pašnovērtējumu, izmantojot sociālā pedagoga izstrādāto anketu, lai noteiktu saskarsmes prasmju izmaiņu dinamiku (*skatīt 1. pielikumu*).

Grupas dalībnieku motivācijas veicināšanai, kā arī uzskaites nolūkā tiek veidots dalībnieku saraksts, kur katram dalībniekam pēc katras nodarbības ir nepieciešams parakstīties.

Nodarbības ir savstarpēji saistītas. Katrā nodarbībā pilnveidotās prasmes tiek izmantotas nākamajās nodarbībās citu prasmju pilnveidē un nostiprināšanā. Pēc katras nodarbības noslēgumā tiek veikts aplis atgriezeniskās saiknes iegūšanai, kur dalībnieki dalās savās sajūtās, emocijās, iegūtajā pieredzē.

Programmas plānotie rezultāti

- Pusaudžiem veicināta izpratne par sociālajām spēlēm un sociālo gleznošanu kā sociālo spēli, ko varēs izmantot un spēlēt paši brīvajā laikā ar vienaudžiem, arī ģimenes lokā, jo apgūtas arī prasmes to pielietot.

- Attīstītas un pilnveidotas saskarsmes prasmes, kas veicina savstarpējo uzticēšanos grupā, komunikāciju ar citiem un efektīvu mijiedarbību grupas darbā.
- Pusaudzī ieguvuši pozitīvu sociālo pieredzi lietderīgi pavadīt brīvo laiku.
- Apgūta un pilnveidota verbālā un neverbālā saskarsme un komunikācija.

Programmas veidošanā tika izmantotas vairāku autoru (Dubkevičs L., Lieģeniece D., Pļavniece M., Škuškovnika D., Truskovska Ž., Vilciņa A.) atziņas un avoti.

Nodarbību apraksti

Šajā apakšnodaļā darba autore piedāvā divu nodarbību aprakstus saistībā ar sociālo gleznošanu un sociālām spēlēm, jo pārējās nodarbības būs līdzīgas.

5. nodarbība

Tēma: „Iepazīsti mani gleznojot!”

1. aktivitāte „SASVEICINĀŠANĀS – *MaCinga*”

Mērķis: veicināt kopības sajūtu, labvēlīgas atmosfēras veidošanu.

Laiks: 3 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa kustībām, aktivitātēm.

Norise: grupas dalībnieki izveido apli un stāv, sadevušies rokās. Grupas vadītājs lēni ceļ roku augšā un vienlaicīgi skaļi sauc „Mā– ā– ā –...”. Tālāk uzreiz pēc vadītāja nekavējoties veic to pašu dalībnieks, kas atrodas pa kreisi pulksteņa rādītāja virzienā, un tā visi dalībnieki pēc kārtas ceļ rokas uz augšu, līdz visa grupa ar paceltām rokām skaļi sauc, cik ilgi var, – „Māāāāā”. Kad visi dalībnieki jūt, ka kulminācija ir sasniegta, rokas strauji nolaiž lejā un visi kopā sauc „Cinga” (*Kalniņš G., 2017*). Vairākas reizes var atkārtot, līdz sanāk visiem kopā.

2. aktivitāte „IEPAZĪSTI MANI GLEZNOJOT!”

Mērķis: iedrošināt un uzmundrināt dalībniekus runāt par savām sajūtām, izjūtām, rīcības motīviem.

Laiks: 70 minūtes.

Resursi: telpa ar galdiem gleznošanai grupās, baltas A2 lapas, akvareļu krāsas, otas, ūdens trauks, sūklīši, avīze, mūzikas atskaņotājs.

Norise: vadītājs stāsta par sociālo gleznošanu, gleznošanas procesu un īpašo pludināšanas tehniku, par gleznošanas noteikumiem, salīdzina ar spēles noteikumiem, kuri obligāti jāievēro. Sadala dalībniekus grupā pa 2 vai 3. Ierosina dalībniekiem grupiņā saslavināt ar sūklīšiem papīra lapu un nolemt grupā, kurš uzsāks gleznošanu, ar kādu krāsu, u.c. organizatoriskus jautājumus. Tikai tad vadītājs uzraksta uz tāfeles gleznošanas nodarbības tēmu: „Iepazīsti mani gleznojot!”. Fonā skan relaksējoša, klusa mūzika (*piezīme un ieteikums vadītājam* – katrai nākamajai nodarbībai tiek piemeklēta cita mūzika). Kad visas grupas ir pabeigušas sociālās gleznošanas (neverbālās komunikācijas) procesu uz lapas, vadītājs ierosina apskatīt darbus no visām pusēm un klusi savā starpā pārrunāt sociālās gleznošanas procesu, iesaka noskaidrot, no kuras puses uz gleznu ir jāskatās, kas tajā redzams utt., un izdomāt gleznas nosaukumu. Kad visas grupas ir apspriedušās savā starpā, vadītājs organizē pārrunas. Katram dalībniekam tiek dota iespēja izteikties – stāstīt par sevi, kā kurā brīdī jutās, ko par to domāja un kā rīkojās. Grupas vadītājs uzdod uzvedinošos jautājumus, lai dalībnieku iesaistītu un rosinātu izteikt domas, sajūtas, ko jūta gleznošanas laikā un ko sajūt tagad, vērojot gleznu. Pēc tam, kad dalībnieki ir izteikuši savas sajūtas un domas, vadītājs ievirza sarunu par gleznu atbilstību tēmai, uzdodot jautājumus katrai mazai grupai pie viņu gleznas, piemēram, kā jūs jutāties gleznojot uz lapas, iepazīstoties viens ar otru? Vai bijā kādas robežas ko ievērojāt? Kā gleznošanas procesā sajūtāt savstarpējos iepazīšanos? Dalībnieki iesaistās diskusijā cits ar citu, uzdodot jautājumus, paskaidrojot un aizstāvēt savu viedokli, vai arī piekrtot un pieņemot cita viedokli. Tiek noskaidroti dalībnieku rīcības motīvi. Vadītājs uzmanīgi un prasmīgi pārrauga, vada šo verbālo komunikācijas procesu, lai tiktu sasniegts izvirzītais mērķis (*Truskovska, 2013*).

3. aktivitāte „APGRIEZTAIS PALAGS” (sociālā spēle)

Laiks: 15 minūtes.

Mērķis: labvēlīgas atmosfēras veidošana un prasmes paust savas sajūtas attīstīšana.

Resursi: palags, atbilstoša telpa kustību aktivitātēm.

Norise: vadītājs uzklāj palagu uz grīdas. Visi dalībnieki uzkāpj uz palaga, un viņiem ir jāapgriež palags otrādāk. Noteikums – neviens dalībnieks nevar nokāpt no palaga. Grūtāk un interesantāk šo uzdevumu ir veikt, ja ir mazāka izmēra palags un vairāk dalībnieku. Vadītājs ar grupu pārrunā, kā bija to izdarīt, un noskaidro, kādas prasmes katrs dalībnieks pilnveidojis šīs sociālās spēles laikā.

Ieteikumi vadītājam: grūtāk un interesantāk šo uzdevumu ir veikt, ja ir mazāks palags un vairāk dalībnieku (*Lauka, 2017*).

4. aktivitāte „ATGRIEZENISKĀS SAITES RITUĀLS”

Laiks: 5 minūtes.

Mērķis: atgriezeniskās saites iegūšana.

Resursi: mīksta mantiņa, atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: Sastājas visi aplī. Turot mantiņu rokās, dalībniekiem jāpasaka, kas patika, kas sagādāja grūtības, kā jutās nodarbībā, vai ir piedalījies līdzīgā nodarbībā, kas šoreiz bija savādāk (*Jurčenko, Mežāre, Orska, Truskovska, 2008*).

5. aktivitāte „MĀJAS DARBA UZDOŠANA”

Mērķis: nostiprināt prasmi runāt par savām sajūtām, izjūtām.

Laiks: 4 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: grupas vadītājs uzdod mājas darbu, kas paveicams sociālās spēles veidā. Dalībniekam jāpasaka (draugam vai skolotājam, vai kādam citam cilvēkam), kā šodien jutās, kādas sajūtas bija pa dienu pēc kāda notikuma, kas bija noticis ar viņu.

Ieteikums vadītājam: pirms šī mājas darba uzdošanas ir svarīgi, lai vadītājs pārliecinātos, ka visiem dalībniekiem ārpus nodarbības ir kāda atbalsta persona.

6. aktivitāte „NOBEIGUMS ATSVEICINĀŠANĀS – *MaCinga*”

Mērķis: veicināt kopības sajūtu.

Laiks: 3 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa kustībām, aktivitātēm.

Norise: grupas dalībnieki izveido apli un stāv, sadevušies rokās. Grupas vadītājs lēni ceļ roku augšā un vienlaicīgi skaļi sauc „Mā– ā– ā –...”. Tālāk uzreiz pēc vadītāja nekavējoties veic to pašu dalībnieks, kas atrodas pa kreisi pulksteņa rādītāja virzienā, un tā visi dalībnieki pēc kārtas ceļ rokas uz augšu, līdz visa grupa ar paceltām rokām skaļi sauc, cik ilgi var, – „Māāāāā”. Kad visi dalībnieki jūt, ka kulminācija ir sasniegta, rokas strauji nolaiž lejā un visi kopā sauc „Cinga” (*Kalniņš, 2017*). Vairākas reizes var atkārtot, līdz sanāk visiem kopā.

Ieteikums vadītājam: vadītājs noslēgumā pateicas visiem dalībniekiem par līdzdarbošanos, atgādina par nākošas tikšanās reizi un laiku, atgādina dalībniekiem, lai mācās uzrunāt draugu un/ vai pieaugušos skolā u.c. cilvēkus un lūgt sevi uzklausīt.

6. nodarbība

Tēma: „**Saruna par draudzību**”

1. aktivitāte „SASVEICINĀŠANĀS – *MaCinga*”

Mērķis: veicināt kopības sajūtu.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa kustībām, aktivitātēm.

Norise: Grupas dalībnieki izveido apli un stāv, sadevušies rokās. Grupas vadītājs lēni ceļ roku augšā un vienlaicīgi skaļi sauc „Mā– ā– ā –...”. Tālāk uzreiz pēc vadītāja nekavējoties veic to pašu dalībnieks, kas atrodas pa kreisi pulksteņa rādītāja virzienā, un tā visi dalībnieki pēc kārtas ceļ rokas uz augšu, līdz visa grupa ar paceltām rokām skaļi sauc, cik ilgi var, – „Māāāāā”. Kad visi dalībnieki jūt, ka kulminācija ir sasniegta, rokas strauji nolaiž lejā un visi kopā sauc „Cinga”. Vairākas reizes var atkārtot, līdz sanāk visiem kopā.

Ieteikums vadītājam: vadītājs var piedāvāt uzsākt aktivitāti kādam no grupas dalībniekiem, kā arī piedāvāt izdomāt citu vārdu, lai sasveicinātos (*Kalniņš, 2017*).

2. aktivitāte „ATSKAITE PAR MĀJAS DARBU”

Mērķis: nostiprināt prasmi runāt par savām sajūtām, izjūtām.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa aktivitātēm.

Norise: vadītājs noskaidro, pārrunā ar dalībniekiem, kā veicās ar mājas darba izpildi, vai izdevās kādam pastāstīt par saviem dienas notikumiem, sajūtām.

3. aktivitāte „UZMUNDRINĀT AR POZITĪVISMU CITS CITU”

Mērķis: pozitīvas, labvēlīgas gaisotnes veidošana grupā.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa, kastaņi.

Norise: Dalībnieki stāv/ sēž aplī, vadītājs piedāvā katram dalībniekam paņemt rokā kastaņi (tik, cik vēlas) un tad katrs dalībnieks pēc kārtas saka, kā jūtas un ko sagaida no šodienas nodarbības (*Jurčenko, 2008*).

4. aktivitāte „SARUNA PAR DRAUDZĪBU”

Mērķis: prasme uzmundrināt un iedrošināt citam citu.

Laiks: 35 minūtes.

Resursi: telpa ar galdiem gleznošanai grupās, baltas A2 lapas, akvareļu krāsas, otas, ūdens trauks, sūkliši, avīze, mūzikas atskaņotājs.

Norise: Vadītājs pārjautā grupas dalībniekiem, vai atceras noteikumus. Ja nepieciešams, tad vēlreiz visi kopā atkārt. Sadala dalībniekus grupā pa 2 vai 3. Ierosina dalībniekiem grupiņā saslapināt ar sūklišiem papīra lapu un nolemt grupā, kurš uzsāks gleznošanu, ar kādu krāsu, u.c. organizatoriskus jautājumus. Tikai tad vadītājs uzraksta uz tāfeles gleznošanas nodarbības tēmu: „Saruna par draudzību”. Fonā skan relaksējoša, klusa mūzika. Kad visas grupas ir pabeigušas sociālās gleznošanas (neverbālās komunikācijas) procesu uz lapas, vadītājs ierosina apskatīt darbus no visām pusēm un klusi savā starpā pārrunāt šodienas

sociālās gleznošanas pieredzi, iesaka noskaidrot, no kuras puses uz gleznu ir jāskatās, kas tajā redzams un izdomāt gleznas nosaukumu. Kad visas grupas ir apspriedušās savā starpā, vadītājs organizē pārrunas. Katram dalībniekam tiek dota iespēja izteikties – stāstīt par sevi, kā kurā brīdī jutās, ko par to domāja un kā rīkojās. Grupas vadītājs uzdod uzvedinošus jautājumus, lai dalībnieku iesaistītu un rosinātu izteikt domas, sajūtas, ko jūta gleznošanas laikā un ko sajūt tagad, vērojot gleznu. Pēc tam, kad dalībnieki ir izteikuši savas sajūtas un domas, vadītājs ievirza sarunu par gleznu atbilstību tēmai, uzdodot jautājumus katrai atsevišķajai grupai pie viņu gleznas, piemēram, kādi tēli vai simboli gleznā, jūsuprāt, liecina par to, ka jūs ar krāsām runājāt par draudzību? Kā gleznošanas procesā sajūtāt un saredzējāt draudzīgumu? Ko jūs ar to saprotat? u. tml. Dalībnieki iesaistās diskusijā, uzdodot viens otram jautājumus, paskaidrojot un aizstāvot savu viedokli, vai arī piekrītot un pieņemot cita viedokli. Tiek noskaidroti dalībnieku rīcības motīvi. Vadītājs uzmanīgi un prasmīgi pārrauga, vada šo verbālo komunikācijas procesu, lai tiktu sasniegti izvirzītais mērķis.

Ieteikums vadītājam: šajā nodarbībā ir svarīgi, lai dalībnieki visu laiku viens otru atbalsta, uzmundrina, iedrošina, saprot viens otru, palīdz viens otram kļūt draudzīgākiem un ka draudzīgi paveiktais darbs ir patiesi lielisks. Katrai nākamajai nodarbībai tiek piemeklēta cita relaksējoša mūzika, kā arī noskaidrots, vai mūzika fonā netraucē strādāt (*Truskovska, 2013*).

5. aktivitāte „LABI VĀRDI MUMS APKĀRT” (sociālā spēle)

Mērķis: uzmundrināt un teikt labus vārdus, mācīties būt draudzīgam.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: dalībnieki sastājas aplī un pagriežas ar seju uz labo pusi, uzliek rokas pretī stāvošajam uz muguras. Un katram dalībniekam ir uzdevums teikt kaut ko labu otram, piemēram, *man patīk ar tevi strādāt vienā grupā*. Tā katrs dalībnieks, pēc kārtas pasaka labus vārdus. Ieskats idejai ņemts no (*Jurčenko, 2008*).

6. aktivitāte „PATĪKAMĀ BUMBA” (sociālā spēle)

Mērķis: rosināt izturēties pozitīvi, draudzīgi un teikt labus vārdus.

Laiks: 10 minūtes.

Resursi: balons, atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: dalībnieki stāv/ sēž aplī. Vadītājs paskaidro – svaīgi izturēties pret citiem tā, kā tu gribi, lai izturas pret tevi. Tad vadītājs ierosina, lai katrs dalībnieks pēc kārtas pasaka, kā vēlētos, lai cilvēki izturas pret viņu. piemēram, *vairāk smaidītu, teiktu labus vārdus*. Balonu tur rokās tas, kurš runā, un tā pēc kārtas, kamēr visi dalībnieki ir tikuši pie vārda (*Antiņa, 2016*).

Ieteikums vadītājam: paņemt līdzī vismaz divus balonus, ja nu gadījumā piepūstais balons saplīst.

7. aktivitāte „ATGRIEZENISKĀS SAITES RITUĀLS”

Laiks: 5 minūtes.

Mērķis: atgriezeniskās saites iegūšana.

Resursi: mīksta mantiņa, atbilstoša telpa.

Norise: sastājas/ apsēžas visi aplī. Turot mantiņu rokās, dalībniekiem jāpasaka, kā patika šodienas nodarbība, kā jutās, dzirdot labus vārdus no citiem, kā citiem pateiktu, kas ir draudzība un draudzīgums (*Jurčenko, 2008*).

8. aktivitāte „MĀJAS DARBA UZDOŠANA”

Mērķis: nostiprināt prasmi teikt labus vārdus.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa aktivitātei.

Norise: Grupas vadītājs uzdod mājas darbu. Dalībniekam jāsaka vismaz 5 labi vārdi katru dienu (draugam vai skolotājai, vai kādam citam cilvēkam).

9. aktivitāte „NOBEIGUMS ATSVEICINĀŠANĀS – *MaCinga*”

Mērķis: veicināt kopības sajūtu.

Laiks: 5 minūtes.

Resursi: atbilstoša telpa kustībām, aktivitātēm.

Norise: grupas dalībnieki izveido apli un stāv, sadevušies rokās. Grupas vadītājs lēni ceļ roku augšā un vienlaicīgi skaļi sauc „Mā- ā- ā –...”. Tālāk

uzreiz pēc vadītāja nekavējoties veic to pašu dalībnieks, kas atrodas pa kreisi pulksteņa rādītāja virzienā, un tā visi dalībnieki pēc kārtas ceļ rokas uz augšu, līdz visa grupa ar paceltām rokām skaļi sauc, cik ilgi var, – „Māāāā”. Kad visi dalībnieki jūt, ka kulminācija ir sasniegta, rokas strauji nolaiž lejā un visi kopā sauc „Cinga” (*Kalniņš, 2017*). Vairākas reizes var atkārtot līdz sanāk visiem kopā.

Ieteikums vadītājam: vadītājs noslēgumā pateicas visiem dalībniekiem par līdzdarbošanos, atgādina par nākamās tikšanās reizi un laiku, kā arī novēl panākumus mājas darba izpildē.

Anketa pašnovērtējumam

Pašnovērtējums tiek veikts 2 reizes – pirms un pēc programmas īstenošanas.

1. Vai Tu iepriekš ārpus skolas esi piedalījies grupu darbā? (*Lūdzu, apvelc vienu no variantiem*)
 - Jā
 - Nē
2. Ja atbilde ir „jā”, tad kāda ir bijusi Tava pieredze grupu darbā? (*Lūdzu, apvelc vienu no variantiem un paskaidro sīkāk, piemēram, kā iepazīni jaunus draugus*)

☐ Pozitīva	☐ Neitrāla	☐ Negatīva

3. Atzīmē apgalvojumus, kas attiecas uz Tevi *šeit un tagad!* (*Lūdzu, apvelc vienu vai vairākus variantus*)

Pirms		Pēc	
Kā es sevi uztveru	Kā mani uztver citi	Kā es sevi uztveru	Kā mani uztver citi
Attiecībās ar citiem cilvēkiem es esmu	Attiecībās ar citiem cilvēkiem cits domā, ka es esmu	Attiecībās ar citiem cilvēkiem es esmu	Attiecībās ar citiem cilvēkiem cits domā, ka es esmu
• izvairīgs	• izvairīgs	• izvairīgs	• izvairīgs
• pieklājīgs	• pieklājīgs	• pieklājīgs	• pieklājīgs
• iecietīgs	• iecietīgs	• iecietīgs	• iecietīgs
• uzmanīgs	• uzmanīgs	• uzmanīgs	• uzmanīgs
• neveikls	• neveikls	• neveikls	• neveikls
• ietekmējams	• ietekmējams	• ietekmējams	• ietekmējams
• kautrīgs	• kautrīgs	• kautrīgs	• kautrīgs
• strīdīgs	• strīdīgs	• strīdīgs	• strīdīgs
• runīgs	• runīgs	• runīgs	• runīgs
• agresīvs	• agresīvs	• agresīvs	• agresīvs

4. Kā Tu jūties, kad palīdzī citiem cilvēkiem? (Lūdzu, atzīmē vienu no variantiem)

Pirms	Pēc
Bēdīgi Vienaldzīgi Neitrāli Patīkami Ļoti labi	Bēdīgi Vienaldzīgi Neitrāli Patīkami Ļoti labi

5. Kā Tu novērtē savu prasmi būt draudzīgs? (Lūdzu, atzīmē 10 ballu vērtību skalā, kur „1” – ļoti vāja un „10” – izcila)

Pirms	Pēc
Ļoti _____ Izcila vāja 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Ļoti _____ Izcilas vāja 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Novērtē savas prasmes, kas veicina savstarpējo uzticēšanos grupā. (Lūdzu, atzīmē 10 ballu vērtību skalā, kur „1” – ļoti vājas un „10” – izcilas)

Prasme uzmundrināt un iedrošināt	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme teikt labus vārdus citiem	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme panākt saskaņu un vienošanos	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme runāt par savām izjūtām	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Prasme kontrolēt emocijas, dusmas	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
	Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

6. Novērtē savas prasmes, kas veicina komunikāciju ar citiem. (*Lūdzu, atzīmē 10 ballu vērtību skalā, kur „1” ir ļoti vājas un „10” ir izcilas*)

Prasme uzrunāt citus viņam pieņemamā veidā	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
	Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme lietot pieklājības frāzes	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
	Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme runāt par tēmu, nenovirzoties no tās	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
	Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme izrādīt pozitīvu attieksmi vārdos	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
	Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme izrādīt pozitīvu attieksmi neverbāli (ķermeņa valodā)	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
	Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Prasme otru uzklausīt un nepārtraukt	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme pieņemt otra cilvēka viedokli	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme izteikt nepiekrīšanu, nesāpinot otru	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

7. Novērtē savas prasmes, kas veicina efektīvu mijiedarbību grupas darbā ar citiem (*Lūdzu, atzīmē 10 ballu vērtību skalā, kur „1” – ļoti vājas un „10” – izcilas*)

Prasme darboties, nomainot citam citu pēc kārtas	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme lūgt palīdzību un atbalstu	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme pieņemt palīdzību un atbalstu	Pirms Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc Ļoti vāja _____ Izcila 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Prasme pieņemt cita viedokli par kopīga uzdevuma veiksmīgāku veikšanu	Pirms ļoti vājas _____ izcilas 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Pēc ļoti vājas _____ izcilas 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Prasme kopīgi bez strīda lietot vienu darbavietu un materiālus	Pirms ļoti vājas _____ izcilas 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
	Pēc ļoti vājas _____ izcilas 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Tālāk, lūdzu, aizpildi **tikai pēc programmas**.

1. Vai, Tavuprāt, dalība sociālās gleznošanas grupu darbā ir sekmējusi saskarsmes prasmes kopumā? (*Lūdzu, apvelc vienu no variantiem*)
 - Jā
 - Drīzāk jā nekā nē
 - Drīzāk nē nekā jā
 - Nē
2. Vai Tu ieteiktu citiem saviem draugiem, radiem u.tml. apmeklēt sociālās gleznošanas nodarbības? (*Lūdzu, apvelc vienu no variantiem*)
 - Jā
 - Drīzāk jā nekā nē
 - Drīzāk nē nekā jā
 - Nē

Bibliogrāfija

1. Andersone R. (2001). *Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās*. R: Raka.
2. Barkane E., Truskovska Ž. (2018). *Pusaudžu socializācijas procesa neformālās izglītības vidē izpēte. Socialine Sveikata// Social Health N. 7*, pieejams: <http://www.socialinisdarbas.lt/socialhealth>.
3. Barkane E., Truskovska Ž. (2017). *Pusaudžu socializācijas procesa veicināšana neformālās izglītības vidē. Rēzeknes internātpamatskola - attīstības centrs, Latvija*. (http://www.rli.lv/Pusaudzu_socializacija.pdf – resurss apskatīts 20.12.2017.).
4. Dubkevičs L. u.c. (1999). *Saskarsme audzēkņiem*. R: Jumava.
5. Jurčenko A., Orska R., Truskovska Ž., Mežāre M. (2008). *Sociālā pedagoga aktivitātes darbā ar jauniešiem ar zemām un nepietiekamām sociālajām prasmēm*. Rēzekne: Rēzeknes Drukātava.
6. Kalniņš G. (2017). *Klase ir komanda*. Latvija.
7. Lauka S. (2017). *Spēļu apraksts*. Latvija.

8. Lieģeniece D. (1998). Sociālās prasmes. *Grigule L., Silova I.* (red.). *Mācīsimies sadarbojoties*. Rīga: Mācību grāmata.
9. Pļaviniece M. Škuškovnika D. (2002). *Sociālā psiholoģija pedagogiem*. R: Raka.
10. Smukā I. (2011). *Pedagoģiskā mijiedarbība un skolēnu fiziskā aktivitāte. Promocijas darbs. Rīga. LSPA* (https://www.lspa.lv/files/research/...Smuka/Ingrida_Smuka_promocijas%20darbs.pdf, resurss skatīts 20.12.2017.).
11. Truskovska Ž. (2013/14). Sociālā gleznošana. Lekciju pieraksti (nepublicēts materiāls), RTA.

SOCIĀLPEDAGOĢISKĀS DARBĪBAS PASĀKUMU KOPUMS PUSAUDŽIEM BĒRNU SOCIĀLO PAKALPOJUMU CENTRĀ DEVIANTAS UZVEDĪBAS MAZINĀŠANAI

Anotācija. Pusaudžu deviantā uzvedība ir sekas iekšējo un ārējo faktoru kopai. Bērnu sociālo pakalpojumu centrs veic preventīvos un sociālās korekcijas pasākumus, kuru galvenais mērķis ir realizēt klientu izglītību sociālajās prasmēs, veicinot sociāli pieņemamu uzvedības modeļu izveidi ar nolūku rehabilitēt klientus turpmākai integrācijai sabiedrībā, kā arī palīdzēt iegūt spējām un prasmēm atbilstošu izglītību.

Lai šo mērķi realizētu, tiek mainīta sociālā vide, izmantotas sociālā darba un sociālpedagoģiskās darba metodes, plānota brīvā laika pavadīšana, lai klientam attīstītu sociāli pieņemamu uzvedību, lai parādītu praksē, ko sniedz adekvāta uzvedība.

Bērnu sociālā pakalpojumu centra pusaudžiem novērojama devianta uzvedība, kas nemazinās sociālās rehabilitācijas procesā. Iespējams, ka nepietiekami tiek pielietotas daudzveidīgas un pusaudžiem atbilstošas sociālpedagoģiskā darba metodes.

Ir izstrādāts pasākumu kopums, kas sastāv no četrām daļām: izglītojoši praktiskais seminārs darbinieku profesionālajai pilnveidei, aktivitātes pusaudžu interešu un vajadzību realizēšanai, starpprofesionāļu komandas darba pasākumi, individuālais darbs ar klientiem.

Pasākumu kopuma nepieciešamības pamatojums

Pētījuma tēmas ietvaros hipotētiski tika definēta problēma – bērnu sociālā pakalpojuma centra pusaudžiem joprojām novērojama devianta uzvedība, kas nesamazinās sociālās rehabilitācijas un korekcijas procesā; iemesls – iespējams nepietiekami tiek pielietotas daudzveidīgas un pusaudžiem ar deviantu uzvedību viņu vecumposmam atbilstošas sociālpedagoģiskā metodes tās mazināšanai.

Veiktā zinātniskās literatūras un citu avotu izpēte (*Bandura, 1977; Bethere, Līdaka u.c., 2013; Vilciņa A., 2005, 2007; Alternatīvas cietumam: darbs ar riska bērniem pašvaldībās, 2003; Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem..., 2011*), kā arī empīriskais pētījums lielā mērā apstiprināja noteikto problēmu. Ņemot vērā, ka empīriskajā pētījumā pusaudžu viedokli situācijas uzlabošanai pilna mērā neizdevās noskaidrot, viņi nepiedāvāja konkrētus risinājumus, darba autore, pamatojoties uz zinātniskajām atziņām, ka deviantas uzvedības izpausmes nozīmīgs veicinošs faktors ir arī vecumposma īpatnības, kā efektīvāko un optimālāko risinājumu piedāvā

pasākumu kopumu abām sociālās rehabilitācijas procesā iesaistītajām pusēm – gan sociālā darba speciālistiem, gan pusaudžiem.

Pusaudžiem ar deviantas uzvedības izpausmēm ir nepieciešams piedāvāt nodarbības, kurās viņi varētu apgūt, pilnveidot tās dzīves prasmes, kuras dotu iespēju efektīvi darboties dažādās sociālajās lomās un atbilstu viņu aktuālajām vajadzībām – iemantot sociālos kontaktus, izpaust sevi pozitīvi un radoši, iegūt izglītību, lai varētu sevi turpmāk realizēt. Balstoties uz pētījumu, tika konstatēts, ka dzīves prasmes, kuras ir nepieciešams attīstīt pusaudžiem ar deviantu uzvedību BSPC, ir:

- pašpārliecinātības/pašnoteikšanās prasmes;
- atbildības uzņemšanās prasmes;
- lēmumu pieņemšanas prasmes;
- attiecību veidošanas prasmes.

Atsaucoties uz pētījumā iegūtajiem rezultātiem, tika secināts, ka pielietotās sociālpedagoģiskās metodes bieži nesniedz vēlamu rezultātu, jo tās reizēm tiek pielietotas, neņemot vērā pusaudžu vecumposma attīstības īpatnības, intereses un vajadzības, kuras viņiem šobrīd ir aktuālas, kā arī vērojama zināma rutīna un vienvēidība to pielietojumā, tāpēc tiek veidots pasākumu kopums, kurš būtu balstīts uz sociālā darba speciālistu profesionālo pilnveidi un deviantas uzvedības pusaudžu interešu un vajadzību izpēti. Pasākumu kopuma shematisko attēlojumu skatīt 1. attēlā.

1. attēls. Pasākumu kopums sociālpedagoģiskajā darbībā pusaudžu deviantas uzvedības mazināšanai (autores veidots)

Pasākuma kopuma organizācijas pamatforma ir nodarbības grupās un individuālās konsultācijas. Sociālpedagoģiskās darbības pasākumu kopums ietver:

- 1) aktivitātes pusaudžu interešu un vajadzību realizēšanai kā ieteikums esošās sociālās rehabilitācijas programmas uzlabošanai (apmēram 5 aktivitātes);
- 2) 2–3 semināri Rēzeknes BSPP darbiniekiem profesionālajai pilnveidei;
- 3) starpprofesionāļu komandas darbu veicinošie pasākumi;
- 4) individuālais darbs ar klientiem – pusaudžiem ar deviantas uzvedības izpausmi.

Sadarbībā ar pusaudžiem tiek izmantotas darba formas un metodes, kas ir piemērotas viņu vecumam, psiholoģiskajām īpatnībām un attīstības līmenim. Pasākumu kopums veidots, balstoties uz teorētisko izpēti, autore darba pieredzi divos sociālās rehabilitācijas centros bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kā arī pētījumā iegūto rezultātu pamatojuma.

Izglītojoši praktiskais seminārs darbiniekiem bērnu sociālo pakalpojumu centrā

Saturiski un strukturāli lietderīgi izglītojoši praktisko semināru organizēt 2 dienās. Katras dienas aktivitātes apvienot tēmā.

1. dienas tēma: “*Sociālā gleznošana kā metode sociālpedagoģiskajā darbā ar pusaudžiem deviantas uzvedības mazināšanai*”.

2. dienas tēma: “*Animācijas metodes brīvā laika organizēšanā sociālpedagoģiskajā darbā ar pusaudžiem deviantas uzvedības mazināšanai*”.

Laiks: līdz 2 stundām, paredzot tējas pauzes.

Mērķauditorija: Rēzeknes Bērnu sociālā pakalpojuma centra darbinieki.

Dalībnieku skaits: 8.

Semināra mērķis: aktualizēt darbinieku zināšanas par sociālpedagoģisko metožu daudzveidību pusaudžiem deviantas uzvedības mazināšanai, kā arī pilnveidot prasmes metožu pielietošanā.

Semināra uzdevumi:

- 1) aktualizēt darbinieku zināšanas par pusaudžu vecumposma īpatnībām;
- 2) veicināt izpratni par sociālpedagoģisko metožu daudzveidību;

- 3) pilnveidot prasmes metožu pielietošanā sociālpedagoģiskajā darbā ar pusaudžiem;
- 4) veicināt radošuma atraisīšanās procesu un iedrošināt dalībniekus aktīvāk izmantot dažādas metodes sociālās rehabilitācijas un korekcijas darbā.

Nepieciešamie resursi: telpa, galdi, krēsli, A3 un A4 formāta lapas, guaša krāsas, otas, plastmasa glāzes, dators, projektors, kafija, tēja, cepumi, svece.

Semināra 1. dienas aktivitāšu apraksts

1. **Zināšanu par pusaudžu vecumposma īpatnībām aktualizēšana.** Izmantojot atraktīvu *PowerPoint* prezentāciju, kā arī darbinieku iesaisti, līdzdarbību zināšanu aktualizēšanā par metodēm – diskusija, nepabeigto teikumu metode, pieredzes apmaiņa u.c. Galvenās tēzes par pusaudžu vecumposmu:
 - pusaudžu vecums (parasti no 11–12 līdz 18–20 gadiem) cilvēka psihs attīstībā ir viens no būtiskākajiem posmiem. Intensitātes ziņā to var salīdzināt vienīgi ar pašiem pirmajiem dzīves gadiem;
 - acīmredzamas ir fiziskās pārmaiņas pusaudžu vecumā. Taču tikpat nozīmīgas, lai arī ne vienmēr redzamas, izmaiņas notiek psihē. Psihei jātiek galā ar dažādiem uzdevumiem: gan iekšējiem – pieņemt savas fiziskās izmaiņas, savu sievišķo/vīrišķo identitāti, nepieciešamība kļūt neatkarīgam; gan ārējiem – atpazīt un izvēlēties savu piederību jaunām sociālajām grupām, spiedienu integrēt dažādās sabiedrības normas, kā arī citiem. Statistika diemžēl liecina, ka katrs piektais jauniešis sastopas ar psihiskiem traucējumiem;
 - daļai pusaudžu traucējumi izpaužas kā citiem nepieņemama (antisociāla) uzvedība, daļai – kā emocionālas ciešanas (trauksme, depresija), daļai – kā fizisku un psihisku slimību sajaukums (t.sk. ēšanas traucējumi), daži kļūst psihotiski vai autiski;
 - pusaudžiem piemīt vajadzība pēc radošas darbības, vēlme “darīt pa savam” – izmēģināt sevi, izteikt sevi. Parādās mēģinājumi

izteikt sevi mūzikā, literatūrā. Taču tās var būt arī destruktīvas darbības – tā pusaudži pārbauda savu spēku;

- kā vienu no būtiskākajām pusaudžu vecuma īpatnībām var uzskatīt arī sevis nekritisku pretnostatīšanu pārējiem cilvēkiem, viņa saasināto vēlmi apliecināt savu personību, uzskatus, emancipācijas tieksmi – vajadzību atbrīvoties no pieaugušo aizbildniecības. Saskarsme ar vienaudžiem pilnveido un attīsta pusaudzi;
- pusaudža vecumā mainās autoritātes – pieaugušais vairs nav etalons, kam sekot, ko atdarināt. Par autoritātēm, arī ekspertiem, kļūst vienaudži, ar viņiem rēķinās uzvedības, morāles ētikas, gaumes, interešu, hobiju jautājumos.

2. „*Ideju banka*” par sociālpedagoģiskajām metodēm, kuras lietderīgi izmantot darbā ar pusaudžiem deviantas uzvedības mazināšanai.

Norise

Vadītājs, pielietojot *ierosmes animācijas metodi* uzrunā darbiniekus – uz galda novietota „Idejas banka” (jebkāds piemērots trauks, uz kura ir uzrakstīts „Ideju banka”). Pagaidām tā ir tukša, bet, lai no bankas varētu „aizņemties idejas”, tā ir jāpiepilda. Vadītājs rosina dalībniekus izmantot lapiņas un uzrakstīt katram vienu vai vairākas metodes, par kurām zina, bet kuras reti izmanto savā praktiskajā darbībā. Arī vadītājs līdzdarbojas un paņem lapiņas. Pierakstītās ideju lapiņas jāaizloka un jāiegulda bankā. Tālāk pēc *brīvprātības principa* dalībnieki izvelk vienu lapiņu – ideju un kopā ar pārējiem dalībniekiem un vadītāja atbalstu un palīdzību noskaidro izvilktās zīmītes saturu. Tādejādi tiek aktualizētas darbinieku zināšanas un izpratne par sociālpedagoģisko metožu daudzveidību un pielietojumu.

Noslēgumā var izmantot *kartēšanas tehniku* – dalībnieki saliek lapiņas uz galda, grīdas tā, lai visi tās varētu pārskatāmi redzēt un sagrupēt pēc apzīmējuma: nekad; retāk; bieži.

Kopīgi vienojoties, noskaidro, kas jādara, lai metodes no grupas „Nekad” varētu pārlīkt uz grupu „Bieži” un kā šo metožu pārvietošana veicinās pusaudžu deviantās uzvedības mazināšanu.

Vadītājs pilda *animatora lomu* – ierosinot, iedrošinot darbiniekus līdzdarboties (*Damberga, Klints, 2005*).

Norise

1. Informācijas iegūšana diskusijas laikā – kādas metodes ir zināmas un kādas ir pielietotas.
2. Metožu detalizēts skaidrojums – animācijas metode, lomu spēles, sociālā gleznošana, mūzikas/mākslas terapija u.c.
3. Dalīšanās pieredzē: izmantojot „tukšā krēsla” paņēmieni, vadītājs rosina dalīties pieredzē par metožu pielietojumu, var izmantot arī „viena kolēģa (kaimiņa) ziņas” paņēmieni, kad viens iečukst stāstījumu otram ausī, bet viņš (–a) to izstāsta pārējiem.
4. Praktiskās nodarbības:
 - dalībniekiem īsumā tiek pastāstīts par sociālās gleznošanas metodi, izmantojot *PowerPoint* prezentāciju;
 - tūlītēja metodes praktiska apgūšana, darbojoties pāros vai grupās pa trīs;
 - vadītājs dod metodiskos norādījumus;
 - nodarbības gleznošanas tēma „Iepazīsimies tuvāk!”;
 - pēc praktiskās nodarbības tiek izrunāts ar katru pāri vai grupu par viņu emocijām, kuras raisījās gleznojot, viņu izjūtām un domām;
 - nobeigumā vadītājs ierosina noformēt gleznu izstādi, lai arī centra pusaudži to varētu apskatīt.
5. Atgriezeniskās saites iegūšana:
 - dalībnieku pārdomas par sociālās gleznošanas aktivitāti;
 - kādas idejas ir raisījušas par metodēm un to pielietošanu;
 - kādas sociālpedagoģiskās metodes varētu izmantot darbā ar pusaudžiem sociālās aprūpes centrā, sekmējot klientu līdzdarbošanos nodarbībās un aktivitātēs.

Semināra 2. dienas aktivitāšu apraksts

1. **Saruna**, kuras laikā sociālais pedagogs runā par darbinieku domām par iepriekšējo nodarbību, kā ir mainījies viedoklis, kas ir piebilstams par sociālo gleznošanu kā pielietojamo metodi sociālpedagoģiskajā darbā utt.

Dalībnieki tiek iepazīstināti ar semināra turpinājuma 2. dienas tēmu un to, kā šis pasākums noritēs.

2. **Stāstījums**, izmantojot *Prezi–Presentation* programmu, par animācijas metodi, pielietojumu un kā dalībnieki to atpazīst un pielieto pašreizējā sociālpedagoģiskajā darbā.
3. **Praktiskās nodarbības**:
 - Dalībnieki īsumā tiek iepazīstināti ar *sociāli ekoloģiskās animācijas metodi*. Pēc I. Plaudes (2001) atziņām, animācija šajā jomā sāk darbu, balstoties uz pieredzi, ka dzīves telpa ir apdraudēta un jāuzlabo dzīves kvalitāte;
 - tūlītēja metodes apgūšana, darbojoties grupās;
 - vadītāja dod metodiskos norādījumus.

Norise

- Spēles vadītājs pēc iespējas kopā ar dalībniekiem nosaka *spēles* noteikumus un norisi (cik būs grupu, kādās telpās un ar kādiem materiāliem tās strādās, kāda būs komunikācijas forma – mutiska, rakstiska vai jaukta, cik ilgs laiks paredzēts sagatavošanai un cik ilgi būs pati spēle).

Pēc tam dalībnieki sagatavojas savām lomām konfliktā un konsultējas par stratēģiju. Atkarībā no spēles ilguma un konflikta sarežģītības, plānošanas spēle var ilgt no vienas stundas līdz pat veselai dienai. Dažiem dalībniekiem vēl jāsavāc papildus informācija par likumiem konflikta gadījumā.

Piemēram, pilsētas rajona iedzīvotāji grib aizkavēt ātrgaitas šosejas būvi cauri pilsētas mežiņam. Spēlē piedalās pilsētas domes vairākuma frakcijas pārstāvji, opozīcija, iedzīvotāju iniciatīvas grupa „Glābiet pilsētas mežu!”, preses pārstāvji, mežniecība utt.

- Galvenā spēles fāze. Katra grupa rakstiski iepazīstina citas grupas ar savu plānu, bet neizklāsta savu stratēģiju. Spēle notiek. Katra grupa ar spēles vadītāja palīdzību citām grupām sūta informāciju ar ziņām, vēstīm, jautājumiem un dokumentiem nepieciešamajā eksemplāru skaitā (viens eksemplārs vienmēr paliek spēles vadītājiem izvērtēšanai).

- Izvērtēšana un tālākās stratēģijas plānošana.
- 1. Diskusija par metodes efektivitāti (šādas spēles laikā, ja tā tiek piedāvāta pusaudžiem, iemācās problēmas skatīt diferencēti).
- 2. Atgriezeniskās saites iegūšana:
 - cik pašreizējā situācijā ir efektīvas esošās metodes darbā ar pusaudzi?
 - Kādas idejas ir raisījušās par seminārā izmēģināto metodi un tās pielietošanu darbā ar pusaudzi deviantās uzvedības mazināšanā?
 - Ieteikumi turpmākajam darbam.

Aktivitātes pusaudžu interešu un vajadzību realizēšanai

Aktivitātes pusaudžu interešu un vajadzību realizēšanai tiek piedāvātas kā ieteikums esošās sociālās rehabilitācijas programmas uzlabošanai. Ierosmi aktivitāšu aprakstam autore smēlās no dažādiem avotiem (*Gruze A., Ķiece K. (2009.); Jurčenko A. (2008.) u.c., interneta vietnes saliedēt.lv*).

Aktivitāšu mērķgrupa: bērnu sociālā pakalpojuma centra pusaudži ar deviantas uzvedības izpausmēm.

Aktivitāšu mērķis: attiecību veidošanas prasmju pilnveidošana.

Aktivitāšu uzdevumi:

- aktivizēt pusaudžus adekvātai rīcībai, lai adaptētos vienaudžu vidū;
- pilnveidot pusaudžu saskarsmes prasmes (prasmi klausīties, empātiju, izpaust savas vajadzības, sadarboties);
- radīt apstākļus, lai pusaudži varētu izjust kopību, piederību grupai, justies vajadzīgam, atrast savu vietu grupā, dot savu ieguldījumu;
- attīstīt pusaudžu pašregulācijas prasmes;
- palīdzēt apgūt relaksācijas paņēmienus.

Ilgums un tikšanās periodiskums: 5 aktivitātes, tikšanās – vienu reizi nedēļā, katra ilgst no 2 līdz 3 akadēmiskajām stundām.

Darba forma: grupa, kurā piedalās 6 – 10 dalībnieki.

Vadītājs: sociālais pedagogs, vajadzības gadījumā tiek piesaistīts speciālists no starpprofesionāļu komandas.

Telpa: Rēzeknes Bērnu sociālo pakalpojuma centra atpūtas zāle 1. stāvā, kur ir savs sanitārais mezgls un virtuves telpa, kas nepieciešama tējas pauzei.

Izmantotās metodes:

- testi;
- psiholoģiskie vingrinājumi (iesildīšanās, iepazīšanās, grupas saliedēšanas, saskarsmes prasmju attīstīšanas, sadarbību veicinoši vingrinājumi);
- domu apmaiņa (atgriezeniskā informācija);
- diskusija;
- lomu spēles;
- pārrunas;
- „Prāta vētra”.

1. Uzticības veidošanas aktivitātes

1.1. aktivitāte

- Spēle „Daļa no manis” – dalībnieki un vadītājs izvēlas kādu priekšmetu, ko bieži nēsā sev līdzi, piemēram, rotaslietu, atslēgu breloku vai maku, un noliek to galda vidū. Vadītājs norāda uz vienu no priekšmetiem. Tā īpašnieks pastāsta grupai, kāpēc izvēlējis tieši šo – kāda ir tā vēsture, nozīmīgums, funkcija u.tml. Pēc tam viņš norāda uz nākamo priekšmetu, un tā īpašnieks pamato savu izvēli.
- Zīmējums „Dzīves koki” – katrs dalībnieks individuāli uzzīmē uz lielas papīra loksnes savu dzīves koku ar saknēm, stumbru un zariem. Saknes atspoguļo pagātņi, stumbrs – tagadni un zari – nākotni. Dalībnieks pieraksta attiecīgajās vietās atslēgvārdus: pie saknēm notikumus, kas viņu ir ietekmējuši un veidojuši pagātnē, pie stumbra to, kas viņam pašlaik liekas raksturīgs par sevi, un pie zariem to, ko viņš vēlas panākt / kāds viņš vēlas būt. Pēc tam katrs dalībnieks iepazīstina pārējo grupu ar savu dzīves koku. Lai saīsinātu procesu, var likt vairākiem cilvēkiem kopā zīmēt vienu dzīves koku, kurā tiek atspoguļota līdzīga pieredze un kopīgas vēlmes.
- Atvadīšanās rituāls – pārdomas/saruna par nodarbību.

1.2. aktivitāte

- Sasveicināšanās rituāls – grupas vadītājs, turot rokā bumbiņu, pasaka novēlējumu grupai un padod priekšmetu tālāk kā stafeti, lai katrs izteiktu savu novēlējumu.
 - Saskarsmes vingrinājums – dalībniekiem tiek izdalītas lapiņas. Jāpienāk pie citiem dalībniekiem un ar jautājumu jānoskaidro, kas viņiem ir kopīgs, un tā, lai atbildes neatkārtotos. Piemēram, vai patīk no rītiem skriet, vai labāk patīk stipra kafija ar trim cukura karotēm. Jāmēģina izjautāt visus dalībniekus.
2. Atgriezeniskā saite pēc aktivitātes – nosauc trīs kopīgās lietas, kas Tev šķiet visinteresantākās. Kā Tu kontaktējies? Vai Tu pirmais pienāci klāt, vai pie Tevis pienāca klāt? Vai bija grūti atrast kopīgās lietas?

2. Sevis izvērtēšanas jeb izpētes nodarbības

2.1. aktivitāte

- Sasveicināšanās – dalībnieki aplī pēc kārtas izsaka sveicienu savam blakussēdētājam. Sveicienam jābūt saistītam ar bērna individualitāti. Piemēram, „Priecājos tevi šodien redzēt! Tu izskaties ļoti enerģisks un možs!”, „Sveiks! Man patīk tavs matu sakārtojums!”.
- Temperamenta tests, saskarsmes stila tests u.c.
- SVID analīze vai Džohari logs.
- Atgriezeniskās saites iegūšana – diskusija par SVID analīzes rezultātiem, pusaudžu secinājumi.

2.2. aktivitāte

- Sasveicināšanās, grupas vadītāja saruna ar dalībniekiem par to, kā viņiem ir veicies, kas jauns noticis viņu ikdienā u.tml.
- Sava ģerboņa zīmēšana.
- Ģerboņa prezentācija.
- Atgriezeniskās saites iegūšana – pārrunas par savu ģerboni un tā nozīmīgumu.

3. Aktivitātes attiecību veidošanas prasmju apgūšanai

3.1. aktivitāte

Tēma: *“Alternatīvu risinājumu meklēšana konfliktsituācijās”.*

Mērķis: prasmes risināt konfliktus pilnveidē.

Resursi: situācijas apraksts.

Starpbrīdī Mareks, lietojot šaujamo ar plastmasas bumbiņām, ir trāpījis klasesbiedram Mārcim pa seju. Izcēlies skaļš strīds, kas saistīts ar roku palaišanu un asiem vārdiem, jo Mārcis, atbildot uz nodarīto, iesitis Marekam.

Norise: sākumā spēli var vadīt, iedalot agresīvāko zēna lomu agresīvākajam un mierīgākā lomu tam, kurš parasti to tā arī risina. Tad lomas var mainīt, liekot zēnam izspēlēt lomu ar uzvedību, kādu viņš parasti nepielieto šādās situācijās (gan pozitīvu, gan negatīvu). Tas palīdzēs izprast otra sajūtas un uzvedību, meklēt alternatīvus risinājumus konflikta neregulēšanai, lai saglabātu labas attiecības.

Pārrunu laikā ir jāpievērš uzmanība tam, ka būtiskais nav pierādīt savu taisnību un apvainot otru, bet mēģināt saprasties ar otru, saprast savas un otra vajadzības. Mācīties izprast, ka ne jau viss, kas notiek, ir tīši izdarīts, paskatīties uz situāciju „ar otra acīm”. Spēles laikā attīstīt spēju valdīt par savām emocijām. Spēli var izspēlēt dažādās sarežģītības pakāpēs atkarībā no spēlētāju attīstības līmeņa, veidojot dialogus, citas līdzīgas situācijas. Svarīga ir atgriezeniskā saite ar sajūtu izteikšanu un rīcības alternatīvu meklējumiem.

Ieguvumi: pusaudzis vairāk apzinās:

- savu identitāti;
- empātiju – novērojot pretējās puses vārdus, sejas izteiksmi, balss toni, ķermeņa stāvokli un ķermeņa valodu;
- spēju aktīvi aizstāvēt savas intereses;
- ievērot abu pušu intereses;
- likvidēt domstarpības;
- noskaidrot viedokļus, savstarpēji piekāpties, lai varētu sasniegt galveno;
- spēju izvairīties no strīdiem, nepatikšanām;
- atteikties no savām interesēm citu labā.

Informācija vadītājam

Mācot pusaudžiem apgūt konfliktu risināšanas prasmes, īpaša uzmanība ir jāpievērš grupas dalībniekiem ar zemu pašvērtējumu un vājām problēmu risināšanas prasmēm. Šie pusaudži parasti mēdz pieņemt jebkādu izaicinājumu, viņiem ir ļoti grūti kontrolēt savas emocionālās reakcijas un izprast problēmu būtību. Grupas vadītājs izstāsta konkrētu problēmu un tad ļauj, lai grupas dalībnieki izsaka savas domas par veidiem, kā šo problēmu var risināt. Ļoti svarīgi ir izrunāt katra piedāvājuma pozitīvās un negatīvās iezīmes, mēģināt kopīgi vienoties par risinājumu, kuram visvairāk piekrīt abas strīdā iesaistītās puses, izspēlējot un analizējot procesu, kopīgi meklēt aizvien labākus risinājumus.

Atgriezeniskās saites iegūšana

Pēc spēles izspēlēšanas četri grupas locekļi apsēžas aplī telpas vidū un apspriež savas izjūtas un pārdomas par iegūtajām zināšanām un prasmēm, par neskaidrībām un neatbildētajiem jautājumiem (pastāv arī iespēja, ka vadītājs uzdod konkrētu jautājumu apspriešanai). Aplī ir novietots vēl viens krēsls, kurš pagaidām paliek neaizņemts. Pārējie grupas locekļi apsēžas šai grupiņai apkārt. Grupiņa, kas sēž vidū, apspriež savā starpā notikušo / uzdoto jautājumu. Pēc brīža katram dalībniekam ir tiesības apsēsties uz brīvā papildus krēsla un izteikt viedokļus, kuri vēl nav izskanējuši. Pēc sava viedokļa izteikšanas dalībnieks atbrīvo papildus krēslu un atgriežas savā vietā.

3.2. aktivitāte

Tēma: *“Konfliktu risināšana”*.

Mērķis: pilnveidot konfliktu risināšanas prasmes.

Resursi: papīrs, rakstāmpiederumi.

Norise

1. Grupas dalībnieki sadalās mazākās grupās pa četri. Uzdevums: katram atcerēties kādu konfliktu no savas dzīves. Kopīgi izvēlas no visiem 4 vienu situāciju, kuru turpmāk kopīgi analizē. Uzrakstīt konflikta aprakstu:
 - nosaukt problēmas saturu vienā teikumā;
 - nosaukt konflikta dalībniekus;

- aprakstīt konflikta dalībnieku vajadzības;
- aprakstīt konflikta dalībnieku argumentus un bažas;
- atrast kopīgās intereses;
- atrast vairākus risinājuma variantus;
- kopīgi izvēlēties optimālāko risinājumu.

Katrai grupai pārējie jāiepazīstina ar saviem darba rezultātiem. Motivēt savu risinājuma izvēli!

2. Darbs grupā – diskusija.

Apspriet biežāk izmantotās uzvedības taktikas konfliktsituācijās. Analizēt, kādi „plusi” un „mīnusi” ir katrai taktikai. Ierakstīt rezultātus savos pierakstos.

3.3. aktivitāte

Tēma: “Situācijas spēle „Interesu konflikts””.

Mērķis: apgūt prasmi risināt konfliktus.

Resursi: papīrs, rakstāmpiederumi.

Norise: izveidot divas grupas ar vienādu dalībnieku skaitu. Katram grupas dalībniekam iespējams kaimiņvalstīs iegādāties automašīnu. Pirkšanas pakalpojums vienai grupai sniedz firma A, otrai – firma B. Iegādātās automašīnas uz Latviju var nogādāt ar tranzīta pārbraucienu vai auto treileri. Pakalpojuma izmaksas par vienas automašīnas nogādāšanu Latvijā ir atspoguļotas tabulā.

Firmas	A	B
Ar tranzīta pārbraucieniem	240,00 euro	230,00 euro
Ar treileri	180,00 euro	190,00 euro

Ar treileri 1 braucienā var nogādāt tikai pusi nopirkto mašīnu. Lai vienotos, kurš izmantos treilera pakalpojumus, pārīm, ko veido dalībnieki no abām grupām, tiek dota iespēja vienoties 2 minūšu laikā. Ja pārrunas laikā vienošanās netiek panākta, abām grupām savas mašīnas uz Latviju būs jānogādā, izpildot tranzīta pārbraucienu. Katra grupa ir ieinteresēta, lai kopējās izmaksas būtu

mazākas. Pirms pārrunām katra grupa atsevišķi apspriež pārrunu stratēģiju, taktiku un kārtību.

Telpu, kurā notiek 2 minūšu pārruna, drīkst atrasties tikai tie dalībnieki, kas jau vienojušies, un novērotāji, ja tādi ir. Pārrunas jāfiksē, lai šos materiālus varētu izmantot analīzei. Ja iespējams, tad ieteicams izmantot videoierakstu.

Uzdevums: analizēt sarunu taktiku; klausīšanos un uztveri; konfliktsituācijas un atrisinājumus.

Ieguvumi: atziņa par to, ka vēlēšanās atrisināt konfliktu un uzlabot attiecības ir gudrības un psiholoģiskā spēka izpausme.

3.4. aktivitāte

Tēma: *“Vingrinājumi sadarbības veicināšanai”*

1. vingrinājums – saki „Stop!”

Mērķis: „Es” fiziskā un „Es” psihiskā apzināšanās veicināšana.

Norise

- Visi dalībnieki pēc kārtas pieiet viens pie otra. Vienam no dalībniekiem ir jāsaka „Stop”, ja viņam liekas, ka otrs dalībnieks ir pienācis viņam par tuvu.
- Nobeigumā pārrunas, kādas bija izjūtas, veicot uzdevumu.

2. vingrinājums

Mērķis: veicināt sadarbības prasmju attīstīšanu un savstarpējo saprašanos ar citiem.

Resursi: papīrs, zīmuļi.

Norise

- Grupas dalībnieki sadalās pa pāriem un paņem papīru un rakstāmos. Pāris sastājas kopā ar mugurām, drīkst arī apsēsties, bet tikai ar mugurām tā, lai katra dalībnieka skatiens būtu vērsts pretējos virzienos. Viens no dalībniekiem uzzīmē grafisku zīmējumu (piemēram, egle u.tml.), kurā ir izmantotas ģeometriskas figūras (trīsstūris, četrstūris, aplis u.tml.). Dalībnieks, kuram ir zīmējums, stāsta pāriniekam par savu zīmējumu, taču, aprakstot zīmējuma

izkārtojumu, nenosauc attēloto vārdā. Pēc 5 minūtēm darbi tiek salīdzināti.

- Tad mainās vietām.
- Pēc spēles pārrunā, cik viegli vai grūti uzdevums bija paveicams, kas bija nepieciešams, lai veiksmīgi izpildītu doto uzdevumu.

3.5. aktivitāte

Tēma: *“Vingrinājumi sadarbības veicināšanai”*.

Mērķis: veicināt sadarbības prasmju attīstīšanu un savstarpējo saprašanos.

1. aktivitāte – „Prāta vētra”

Resursi: papīrs, zīmuļi.

Norise

- Grupas dalībnieki sadalās 2 grupās. Tiek veidoti divi grafiskie zīmējumi. Viena grupa kopīgi izdomā un ieraksta, kādas uzvedības vai personības iezīmes palīdz, veicina sadarbības un komunicēt ar citiem, bet otrā – kāda uzvedība un personības īpašības traucē komunicēt un sadarbības, un rada konfliktus.
- Diskusija.

2. aktivitāte

Norise

- Grupa, atrodoties aplī, saskaita līdz trīs, katri trīs cilvēki veido vienu mikrogrupu.
- Tiek dots uzdevums katras grupas otrajam jeb vidējam dalībniekam – sēdēt, klusu ciešot un nevienu vārdu nesakot, bet pirmajam un trešajam – censties izstāstīt kādu iespaidīgu atgadījumu (var izdomāt). Runāt vienlaicīgi, pēc 3 minūtēm mainās vietām – tas, kurš klusēja, stāsta savu stāstu abiem runātājiem.
- Pēc spēles pārrunā, kā jutās klausītājs, kur jutās labāk u.tml.

3. aktivitāte

Resursi: lentas.

Norise

- Grupu sadala pa pāriem un katram dalībniekam iedod lentas, kuras vienu galu apsien sev ap vienu roku un krusteniski lentu sakrusto ar pārinieku un apsien otru lentas galu sev ap roku. Tādējādi katrs pāris ir sasiets. Uzdevums ir atbrīvoties, neatsienot nevienu no mezgliem.
- Pēc spēles pārrunā, kas bija vajadzīgs, lai veiksmīgi izpildītu uzdevumu, kā katram pārim veicās, kā jutās sasiesti ar citu cilvēku u.tml.

4. aktivitāte

„Dzīves koki” – katrs dalībnieks apskata savu sākuma nodarbībās uzzīmēto „dzīves koku”, pastāsta, kas ir mainījies tajā šo nodarbību laikā, ko vēlas papildināt u.tml.

Atvaidīšanās rituāls – pārdomas / saruna par nodarbību.

5. aktivitāte

Tēma: „Atbalsta nodarbība – atgriezeniskās saites iegūšana”.

Norise: Dalībnieku tikšanās nodarbībā, kurā tiek radīta brīva atmosfēra, lai apspriestu progresu, sasniegtos rezultātus, atklājumus sev. Tiek veidota domu karte par sasniegtajiem, iegūtajiem rezultātiem. Datumu un laiku nosaka grupas dalībnieki.

Ieteikumi sociālajam pedagogam pusaudžu aktivitāšu realizēšanai

1. Piedāvātās aktivitātes var aizvietot kādu nodarbību esošajā sociālās rehabilitācijas plānā pēc vadītāja / darbinieka izvēles.
2. Aktivitātes var realizēt paralēli esošajai sociālās rehabilitācijas programmai, vienojoties ar pusaudžiem par viņiem ērtāku aktivitātes realizēšanas laiku, tādējādi pielietojot citas tehnikas, motivējot viņus piedalīties lēmumu pieņemšanā un uzņemties atbildību par to izpildi.
3. Aktivitātes var realizēt dažādā secībā. To izvērtē vadītājs atbilstoši savai profesionalitātei un kompetencei.

4. Lietderīgi aktivitātēs iesaistīt starpprofesionāļu komandas locekļus, veicinot darbinieku sadarbību un atbildību par pusaudžu deviantās uzvedības mazināšanu kā kopīgu mērķi un vīziju.
5. Lietderīgi aktivitātes realizēt arī ārpus BSPC telpām, tādējādi sekmējot ārējās vides pozitīvāku ietekmi uz pusaudžiem, piemēram, bibliotēkas telpas, Latgales Vēstniecības *GORS* laukums utt.

Ieteikumi sociālajam pedagogam starpprofesionāļu komandas darba veicināšanai

Komandas darba pilnveidošana ir pārdomāts un pastāvīgs darbs, kas jāuzņemas komandas vadītājam. Var izmantot ***simulācijas*** un ***modelēšanas*** metodes, lai kopīgi noskaidrotu, kādā līmenī pašlaik ir komanda, kādas ir komandas stiprās un vājās puses, kas jādara, lai stiprinātu komandu. Var izmantot ***simulācijas metodes***, lai aktualizētu komandas locekļu prasmes un rīcības modeli kādā konkrētā situācijā, kas saistīta ar pusaudžu deviantās uzvedības izpausmēm.

Jāizmanto ***ekspertu*** (supervizoru) palīdzība, lai aktivitātes process tiktu pārraudzīts un aktivitātes beigās var veikt profesionālu izvērtējumu. Var ieviest ***tradīciju*** visai komandai ar ģimenes locekļiem vienreiz divos mēnešos veikt kopīgus pasākumus, kur sociālais pedagogs, pielietojot ***animācijas metodes***, palīdzēs visiem līdzdarboties, tādējādi, stiprinot neformālās attiecības, kas sekmēs sadarbību arī formālajā vidē.

Sociālajam pedagogam jāuzņemas iniciatīva ieviest jaunas darba formas un metodes, kā arī ***jāierosina*** paralēli starpprofesionāļu komandas darba sanāksmēm darbiniekiem tikties mazākās grupās vai pāros, kas būtu kā ***tradīcija – kovīzijas formā*** (ne retāk kā vienu reizi nedēļā) stiprināt vienam otra profesionālo pieredzi individuālajā darbā ar klientu – pusaudzi (*Truskovska, 2013*).

Pārdomāt un papildināt ***apbalvošanas paņēmienus*** (ierasto sodu vietā), lai motivētu pusaudžus apgūt sociālās prasmes nodarbībās, pasākumos un dažāda veida aktivitātēs, tādējādi mazinot deviantas uzvedības izpausmes.

Bibliogrāfija

1. Bandura A. (1977). *Social Learning Theory*. General Learning Press.
2. Bethere D., Līdaka A., Plostniece A., Ponomorjova J., Striguna S. (2013). *Metodiskais materiāls pedagogiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir uzvedības traucējumi*. Rīga: VISC.
3. Damberga L., Klints R. u.c. (2005). *Animācijas metožu pielietojums sociālpedagoģiskajā darbībā*. Rīga: SDSPA „Attīstība”.
4. Gruze A., Ķiece K. (2009). Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. *Metodiskais materiāls*. 16 – 18 gadus vecu jauniešu, kuri dzīvo ārpus ģimenes aprūpes iestādēs, sagatavošana patstāvīgas dzīves uzsākšanai (www.bti.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/metodiskie_materiali.pdf)
5. Jurčenko A., Mežare M., Orska R., Truskovska Ž. (2008). *Sociālā pedagoga aktivitātes darbā ar jauniešiem ar zemām un nepietiekamām sociālajām prasmēm*. Rēzekne, SIA „Latgales druka” (Projekts „J J J – jauniešu ar zemām vai nepietiekamām sociālajām prasmēm izglītības pasākumu kopums „jaunieši – jauniešiem””, Līguma Nr. 2007/0106/VPD1/ESF/PIAA/07/APK/3.3.6.1./0004/ 0160/).
6. Plaude I. (2001). *Sociālā pedagoģija*. Rīga: RaKa.
7. Truskovska Ž. (2013). *Sociālā pedagoga profesionālās kompetences veidošanās supervīzijā*. Promocijas darbs. LVU.
8. Vilciņa A. (2005). Nosacīti notiesāto pusaudžu uzvedības korekcija// Dzīves jautājumi X. Rīga: SDSPA „Attīstība”, 54.–65. lpp.
9. Vilciņa A. (2007). Pusaudžu delikventa uzvedība un tās korekcija// Dzīves jautājumi XII. Rīga: SDSPA „Attīstība”, 375.–381. lpp.
10. Alternatīvas cietumam: darbs ar riska bērniem pašvaldībās. *Rokasgrāmata*. UNPD LATVIJA Rīga, 2003. 70 lpp.
11. Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām un pašvaldības sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā darba speciālista darbam ar ģimeni un citu speciālistu sadarbību. Bērnu tiesību inspekcijas. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi_/?doc=1809 (aplūkots 05.12.2011.).

IZGLĪTOJOŠI PREVENTĪVO PASĀKUMU KOPUMS VECĀKIEM PUSAUDŽU SOCIALIZĀCIJAS PROCESA SEKMĒŠANAI ĢIMENĒ UN SKOLĀ

Anotācija. Socializācija nozīmē sociālo normu, darbību un spēju, kā arī garīgo vērtību apgūšanu. Tikai socializācijā indivīds apgūst cilvēciskumu un atrod savu vietu sabiedrībā. Visintensīvāk socializācijas process notiek bērnībā ģimenē. Nelabvēlīgu sociālo apstākļu rezultātā var rasties antisociāla uzvedība, kam nepieciešama sociālā korekcija jeb resocializācija.

Pusaudžu socializācija ģimenē atšķiras, jo katra ģimene sastāv no atšķirīgām personībām ar savu individuālo izpratni par sociālajām normām, vērtībām, saviem uzvedības etaloņiem, personīgo dzīves pieredzi, nacionālās piederības īpatnībām, izglītības un kultūras līmeni, sociālo statusu sabiedrībā utt. Pieminētās katra ģimenes locekļa personības individuālās atšķirības ietekmē socializācijas procesu un rezultātu. Tieši no vecāku personībām, viņu audzināšanas stiliem būs atkarīgas visu ģimenes locekļu savstarpējās mijattiecības un dzīves ideālstila izveide, kas jāsaprot kā socializācijas scenārija apguve (Vikmane B., 2007).

Izglītojoši preventīvo pasākumu kopums vecākiem pusaudžu socializācijas procesa sekmēšanai izstrādāts, lai sasniegtu mērķi – pilnveidotu vecāku zināšanas par pusaudžu vecumposmu īpatnībām un veicinātu sekmīgu attiecību veidošanu starp pusaudžiem un vecākiem, kas sekmētu pusaudžu socializāciju.

Izglītojoši preventīvo pasākumu kopuma vecākiem nepieciešamības pamatojums

Pētījuma bāzes N skolā, balstoties uz izpētes rezultātiem un personisko pieredzi, sadarbība notiek ar skolēnu vecākiem – skolas līmenī un klašu audzinātāju līmenī, kā arī individuāli pēc vajadzības. Tomēr jāatzīmē, ka šajā sadarbības procesā vērojama zināma vienvēidība un rutīna. Līdz ar to pētījuma autorei radās pārlicība par jaunas sadarbības formas nepieciešamību. Gan zinātniskās literatūras u.c. avotos, gan empīriskajā pētījumā rasts zinātniskais pamatojums nepieciešamībai izstrādāt *preventīvi izglītojošo pasākumu kopumu vecākiem pusaudžu socializācijas procesa sekmēšanai.*

Noskaidrotas svarīgas zinātniskās atziņas:

- 1) vecāku loma pusaudžu socializācijā ir saistīta ar vecāku pienākumu apzināšanos, viņu atbildību, prasmēm, kas jāiemāca ģimenē, lai pusaudža turpmākā dzīve veidotos veiksmīgi;
- 2) ģimene atbilstoši valsts likumdošanai ir atbildīga par sava pusaudža veiksmīgu socializāciju, vecākiem ir jābūt pietiekami kompetentiem, lai spētu nodrošināt pilnvērtīgu sociālo normu, darbību, spēju, attieksmes veidošanos un garīgo vērtību apgūšanu ģimenē;
- 3) izprotot pusaudžu vecumposma attīstības īpatnības un to nozīmīgumu personības attīstības procesā, pieaugušajiem, galvenokārt vecākiem un sociālajiem pedagogiem, jāpievērš īpaša uzmanība šī procesa veiksmīgai norisei, radot tam labvēlīgus apstākļus gan ģimenē, gan skolā.

Empīriskā pētījuma rezultāti un to analīze ļāva apzināt problēmjautājumus:

- 1) aptaujā noskaidrots, ka vecākiem ir nepietiekamas zināšanas par pusaudžu vecumposma īpatnībām un vajadzībām, kā arī par to, kas šajā vecumā pusaudzīm ir jāprot un jāspēj; arī pusaudžu fokusgrupas diskusijā tam rasts apliecinājums – pusaudžiem trūkst zināšanu un izpratnes par to, kas atbilstoši viņu vecumposmam viņiem jāzina un jāprot darīt;
- 2) aptauja uzrāda, ka vairums pusaudžu ir atstāti emocionālā novārtā bez atbalsta un sapratnes, par ko liecina topošo sociālo pedagogu atbilžu viedoklis intervijā. Minētais fakts apstiprinājās arī pusaudžu fokusgrupas diskusijā, kur vairums diskusijas dalībnieku uzsvēra, ka viņiem pietrūkst vacāku atbalsta un uzmanības, iespējams, viņu zināšanu un izpratnes par pusaudžu vajadzībām vai laika trūkuma dēļ;
- 3) vecāki neprot raksturot savas attiecības ar pusaudžiem, jo, iespējams, viņus nepazīst un nesaprot, tas apstiprinās gan pusaudžu fokusgrupas diskusijā, gan arī intervijā ar topošajiem sociālajiem pedagogiem, tiek uzsvērta nepieciešamība motivēt vecākus savu bērnu iepazīšanā un sevis kā vecāku pilnveidošanā (sīkāk pieejams: *Socialine Sveikata. Social. Health N. 8*; <http://www.socialinisdarbas.lt/socialhealth>).

Pētījumā noskaidrotas atziņas par to, ka sociāli pedagoģiskā izglītojošā darbība pēc savas būtības un satura ir preventīva. Sociālajam pedagogam ir zināšanas un prasmes vecāku kā pieaugušo izglītošanai. To vajag pilnvērtīgi izmantot preventīvo pasākumu kopuma ietvaros skolā, tādējādi sekmējot pusaudžu veiksmīgu socializāciju un iekļaušanos sabiedrībā.

Īstenojot vecāku izglītošanu skolā un organizējot preventīvi izglītojošus pasākumus, lai veicinātu sekmīgu pusaudžu socializāciju ģimenē un skolā, sociālajam pedagogam ir būtiski pielietot komandas darba pieeju, kļūstot par komandas vadītāju (līderi), ar savu kompetenci sekmējot tās funkcionēšanu. Preventīvi izglītojošajā sociāli pedagoģiskajā darbā sociālajam pedagogam ir jābūt lietpratējam izmantot plašo metožu klāstu, kā arī jābūt profesionālām prasmēm, pielietojot jebkuras metodes, īpaši izdalot animācijas metodes, kas ir efektīvas un uz sadarbību vērstas.

Pētījuma autore pārrunās ar citu skolu sociālajiem pedagogiem un diskusijās ar docētājiem RTA studijuursos noskaidroja, ka daudzās Latvijas skolās jau izmanto efektīvu sadarbības formu ar vecākiem, proti, „Vecāku skoliņu”.

Pētījuma bāzes pamatskolā šāda sadarbības forma ar vecākiem būtu inovācija un viens no preventīvo pasākumu kopuma jauninājumiem apzināto problēmjautājumu risināšanai. Autore sprāt, „Vecāku skoliņas” darba un satura plānojumā jāiesaista ne tikai skolas atbalsta komanda, bet arī paši vecāki, daudzās aktivitātēs arī skolēni – pusaudži.

„Vecāku skoliņas” programmas raksturojums un plānojums

„Vecāku skoliņas” **programmas mērķis** – izglītojoši preventīvā sociāli pedagoģiskā darba ar pusaudžu vecākiem aktivizēšana un īstenošana, sekmējot pusaudžu socializācijas procesa norisi ģimenē un skolā.

Uzdevumi mērķa īstenošanai:

- 1) veikt sagatavošanas darbus „Vecāku skoliņas” organizēšanai uz pamatskolas bāzes;
- 2) sadarbībā ar skolas atbalsta komandu, sadarbības partneriem, vecākiem un pusaudžiem veikt „Vecāku skoliņas” darbības saturisko plānojumu;

3) īstenot paredzētos pasākumus un izvērtēt efektivitāti.

„Vecāku skoliņas” pasākumu kopums pusaudžu vecākiem ir īstenojams viena mācību gada garumā – 9 mēnešos.

Nodarbību skaits: 9 nodarbības telpās un dabā.

Laiks: vienas nodarbības ilgums – apmēram 3 akadēmiskās stundas.

Dalībnieki: var piedalīties abi vai viens no pusaudža vecākiem, arī vecvecāki un/vai aizbildņi (8–12 dalībnieki), kā arī atsevišķās nodarbībās līdzdarbojas pusaudži.

Dalībnieku atlases nosacījumi – brīvprātības princips. Ieteikums sociālajam pedagogam – īpaši uzrunāt un motivēt programmā piedalīties to pusaudžu vecākus, kuriem ir problēmjautājumi un kuru bērniem sociālais pedagogs ir diagnosticējis socializācijas grūtības un problēmas.

Ieteikumi programmas vadītājam – programmas sākumā pārrunāt kopā ar dalībniekiem **veiksmīgas grupas darbības nosacījumus**.

- **Konfidencialitāte.** Ārpus grupas nodarbībām nedrīkst pārrunāt ar citiem cilvēkiem vai apspriest to, kas notiek grupā un grupas nodarbībās.
- **Runāt var katrs, bet pa vienam.** Katram grupas dalībniekam jādod iespēja izteikties, ievērojot principu – vienlaicīgi runā tikai viens dalībnieks. Nedrīkst uzspiest izteikties, ja cilvēks nevēlas to darīt.
- **Runāt par sevi.** Stāstīt par savām jūtām un saviem novērojumiem. Piemēram, „Es kļuvu dusmīgs, kad tu man nedeivi iespēju izteikt savu viedokli!”; „Man likās, ka tu nemaz negribēji palīdzēt man veikt šo uzdevumu!”. Diskusijā jāizsaka savs viedoklis par kādu konkrētu situāciju vai procesu.
- **Apmeklējums.** Ir svarīgi, lai visi grupas dalībnieki apmeklētu visas nodarbības. Ja ir objektīvs iemesls, kāpēc nodarbība tiek vai tiks kavēta, laicīgi informēt grupas vadītāju par kavēšanas iemeslu.
- **Atgriezeniskā saite.** Sniedzot atgriezenisko saiti, jāuzrunā tieši tas cilvēks, kam jānodrošina atgriezeniskā saite, tad teiktais kļūst personiskāks un vieglāk pieņemams. Tas palīdz izvairīties no vispārināšanas.

„Vecāku skoliņas” programmas nodarbības un saturs veidots, balstoties uz zinātniskajām atziņām un praktiskajiem ieteikumiem no centra „Dardedze” materiāliem u.c. avotiem (*skatīt literatūras sarakstu*).

1. tabula

„Vecāku skoliņas” pasākumu plānojums (*autores veidots*)

N.p. k.	Pasākuma/ nodarbības temats	Paredzamie rezultāti	Metodes, paņēmieni	Resursi
1.	Informatīvais pasākums „Vecāku skoliņas” atvēršanas svētki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pusaudžu vecāki informēti par – vecāku skoliņā plānotajiem pasākumiem; ▪ pusaudžu vecāki tuvāk iepazīstas viens ar otru; ▪ saliedētāka un motivētāka grupa turpmākajām nodarbībām 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Informācija; ▪ „Ledus laušanas” aktivitātes; ▪ kafijas/tējas pauze; ▪ atgriezeniskā saite – aplis 	Piemērota telpa kustību u.c. aktivitātēm; kafijas/tējas galds
2.	Izglītojošais seminārs „Vecāku kompetences pusaudžu audzināšanā, socializācijas sekmēšanā ģimenē”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vecāki adekvāti spēj novērtēt savas kompetences pusaudžu audzināšanā; ▪ apzinās nepieciešamību iegūt zināšanas, prasmes pusaudžu socializācijas veicināšanai ģimenē 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Minilekcijas; ▪ darba lapu aizpildīšana, pārrunas u.c. ▪ kafijas/tējas pauze; ▪ atgriezeniskā saite – aplis 	Piemērota telpa aktivitātēm; darba lapas, zīmuļi, flomāsteri, balts A4 papīrs u.c. kancelejas piederumi
3.	Izglītojoši praktiskais seminārs „Pusaudžu vecumposma attīstības īpatnības”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vecāki noskaidro pusaudžu vecumposma īpatnības, aktuālās vajadzības un to apmierināšanas sekmēšanas iespējas; ▪ apgūti praktiski soļi sadarbības ar pusaudzi sekmēšanai 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Minilekcija; ▪ pārrunas; ▪ lomu spēles; ▪ kafijas/tējas pauze; ▪ atgriezeniskā saite – aplis 	Piemērota telpa aktivitātēm; kafijas/tējas galds
4.	Izglītojoši praktiskais seminārs „Kā jūtas mans pusaudzis?”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vecāki atpazīst savas emocijas, pilnveido empātiju un saskarsmes prasmes; ▪ apgūst prasmes atpazīt savu bērnu– pusaudžu emocijas, jūtas, iepazīst tuvāk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pārrunas; ▪ minilekcija; ▪ lomu spēles; ▪ animācija; ▪ kafijas/tējas pauze; ▪ atgriezeniskā saite aplis 	Piemērota telpa aktivitātēm; kafijas/tējas galds

5.	<p>Izglītojoši praktiskais seminārs <i>„Audzināšanas stili, kas veicina sekmiņu pusaudža socializācijas procesu ģimenē, skolā”</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vecāki iepazīstināti ar audzināšanas stiliem un veidiem; ▪ pilnveidota izpratne par audzināšanas stila un veida ietekmi uz pusaudzi un tā izvēles/pielietošanas sekām; ▪ pilnveidotas prasmes pozitīvas audzināšanas metožu pielietošanā 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pārrunas; ▪ minilekcija; ▪ prezentācija; ▪ stāstījums; ▪ situāciju analīze; ▪ kafijas/tējas pauze; ▪ atgriezeniskā saite aplis 	<p>Piemērota telpa aktivitātēm; kafijas/tējas galds</p>
6.	<p>Praktiskais seminārs <i>„Sociālā gleznošana vecākiem kopā ar pusaudžiem”</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Iegūta jauna saskarsmes pieredze; ▪ apgūtas saskarsmes prasmes, komunicējot neverbāli ar krāsām un verbāli; ▪ nostiprinātas prasmes pozitīvu savstarpējo attiecību veidošanai 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sociālās spēles; ▪ sociālā gleznošana kā sociālās spēles metode; ▪ pārrunas; ▪ diskusija 	<p>Piemērota telpa kustību aktivitātēm, sociālajai gleznošanai; akvareļa krāsu komplekti; vidēji lielas otas krāsu pludināšanai; baltas A3 vai A2 formāta lapas gleznošanai; citi kancelejas piederumi</p>
7.	<p>Izglītojoši praktiskais seminārs <i>„Pozitīvās disciplinēšanas noslēpumi”</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Iepazīti pozitīvās disciplinēšanas veidi; ▪ pilnveidotas prasmes pozitīvas disciplinēšanas metožu pielietošanā; ▪ apzināts tās praktiskuma nozīmīgums 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pārrunas; ▪ Minilekcija; ▪ Lomu spēles; ▪ Situāciju analīze; ▪ Kafijas/tējas pauze; ▪ Atgriezeniskā saite – aplis. 	<p>Piemērota telpa aktivitātēm; kafijas/tējas galds</p>
8.	<p>Izglītojoši praktiskais seminārs <i>„Stresa pārvarēšanas treniņš”</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pilnveidotas zināšanas par stresa mazināšanas iespējām; ▪ prasme atpazīt stresa simptomus; ▪ apgūtas stresa pārvarēšanas prasmes; ▪ iegūta jauna pieredze piedalīties treniņgrupas nodarbībā 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pārrunas; ▪ minilekcija; ▪ lomu spēles; ▪ situāciju analīze; ▪ treniņvingrinājumi; ▪ kafijas/tējas pauze; ▪ atgriezeniskā saite – aplis 	<p>Piemērota telpa aktivitātēm; kafijas/tējas galds</p>

9.	<p>Noslēguma pasākums „Vecāku un pusaudžu divu dienu izdzīvošanas pārgājiens”</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nostiprinātas programmā apgūtās zināšanas, prasmes un attieksme gan vecākiem, gan pusaudžiem; ▪ gūta kopīgas būšanas neformālā vidē pieredze; ▪ gūta ierosme turpmākai sadarbībai starp skolu, pusaudžiem un vecākiem 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Animācijas metodes; ▪ interaktīvas aktivitātes; ▪ jaukto vecāku un pusaudžu komandu futbola sacensības; ▪ jaukto komandu šķēršļu pārvarēšanas sacensības; ▪ nakts trašīte u.c.; ▪ atgriezeniskā saite - noslēguma lielais aplis pie ugunskura; ▪ programmas izvērtējuma anketas aizpildīšana 	<p>Līdzekļi iegūti no mazā grantu projekta N. novada konkursā; Vecāku līdzfinansējums uz brīvprātības pamata</p>
----	--	---	--	--

Programmas īstenošanas pamatā ir radoša pieeja tematū, pasākumu un nodarbību realizēšanā, saskaņojot ar savu profesionālo kompetenci (zināšanām, prasmēm, praktisko pieredzi, attieksmi un vērtībām).

Tā kā vecāku sastāvs ir atšķirīgs (dažāds vecums, dzimums, atšķirīgas problēmas, iepriekšējo zināšanu un prasmju līmenis, dažāda pieredze u.tml.), sociālais pedagogs pēc konkrēto ģimeņu vajadzību izvērtēšanas izvēlas atbilstošākās nodarbības. Pasākumus un aktivitātes īsteno atbilstoši teorētiskajām atziņām pēc komandas pieejas principa (var tikt pieaicināti atbilstošie speciālisti). Programmas realizācijā, ņemot vērā grupas dalībnieku problēmjautājumus un programmas saturu, var piedalīties gan izglītības psihologs, gan pašvaldības sociālais darbinieks darbam ar ģimenēm un bērniem, gan bērnu tiesību aizsardzības speciālists, gan skolas ārpusklases darba organizators, sporta skolotājs u.c.

Divu dienu pārgājiena īstenošanā vēlams iesaistīt ārsta palīgu no vietējās ambulances un brīvprātīgos atbalstītājus (piemēram, topošos sociālos pedagogus).

Programmas nodarbību apraksti

Lasītāju ieskatam tiek piedāvāts vienas no „Vecāku skoliņas” programmas nodarbības (5. nodarbības) apraksts, lai rastu priekšstatu par to, kā saturiski, organizatoriski un metodoloģiski tiek īstenota programma.

Kā redzams plānojumā (*skatīt 1. tabulu*), gandrīz visos pasākumos ir paredzētas kafijas/tējas pauzes. To vēlams (ne obligāti!) paredzēt, jo tas rada neformālu gaisotni pasākumā, emocionāli atbrīvo dalībniekus vaļsirdīgākām un atklātākām sarunām par problēmjautājumiem.

Nodarbības struktūras apraksts

- Vienas nodarbības ilgums ir apmēram 3 akadēmiskās stundas (3 reizes pa 40 minūtēm ar 15–20 minūšu kafijas pauzi).
- Nodarbības tiek organizētas, lai pusaudžu vecākiem tiktu sniegta vajadzīgā informācija atbilstoši tēmai, kā arī veicināta vecāku aktīva iesaistīšanās organizētajās aktivitātēs.
- Nodarbības tiek veidotas pēc principa – 50 % – informatīvi skaidrojošā daļa, 50 % – interaktīvā daļa, kas procesā netiek nodalītas, tām pārklājoties darbības procesā.
- Nodarbības tēmas informācija un saistošie uzdevumi tiek saņemti ar speciālām darba lapām, kas tiek sagatavotas tieši šīs grupas aktuālajiem jautājumiem.
- Iegūto zināšanu nostiprināšanai un praktiskai pielietošanai dalībniekiem tiek uzdoti mājasdarbi.
- Katru nodarbību var sadalīt 2 daļās: pirmā daļa (pirms pārtraukuma) tiek veltīta nodarbības tēmai, attiecīgās informācijas sniegšanai, skaidrošanai un diskusijai par tēmu; otrā daļa (pēc pārtraukuma) tiek veltīta praktiskiem padomiem saistībā ar nodarbības tēmu, diskusiju par to un sniegto ieteikumu praktisku pārbaudīšanu.

Pirmās daļas apraksts

Plānots, ka šī daļa aizņem aptuveni 1 stundu un notiek pirms pārtraukuma (kafijas pauzes). Šajā daļā sociālais pedagogs sniedz informāciju par attiecīgo tēmu.

Tēmas informācija (minilekcija) tiek izpausta interaktīvā veidā, kas rosina dalībniekus izteikt savas domas, viedokli, analizēt situācijas, dalīties savā pieredzē un diskutēt par tēmu.

Vecāki tiek informēti par audzināšanas stiliem un to veidiem, kā arī to ietekmi uz pusaudža personības attīstību. Tiek organizēti grupu darbi, diskusijas, uzdoti jautājumi, kas rosina analizēt, kā arī sniegta informācija, kas izskaidro un pilnveido zināšanas par pusaudžu vecumposma īpatnībām un vajadzībām, kā arī veiksmīgu vajadzību apmierināšanu.

Lai veicinātu vecāku diskusijas un aktīvu piedalīšanos grupas darbā, nodarbībā paredzēts izmantot interaktīvus uzdevumus, kas sekmētu vecāku aktīvu iesaistīšanos grupu darbā, diskusijās un pieredzes apmaiņā:

- vecākiem **tiek uzdoti jautājumi** tēmas kontekstā, kas rosina izteikt savu viedokli un veicina pieredzes apmaiņu;
- **divas līdz trīs diskusiju tēmas**, lai mudinātu vecākus paust savu viedokli, kas saistīts ar nodarbības tēmu;
- **darbs grupās**, lai veicinātu iemaņu praktisku apgūšanu un trenētu to pielietošanu, kas sekmētu to pielietošanu ikdienā;
- katrai tēmai jā sagatavo dalībniekiem **pašnovērtēšanas uzdevumu** darba lapas, to pielietojumu brīvi izplānojot pirmajā vai otrajā nodarbības daļā.

Otrās daļas apraksts

Otrā daļa pēc kafijas pauzes tiek plānota apmēram 1 stundu, kurā galvenokārt notiek diskusija, tiek doti praktiski padomi, atbildēts uz jautājumiem, meklēti risinājumi aktuālajiem jautājumiem.

Lai gan būtiski ir visas nodarbības laikā lietot metodes, kas veicina mijiedarbību ar vecākiem, dalīšanos pieredzē, diskusijas, grupu darbu, otrajā daļā šī mijiedarbība kļūst vēl aktuālāka un tiek koncentrēta uz vecāku aktīvu iesaistīšanos nodarbībā, lai diskutētu, mācītos un praksē izmēģinātu dažādas audzināšanas metodes.

Otrajā daļā iekļautas šādas aktivitātes:

- **praktiski padomi vecākiem**, kas izriet no nodarbības tēmas. Nodarbības laikā izdala darba lapu ar ieteikumiem un skaidrojumiem.

Ieteikumiem (principiem, praktiskām idejām un metodēm) jāveicina pozitīvas pārmaiņas audzināšanā atbilstoši nodarbības tēmai. Šie ieteikumi ir otrās daļas pamats, un pārējie nodarbības struktūrelementi (jautājumi, diskusijas, grupu darbs u.c.) tiek iekļauti diskusijā par ieteikumiem, lai atbilstu ieteikumu saturam, veicinātu labāku izpratni un iemācītos tos praktiski pielietot;

- **jautājumi vecākiem**, lai veicinātu to, ka dalībnieki dalās pieredzē un aktīvi mijiedarbojas, jāizmanto jautājumi vecākiem, ņemot vērā iepriekš nodarbībā izrunātos praktiskos ieteikumus. Jautājumiem jābūt veidoti tā, lai vecākus iedrošinātu dalīties savā pieredzē, lai viņi padomātu un izstāstītu savu viedokli par attiecīgo tēmu. Nodarbības laikā jautājumi tiek izmantoti ik pa laikam kopā ar apspriežamo tēmu;
- **diskusijas**. Katrā nodarbībā atbilstoši tēmai ir vairāki īpaši nozīmīgi jautājumi, kuri jāpārrunā detalizētāk, veicinot vecāku dziļāku iesaistīšanos. Iespējams, pastāv kādi mīti vai tēmas, par kurām sabiedrībā ir pretrunīgs viedoklis, vai kāda problēmsituācija, kas saistīta ar attiecīgo tēmu. Ir svarīgi, lai tā tiktu apspriesta;
- **grupu darbs**. Katrā nodarbībā atbilstoši tēmai nepieciešams organizēt vecākiem grupu darbu, kura mērķis ir palīdzēt vecākiem saprast savu audzināšanas pieredzi, savas jūtas, izspēlēt lomu spēles ar apgūtajām jaunajām audzināšanas metodēm. Ja nepieciešamas darba lapas, tad tās ir jāsagatavo un jāizdala vecākiem nodarbības laikā.

5. nodarbība

Izglītojoši praktiskais seminārs „*Audzināšanas stili, kas veicina sekmīgu pusaudža socializācijas procesu ģimenē, skolā*”

Apraksts nodarbībai ir izvēlēts atbilstoši pētījuma mērķim – pusaudžu socializācijas procesa sekmēšana ģimenē un skolā.

Mērķis – izpratnes par audzināšanas stilu ietekmi uz pusaudža turpmāko attīstību padziļināšana, pozitīvas vecāku attieksmes pret pusaudzi nostiprināšana un pozitīvās audzināšanas prasmju trenēšana.

Uzdevumi:

- 1) sniegt informāciju par audzināšanas stiliem un to ietekmi uz pusaudzi;
- 2) mudināt vecākus apspriest bērnu audzināšanas stilus un metodes;
- 3) rosināt analizēt, izvērtēt savus paņēmienus bērnu audzināšanā;
- 4) organizēt jaunapgūto prasmju izvērtēšanu.

Nodarbības norise pa soļiem

1. Sasveicināšanās rituāls

Grupās darbs tiek uzsākts ar apli, kur katrs, saņemot mīksto rotaļlietu, kasveicinās, pastāsta īsi, kā šodien jūtas, un nodod rotaļlietu tālāk nākamajam grupas dalībniekam.

2. Darbs grupā

Sociālais pedagogs aicina vecākus aizpildīt darba lapas, kas tiek izdalītas katram dalībniekam. „Vecāks kā bērna audzinātājs”. Vecāki tiek aicināti izvērtēt un darba lapā atzīmēt savas kā bērna audzinātāja rakstura iezīmes. Grupā pārrunā, ar kādām rakstura iezīmēm vecāki jūtas spējīgāki kā bērnu audzinātāji un kuras viņi vēlētos mainīt.

3. Mini lekcija

Vecāki tiek iepazīstināti ar tipiskākajiem audzināšanas stiliem:

- autoritatīvo (vecāki kā autoritātes);
- autoritāro (valdonīgi vecāki);
- liberālo.

Informācijai tiek piedāvāts vēl dažu audzināšanas stilu raksturojums un skaidrojums:

- haotiskais audzināšanas stils;
- hipoaprūpe (nepietiekama aprūpe);
- hiperaprūpe (pārlietu liela aprūpe);
- neelastīgi vecāki;
- neadekvātas gaidas utt.

4. Darbs grupā

Vecāki sadalās mazās grupās pa 3–4 dalībniekiem. Šai aktivitātei tiek izmantota darba lapa „Audzināšanas stilu atšķirības”. Sociālais pedagogs sagriež piedāvātās iezīmes un jauktā veidā izdala katrai grupiņai. Papildus vecāki saņem baltas A4 formāta lapas ar audzināšanas stila apzīmējumiem un līmi. Vecāku uzdevums visiem kopīgi savā grupā pārrunāt, vienoties un noteikt, kādu audzināšanas stilu raksturo katra iezīme.

Mazās grupas prezentē savus piemērus pārējiem vecākiem.

5. Kafijas pauze

6. Diskusija

Jautājumi vecākiem:

- Kurš stils pozitīvāk ietekmē vecāku un pusaudžu savstarpējās attiecības, cieņu un atbildības uzņemšanos?
- Kurš audzināšanas stils veicina pusaudžu nerēķināšanos ar citu vajadzībām?
- Kurš audzināšanas stils būtu labākais Jūsu pusaudzim?

7. Situāciju analīze

Vecāki tiek iepazīstināti ar līdzību par pusaudža uzvedības četru krāsu zonām, kas palīdz atrast zelta vidusceļu starp liberālo un autoritāro audzināšanas stilu. Darba lapa „Četru krāsu zonu likums”.

Tiek izdalītas informatīvās darba lapas vecākiem „Audzināšanas stila ietekme uz pusaudzi”.

8. Atgriezeniskā saite – aplis

Vecāki dalās pārdomās par šodienas nodarbību, ieguvumiem.

Bibliogrāfija

1. Vikmane B. (2009). *Socializācija ģimenē*. Liepāja: LiePA.
2. Centrs “Dardedze”. *Ceļvedis, audzinot pusaudzi (CAP)*. Pieejams: <http://www.centrsdardedze.lv/lv/pakalpojumi/vecakiem>.

3. Centrs "Dardedze". Eiropas Savienības *Daphne III* programmas finansētā projekta "*ESI atbalstošs, NEVIS vardarbīgs! Pozitīva audzināšana laimīgiem bērniem!*".
4. Centrs "Dardedze". Eiropas sociālā fonda projekta programma „Sociālās rehabilitācijas programma daudzbērnu, nepilnām ģimenēm ar bērniem, ģimenēm krīzes situācijā, jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes” (pieejams: <http://www.centrsdardedze.lv/lv/projekti-1/aktualie-projekti-1>).
5. *Socialine Sveikata. Social Health* N. 8, pieejams: <http://www.socialinisdarbas.lt/socialhealth>.

MŪZIKAS TERAPIJAS ELEMENTU IZMANTOŠANAS AKTIVITĀTES SOCIĀLĀ REHABILITĒTĀJA DARBĀ AR SENIORIEM AR FUNKCIONĀLAJIEM TRAUCĒJUMIEM

***Anotācija.** Senioru ar funkcionālajiem traucējumiem aktuālākā sociālā problēma ir fiziskās, garīgās un psihiskās veselības, pašsajūtas, dzīves kvalitātes uzturēšanas un uzlabošanas, sociālās labklājības, funkcionēšanas un integrēšanās sociālajā vidē nodrošināšanas nepieciešamība ilgstošās sociālās aprūpes centrā. Sociālās institūcijas darbiniekiem ir svarīgi apzināt un izprast senioru vecuma izraisītās sociālās problēmas un sniegt klientam atbilstošu palīdzību.*

Sociālās rehabilitācijas procesā senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem ir sociālo pakalpojumu daudzveidības trūkums, kā arī netiek pietiekami izmantoti mūzikas terapijas elementi un to resursi klientu dzīves kvalitātes, fiziskās, garīgās un psihiskās veselības uzlabošanai. Trūkst pētījumu par mūzikas terapeitisko elementu pielietošanas lietderīgumu senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem sociālās rehabilitācijas darbā.

Mūzikas terapijas elementu izmantošana sociālajā rehabilitācijā

Autore piedāvā apskatīt mūzikas terapijas elementu pielietošanu sociālā rehabilitētāja profesionālajā darbībā institūcijā ar senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem. Lai veciem cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem atvieglotu un uzlabotu novecošanas procesu, kā arī palīdzētu pēc iespējas veiksmīgāk saglabāt patstāvīgu, pilnvērtīgu un veselīgu dzīvi, sociālajā rehabilitācijā var izmantot mūzikas terapijas elementus kā efektīvu darba metodi.

Veciem cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem ir svarīgi veicināt fiziskās, garīgās un morālās veselības, pašsajūtas, sociālās labklājības un dzīves kvalitātes nodrošināšanu ilgstošās sociālās aprūpes centros. Sociālajam rehabilitētājam savukārt ir jāpalīdz šie mērķi īstenot, tā nodrošinot senioriem pilnvērtīgas, optimistiskas un radošas vecumdienas.

Mūzikas terapijas skaidrojums

<i>Latvijas Mākslas terapiju asociācija (2005)</i>	<i>LM definīcija Eiropas mūzikas terapijas konfederācijā (EMTC) (2009)</i>
<p>Mūzikas terapija ir viena no mākslu terapijas specializācijām, kurā klienti gan veselības, gan sociālo problēmu risināšanai, kā arī pārvarēšanai individuāli vai grupā terapeitiskās vides un terapeitisko attiecību kontekstā izmanto mūziku un tās izteiksmes līdzekļus, muzicēšanas tehnikas un darbības domu, priekšstatu, pārdzīvojumu, jūtu, emociju, vajadzību, problēmu utt. izpausmei un refleksijai, lai radītu izmaiņas emocionālajā stāvoklī un domāšanas veidā, veicinot fizisko, emocionālo un sociālo integrāciju</p>	<p>Mūzikas terapija ir mūzikas zinātnisks pielietojums terapeitiskiem mērķiem, mūzikas un tās izteiksmes līdzekļu, kā, piemēram, skaņas, ritma, melodijas un harmonijas, dinamikas utt. izmantošana mūzikas terapeita un klienta individuālajā vai grupas attiecību procesā. Mērķis ir veicināt un sekmēt komunikāciju un attiecības, mācīšanos un izzīņu, mobilizēšanos, izteiksmi un organizāciju jeb fizisko, garīgo un sociālo veselību, tādējādi veicinot indivīda potenciālo attīstību un/vai atjaunot viņa funkcijas un sasniegt labāku dzīves kvalitāti</p>

Mūzikas terapijas elementu izmantošana sociālās rehabilitācijas procesā senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem varētu veicināt šī mērķa sasniegšanu.

Vispirms ir jānoskaidro, kas ir „mūzikas terapija”, apskatot un salīdzinot tabulā divas šī jēdziena definīcijas no dažādiem avotiem (*skatīt 1. tabulu*).

Kā redzams, gan vienā, gan otrā skaidrojumā uzsvērts mūzikas, tās elementu terapeitiskais efekts uz cilvēka emocionālo, garīgo, fizisko un sociālo stāvokli. Sociālās rehabilitācijas kontekstā svarīgi, ka tas ietekmē indivīda attīstību un funkcionalitāti, tādējādi uzlabojot dzīves kvalitāti, sekmējot sociālo integrāciju.

Apskatot mūzikas terapijas definīcijas, tika noskaidrots, ka mūzika spēj uzlabot cilvēka fizisko, garīgo un sociālo veselību. Turpinot veidot apskatu, pētījuma autore uzsver, ka savas kompetences ietvaros sociālais rehabilitētājs var izmantot tikai mūzikas terapijas elementus (jo ar terapiju nodarbojas tikai sertificēti speciālisti), kas nenoliedzami dažādo iespējas profesionālajā darbībā sekmēt klienta – veca cilvēka – sociālās rehabilitācijas procesu institūcijā.

Pastāv gan pasīvā – receptīvā, gan aktīvā – radošā mūzikas terapija. Pasīvās mūzikas terapijas laikā klientam mūzika tiek atskaņota, savukārt aktīvajā mūzikas terapijā viņš dzied un muzicē pats vai/un kopā ar terapeitu. Visbiežāk

lietotās mūzikas terapijas tehnikas ir speciālas, klienta diagnozei vai vajadzībām pielāgotas, piemēram: 1) mūzikas klausīšanās; 2) vokālas un instrumentālas improvizācijas; 3) kustības (*Biedrība "Latvijas Mūzikas terapijas asociācija", 2005*).

Mūzikas terapijas elementu pielietojuma pamatojums sociālā rehabilitētāja darbībā meklējams visdažādākajās zinātnēs – dzīļu psiholoģijā, mācību, rīcības un uzvedības teorijās, humānistiskajā psiholoģijā, mūzikas zinātnē, biomedicīnā un neirozinātnēs. Tā, piemēram, dažādie mūzikas terapijas virzieni attiecināmi vienam vai citam zinātniskajam pamatojumam. Radošā P. Nordofa un K. Robinsa mūzikas terapija balstīta uz humānisma, mūzikas zinātnes, biomedicīnas zinātniski teorētiskajiem pamatiem. Analītiskā, integratīvā/geštaltherapeitiskā, morfoloģiskā mūzikas terapija savukārt tiek balstīta uz dzīļu psiholoģiju. Ģ. Orfas antropozofā un A. Tomatis regulatīvā mūzikas terapija savu pamatojumu rod gan mūzikas zinātnē, gan kognitīvi biheiviorālajā mācību, rīcības un uzvedības teorijās. Redzams, ka mūzikas terapijas teorija ir plaša un daudzšķautņaina (*Biedrība "Latvijas Mūzikas terapijas asociācija", 2005*).

Minētajā avotā uzsvērts, ka mūzikas terapijas metodes tiek plaši pielietotas veselības aprūpē cilvēkiem ar dažādiem fiziskās un garīgās attīstības traucējumiem, dažādām saslimšanām. Terapiju var pielietot kā bērniem, tā arī pieaugušajiem, tajā skaitā arī veciem cilvēkiem, sekmīgi un efektīvi papildinot klasiskās medicīnas ārstēšanas metodes un formas.

Analizējot informāciju par mūzikas terapijas elementu pielietošanas mērķiem, tika noskaidrots, ka tie ir attiecināmi tieši uz klienta saslimšanas aktuālākajām jomām, pētījuma kontekstā – uz senioru attīstības specifiskajām jomām: 1) fizisko – lielās un smalkās motorikas kustību attīstība, rokas/acu koordinācijas, organizētu ritmisku kustību, galvas kustības u.c. attīstība; 2) komunikatīvo – klausīšanās spēju, apzinātas dzirdes attīstība, vokālas verbalizācijas attīstība, valodas sapratnes, artikulācijas, imitācijas un žestu sapratnes veicināšana un attīstība; 3) sociālo – attiecību, mijiedarbības ar terapeitu, personālu un citiem pacientiem sapratne, prasmes dot un ņemt, uzklaustīt, neapjukt u.c. izpratne, attīstīt spēles iemaņas, patstāvības sajūtu, motivāciju; 4) emocionālo – mazināt agresiju, bailes, trauksmi, obsesīvu

uzvedību, antisociālus ieradumus, attīstīt emocionālas jūtu izpausmes un to kontroli (*Biedrība "Latvijas Mūzikas terapijas asociācija", 2005*).

Neskaitot specifiskos mūzikas terapijas mērķus, kas jāpielāgo un jāpielieto atbilstoši klienta individuālajām vajadzībām, ir arī citi mērķi, piemēram:

- 1) paplašināt klienta balss izmantošanas iespējas;
- 2) stimulēt valodas attīstību un runas motorās koordinācijas spējas;
- 3) attīstīt darbošanās – gaidīšanas spējas;
- 4) muzicēt kopā, veidot dialogus;
- 5) attīstīt ķermeņa un identitātes apzināšanos;
- 6) izmantot fantāziju domāšanā un muzicēšanā;
- 7) veidot mūzikas terapijas struktūru, kurā klients var pieredzēt un izpaust dažādas emocijas utt.

Zinātnisko atziņu izpētē autore rada pārliecību, ka mūzikas terapijas dziedinošais spēks palīdzēs ikvienam cilvēkam, kam nepieciešama kā fiziskās, tā arī garīgās un morālās veselības uzlabošana. Mūzikas objektīvā un subjektīvā iedarbība uz cilvēka ķermeni un psihi dod iespēju mūziku izmantot visdažādāko slimību terapeitiskajā ārstēšanā vai kā papildterapiju līdzās citām organisku slimību ārstēšanas metodēm. Mūzikas terapija un tās elementu izmantošana palīdzēs fiziskas un garīgas invaliditātes, attīstības un uzvedības traucējumu, kā arī smadzeņu bojājumu, neurožu, psihožu, arī runas attīstības traucējumu un dzirdes bojājumu gadījumos, tātad pozitīvi iedarbosies uz klientiem – senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem.

Tika noskaidrots, ka mūzikas terapijas laikā norisinās specifiskas muzikāli terapeitiskas aktivitātes starp klientu un terapeitu, šajā pētījumā – sociālo rehabilitētāju. Klientam attiecīgi piemērots mūzikas terapijas elementu pielietojums palīdz atrisināt dažādas fiziskas un emocionālas problēmas, piemēram, mazināt trauksmi, nervozitāti, hroniskas sāpes, sirds darbības, miega un ēšanas traucējumus, depresiju, nomāktību u.c., kā arī uzlabo sociālo funkcionēšanu institūcijā.

Mūzikas terapija lieliski palīdz atgūties pēc ķirurģiskām operācijām, kā arī vēža slimniekiem pirms un pēc operācijām, ķīmijas terapijām. Klientu – vecu cilvēku – gadījumā palīdz atgūties no insulta sekām, pēc dažādām fiziskām vai psihiskām traumām, palīdz tikt pāri traumatiskajam procesam – pārvešanai no ģimenes sociālās vides uz institucionālo vidi, adaptācijas periodā jaunajā vidē.

Cilvēkiem, kuriem nav izteiktu veselības traucējumu, bet gluži vienkārši ir vēlme un interese vairāk izzināt un saprast sevi, mūzikas terapijas pieredze gan individuāli, gan grupā tāpat dod fantastisku iespēju atklāt sevī neredzēto, nedzirdēto, vēl neizzināto, neizjusto un atklāt sevī sakrājušos neapzinātos talantus, spējas, emocijas un dvēseles spēku (*Visocka, 2007*).

Tātad arī senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem mūzikas terapijas elementu pielietošana sociālās rehabilitācijas procesā sniegs tikai pozitīvus un labvēlīgus rezultātus fiziskās, garīgās un morālās veselības, pašsajūtas, sociālās labklājības un dzīves kvalitātes nodrošināšanā ilgstošās sociālās aprūpes centros. Mūzika ir viena no iespējām, kā uzlabot veco ļaužu dzīves kvalitāti ikdienā un vecumdienās kopumā.

Aktivitāšu nepieciešamības pamatojums

Empīriskā pētījuma gaitā iegūtie rezultāti, veicot institūcijas dokumentu analīzi, novērojot klientus nodarbībās, anketējot centra darbiniekus un intervējot klientus – seniorus, un to analīze ļāva veikt vairākus būtiskus secinājumus, kas pamato nepieciešamību izstrādāt aktivitātes mūzikas terapijas elementu izmantošanai sociālā rehabilitētāja darbā ar senioriem (sīkāk pieejams: *Socialine Sveikata. Social Health N. 8; <http://www.socialinisdarbas.lt/socialhealth>*).

Senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem dzīves kvalitātes uzlabošanai institūcijā nepieciešams veikt korekcijas klientu individuālajos sociālās rehabilitācijas plānos, iestrādājot tajos aktivitātes, kurās izmantoti tieši mūzikas terapijas elementi, jo, balstoties uz teorētisko izpēti par mūzikas terapijas elementu izmantošanu sociālās rehabilitācijas procesā, tika apzināts, ka mūzika spēj uzlabot dzīves kvalitāti: fizisko, garīgo un psihisko veselību, pašsajūtu, veicināt klienta sociālo funkcionēšanu sabiedrībā un integrēšanos sociālajā vidē, institūcijā.

Tā kā sociālās rehabilitācijas procesā senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem institūcijās ir vērojams sociālo pakalpojumu daudzveidības trūkums un mūzikas terapijas elementi un to resursi tiek izmantoti nepietiekami, tad var apgalvot, ka šāda veida nodarbības būs aktuālas, lietderīgas un efektīvas klientiem.

Lai rosinātu un motivētu klientus – seniorus iesaistīties aktivitātēs, sociālajam rehabilitētājam jāveic radošs motivācijas darbs ar klientiem.

Sociālajam rehabilitētājam, organizējot aktivitātes ar senioriem, jāstrādā, izmantojot efektīvu komandas darba pieeju, kā arī jāizmanto radošas un dažādas profesionālas darbības metodes, kuras raisa klientu – senioru aktivitāti, un pašam rehabilitētājam, strādājot radoši un daudzveidīgi, ļauj izvairīties no rutīnas un profesionālās izdegšanas, tieši otrādi – ļauj rast gandarījumu no darba.

Aktivitāšu apraksti senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem

Klientiem – senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem tiek piedāvātas 3 aktivitātes ierasto mūzikas klausīšanās nodarbību vietā – praktiskās grupu nodarbības, daudzveidīgi un pilnvērtīgi izmantojot mūziku un tās resursus, kā mūzikas terapijas elementus, apvienojot to ar sociālajā darbā nepietiekami novērtēto terapijas animācijas metodi.

Mūzikas praktiskās grupu nodarbības paredzēts organizēt 2 – 3 reizes nedēļā, savukārt individuālās nodarbības – 3 reizes nedēļā vai pēc nepieciešamības, to izvērtē sociālais rehabilitētājs.

Ieskatam tiek piedāvātas 3 aktivitātes.

Pirmā aktivitāte – mūzikas nodarbība grupā ar mērķi relaksēties un uzlabot klientu pašsajūtu, otrā – iedrošināt klientus kavēties pozitīvajās jaunības atmiņās un trešās nodarbības mērķis – klientu motivēšana aktīvai līdzdarbībai un muzicēšanai pašiem. Darba autore senioru ar funkcionālajiem traucējumiem sociālās rehabilitācijas procesā ir paredzējusi arī individuālo darbu pirms un pēc praktiskajām nodarbībām, kurā tiek izmantoti mūzikas terapijas elementi atbilstoši izpētītajam un noskaidrotajam pētījuma teorētiskajā daļā tā, lai varētu apzināt klientu vēlmes un vajadzības, identificēt radušās problēmas, kā arī izrunāt piedzīvoto, izjusto mūzikas nodarbību laikā.

1. aktivitāte (praktiskā grupu nodarbība)

Tēma: „Klasiskās mūzikas baudīšana ābeļdarza paēnā”.

Vadītājs: sociālais rehabilitētājs sadarbībā ar citiem sociālā darba speciālistiem.

Mērķa grupa: seniori ar funkcionālajiem traucējumiem (īpaši kustību un redzes traucējumiem, arī elpceļu, klienti – seniori pēc insulta vai infarkta u.c.).

Mērķis un uzdevumi: meditatīvas, relaksējošas mūzikas klausīšanās. Veicināt klientu garīgo un psihisko labsajūtu – atjaunot, uzlabot vai attīstīt relaksācijas spējas, uzturēt emocionālo līdzsvaru, uzlabot noskaņojumu un pašsajūtu, radīt miera un iekšējās saskaņas ar sevi sajūtu, uzturēt tonusā fizisko veselību, nodrošināt iespēju būt svaigā gaisā, veselīgā vidē – dabā.

Izmantotās metodes: mūzikas terapijas animācijas metodes, mūzikas atskaņošana, relaksācija, aktīva klausīšanās, saruna, atgriezeniskā saite, sociālā gleznošana, novērošana, komandas darbs, darbs grupā.

Ilgums: 30 – 40 min. (3 vai 2 reizes nedēļā pēc klientu individuālā sociālās rehabilitācijas plāna atbilstoši laika apstākļiem un ārsta ieteikumiem).

Nepieciešamie resursi / materiāli: kvalitatīvs audio vai CD atskaņotājs (ar baterijām un skandām), kasetes vai CD diski ar klasisko mūziku (piemēram, Antonio Vivaldi skaņdarbs „Gadalaiki – Pavasaris”), neliels galds, ratiņkrēslis; telpā – 3 galdi, 3 akvareļkrāsu komplekti, 9 otiņas, ūdens trauki, 3 baltas liela formāta lapas.

Norise: A daļa

1. Sociālais rehabilitētājs motivē klientus piedalīties klasiskās mūzikas klausīšanās nodarbībā, kas notiks institūcijas ābeļdārzā, pļavā, parkā vai mežā atkarībā no institūcijas atrašanās vietas.
2. Sociālais rehabilitētājs komandā ar sociālajiem aprūpētājiem, aprūpētājiem vai citiem sociālā darba speciālistiem sagatavo klientus pārvietošanai laukā – piemeklē gadalaikam atbilstošu apģērbu, palīdz klientam saģērbties un tad ratiņkrēslā izved ārā.
3. Klasiskās mūzikas klausīšanās nodarbībā (grupu nodarbībā) vienlaicīgi var piedalīties 5 – 7 klienti, bet ne vairāk.
4. Klientus vēlams sasēdināt pusaplī. Kad visi ir ieņēmuši savas vietas, sociālais rehabilitētājs ieslēdz audio vai CD atskaņotājā klasisko mūziku pēc klientu vai savas izvēles atbilstoši kārtējās nodarbības mērķim.

5. Nodarbības laikā nenotiek sarunas, visi bauda klasisko mūziku, klusumu, mieru un dabu.
6. Sociālais rehabilitētājs arī bauda mūziku (ir līdzdalībnieks) un pēta klientus ar novērošanas metodes palīdzību, atzīmējot novērojumus novērošanas protokolā.
7. Nodarbības beigās sociālais rehabilitētājs rosina, mudina uz sarunu klientus. Notiek dalīšanās iespaidos un emocijās, izjustajā pieredzē, bet sociālais rehabilitētājs aktīvi klausās, jo nodarbībai ir atslābināšanās raksturs, bet sīkāks un dziļāks piedzīvotais ar katru klientu tiks izrunāts individuālajās konsultācijās.
8. Atgriešanās mājās. Klienti tiek ievesti atpakaļ telpās klusumā vai var dungot kādu dziesmu.

Norise: B daļa (atgriezeniskā saite)

Nodarbību ierastajās telpās sociālais rehabilitētājs noskaidro dalībnieku sajūtas pēc šodienas nodarbības. Ierosina aktivitātes noslēgumā visiem piedalīties sociālajā gleznošanā – „Mūzika ābeļdārzā”. Sociālā gleznošana ir kā spēle, kur notiek „saruna ar krāsām”, cilvēkam nav jāsasprindzina domāšana, jo tā nav prāta darbība – galvenais ir izjūtas (*Truskovska, 2015/16*).

1. Vadītājs īsumā paskaidro, kas un kā jādara.
2. Sadala dalībniekus grupās pa trīs.
3. Ierosina katras grupas dalībniekiem izvēlēties 3 pamatkrāsas – zilu, dzeltenu un sarkanu.
4. Dalībnieki klusējot sadarbojas un glezno par noteikto un uzrakstīto uz tāfeles tēmu „Mūzika ābeļdārzā”.
5. Nodarbības beigās tiek nodrošināta atgriezeniskā saite par ieguvumiem un atklājumiem šādā praktiskajā nodarbībā.
6. Noslēgumā dalībnieki vienojas par nosaukumu savām gleznām.
7. Gleznas tiek sakārtotas pārredzamā vietā izstādei.

2. aktivitāte (praktiskā grupu nodarbība)

Tēma: „Muzikālais ceļojums uz Jaunības atmiņu valstību”.

Vadītājs: sociālais rehabilitētājs sadarbībā ar citiem sociālā darba speciālistiem.

Mērķa grupa: seniori ar funkcionālajiem traucējumiem (īpaši kustību un redzes traucējumi, arī elpceļu, klienti – seniori pēc insulta vai infarkta u.c.).

Mērķis un uzdevumi: jaunības laiku mūzikas klausīšanās. Veicināt klientu garīgās un emocionālās labsajūtas, noskaņojuma un pašsajūtas uzlabošanu, iedrošināt klientus atcerēties savus jaunības vai bērnības laikus, kavēties patīkamās atmiņās, atcerēties labo un pozitīvo, radīt gara možumu. Mudināt klientus arī pastāstīt un runāt par agrākajiem dzīves pozitīvajiem mirkļiem. Svarīgi ir veicināt klientu līdzdarbošanos un motivāciju dzīves kvalitātes uzlabošanā, piederības sajūtu grupai un saskarsmi ar cilvēkiem.

Izmantotās metodes: novērošanas metode, komandas darbs, mūzikas animācijas metode, saruna, dialogs vai diskusija, dzīvesstāsta metode, situāciju analīze, darbs grupā.

Aktivitātes ilgums: 40 – 50 min. (3 vai 2 reizes nedēļā pēc klientu individuālā sociālās rehabilitācijas plāna).

Nepieciešamie resursi / materiāli: kvalitatīvs audio vai CD atskaņotājs (ar skandām), kasetes vai CD diski ar dažādu žanru mūziku (piemēram, šlāģermūzika, *disco* mūzika, rokmūzika u.c.), pēc nepieciešamības A4 formātā izdrukāti dziesmu vārdi, neliels galds, ratiņkrēsls.

Norise

1. Sociālais rehabilitētājs individuālo nodarbību laikā, sarunājoties ar klientu un attiecīgi apzinot viņa vēlmes, noskaidro, vai klients labprāt/nelabprāt atsauc atmiņā pagātņi – jaunības laikus, noskaidro, kāpēc patīk vai kas traucē kavēties atmiņās. Sociālais rehabilitētājs to dara iejūtīgi un smalki, neko neuzspiežot klientam. Individuālo nodarbību vēlams veikt vismaz dienu pirms šīs mūzikas klausīšanās praktiskās nodarbības.
2. Tiklīdz ir noskaidrota klienta attieksme un brīvprātīgā vēlme kavēties jaunības atmiņās, sociālais rehabilitētājs iztaujā klientu ar intervijas metodes palīdzību un noskaidro, kāda žanra mūziku jaunības, var būt

arī bērnības laikos vislabprātāk klausījās, kas visvairāk patika un bija tuvāks sirdij, kāda mūzika rosina pozitīvas atmiņas un sajūtas.

3. Mūzikas klausīšanās praktiskā nodarbība notiek centra aktu zālē, jo tās telpas ir pietiekami plašas, arī akustika ir labāka. Sociālais rehabilitētājs komandā ar sociālajiem aprūpētājiem vai citiem sociālā darba speciālistiem sagatavo klientus un ratiņkrēslā nogādā uz aktu zāli. Mūzikas klausīšanās nodarbībā (grupu nodarbībā) vienlaicīgi var piedalīties līdz 10 – 12 klientiem, bet ne vairāk.
4. Veiksmīgākai savstarpējās saskarsmes veidošanai klienti tiek sadalīti atsevišķās grupās – šlāgermūzikas un latviešu mūzikas cienītāji, *disco* vai rokmūzikas piekritēji, krievu dziesmu klausītāji. Klientus sasēdina pusaplī vai pēc klientu vēlēšanās.
5. Kad visi ir ieņēmuši savas vietas, sociālais rehabilitētājs ieslēdz audio vai CD atskaņotājā nodarbībās izvēlētās tēmas mūziku (šlāgermūzika, krievu dziesmas utt.).
6. Pēc nepieciešamības sociālais rehabilitētājs klientiem izdala A4 formātā izdrukātus dziesmu vārdus, lai klienti pēc savas vēlēšanās varētu padungot līdzī (tie, kuriem nav redzes traucējumu). Nodarbības laikā atmosfērai jābūt brīvai, nepiespiestai, drīkst arī sarunāties. Sociālais rehabilitētājs pēta klientus ar novērošanas metodes palīdzību, atzīmējot novērojumus novērošanas protokolā.
7. Pēc dažu skaņdarbu noklausīšanās sociālais rehabilitētājs aicina klientus dalīties iespaidos un emocijās, izjustajā pieredzē, kā arī katrs nedaudz pastāsta par savu pagātņi, jaunības laikiem vai bērnību, kavējas atmiņās un izrunā savas sajūtas. Sociālajam rehabilitētājam šajā nodarbības posmā, kad klienti stāsta par savu pagātnes pieredzi, jābūt ļoti elastīgam un iejūtīgam, var gadīties, ka jāveic terapeita loma, uzklauso klientu un izrunājoties ar viņu. Šajā nodarbībā sociālajam rehabilitētājam vēlams arī pielietot *dzīvesstāsta metodi*, tā klientus atraisot brīvai sarunai par izjusto un piedzīvoto (*Ansona, 2007*). Tā kā nodarbībai ir savs izvēlētais mūzikas žanrs, tad būtiski ir arī saliedēt klientus, veicināt klientu savstarpējo komunikāciju un dalīšanos pieredzē.

8. Sociālās rehabilitācijas process tiks turpināts arī individuālajās nodarbībās, turpinot izrunāt izjusto. Beidzoties mūzikas nodarbībai, klienti tiek ievesti atpakaļ savās telpās.

Atgriezeniskā saite: Ko es ieguvu šodienas nodarbībā? Kādas bija manas izjūtas? Kādu noskaņojumu man rada atmiņas par pagātņi? (Izrunā gan individuālajās nodarbībās, gan arī praktiskās nodarbības beigās).

3. aktivitāte (praktiskā grupu / individuālā nodarbība)

Tēma: „Esi muzikants – saplūsti kopā ar mūzikas ritmu un melodiju”.

Vadītājs: sociālais rehabilitētājs sadarbībā ar citiem sociālā darba speciālistiem.

Mērķa grupa: seniori ar funkcionālajiem traucējumiem (īpaši kustību un redzes traucējumi, arī elpceļu, klienti – seniori pēc insulta vai infarkta u.c.).

Mērķis un uzdevumi: mūzikas klausīšanās un praktiska darbošanās mūzikas ritmā un melodijā ar vienkāršiem un neparastiem mūzikas instrumentiem. Veicināt klientu prasmi ieklausīties mūzikā, attīstīt, uzlabot vai pilnveidot muzikālo dzirdi un ritma izjūtu, māksliniecisko pašdarbību (iespēju robežās), aktīvu un praktisku līdzdarbošanos sociālās rehabilitācijas procesā dzīves kvalitātes uzlabošanai, kā arī motivēt klientus ne tikai pasīvi klausīties mūziku, bet arī aktīvi iesaistīties sociālās rehabilitācijas procesā, muzicējot pašiem. Iedrošināt klientus ieklausīties sevī, caur mūziku, jo īpaši muzicēšanu izpaust savas emocijas, vēlmes, noskaņojumu, radīt prieku un gandarījumu sev un cilvēkiem blakus, veicināt piederības sajūtu grupai un saskarsmi ar cilvēkiem, justies svarīgiem un vajadzīgiem. Praktiskā darbošanās uzlabos arī roku kustības – sīkās motorikas nodrošināšana klientiem. Aktivizēt motivāciju dzīves kvalitātes uzlabošanā pašu spēkiem.

Izmantotās metodes: novērošanas metode, komandas darbs, mūzikas animācijas metode, saruna, dialogs vai diskusija, dzīvesstāsta metode, situāciju analīze, darbs grupā, pašdarbība.

Aktivitātes ilgums: 30 – 40 min. (3 vai 2 reizes nedēļā pēc klientu individuālā sociālās rehabilitācijas plāna).

Nepieciešamie resursi / materiāli: kvalitatīvs audio vai CD atskaņotājs (ar skandām), kasetes vai CD diskus ar dažādu žanru mūziku (pēc klientu izvēles vai

sociālā rehabilitētāja ieskatiem), neliels galds, ratiņkrēsli. Praktiskajai nodarbībai sociālajam rehabilitētājam nepieciešams sagatavoties jau iepriekš – sameklēt dažādus vienkāršus klientu spējām un vēlmēm atbilstošus, arī pašdarinātus mūzikas instrumentus. Piemēram, tās var būt nelielas bērnu rotaļu klavieres, bērnu rotaļu bundziņas, stabule u.tml. Sociālais rehabilitētājs arī var izgatavot nepieciešamos materiālus pats, piemēram, nelielos, slēgtos trauciņos iebērt dažāda lieluma un formas materiālus: griķus, putraimus, rīsus, zirņus, pupas, cukuru, kukurūzu u.c., kas būs paredzēti ritma sišanai mūzikas pavadībā. Jo dažādāki būs iebērtie materiāli, jo dažādāks un interesantāks būs ritms (skaļāks, klusāks, smalkāks, rupjāks utt.).

Norise

1. Praktiskā nodarbība var notikt gan individuāli ar katru klientu sociālā rehabilitētāja kabinetā vai klientu dzīvojamajās istabās, gan arī to var organizēt kā grupu nodarbību, sapulcējot klientus aktu zālē.
2. Sociālajam rehabilitētājam pēc saviem ieskatiem vai pēc klientu vēlēšanās jāgatavo attiecīgie mūzikas instrumenti, kā arī jāizvēlas piemērota mūzika. Sociālais rehabilitētājs izdala klientam (ja tā ir individuālā nodarbība) vai klientiem (ja tā ir grupu nodarbība) attiecīgo mūzikas instrumentu, kā arī izskaidro, kas tas ir par instrumentu, kādam nolūkam paredzēts un ko ar to darīt.
3. Kad tas ir izdarīts, sociālais rehabilitētājs ieslēdz izvēlēto mūziku. Vispirms klienti noklausās audioierakstu, lai izprastu, kāda ir mūzikas melodija, ritms, taču vēlāk pēc sociālā rehabilitētāja signāla klienti var sākt mēģināt muzicēt līdz pašiem. Ja tā ir grupu nodarbība, tad var sarunāt, kurš klients pēc kārtas muzicēs vai arī sāks visi reizē (tas atkarīgs no izvēlēta mūzikas instrumenta un pašas mūzikas melodijas). Jāatceras, ka svarīgākā ir klientu līdzdarbošanās, motivācija un interese kaut ko darīt, lai uzlabotu savu dzīves kvalitāti, tāpēc tas, kā klientiem izdosies muzicēt, nav būtiskākais.
4. Sociālajam rehabilitētājam jāseko, lai klienti nejustos saspringti nodarbības laikā, atmosfērai jābūt brīvai, nepiespiestai, drīkst arī sarunāties. Sociālais rehabilitētājs pēta klientus ar novērošanas metodes palīdzību, atzīmējot novērojumus novērošanas protokolā.

5. Arī šajā nodarbībā sociālais rehabilitētājs drīkst pielietot dzīvesstāsta metodi, tā klientus atraisot brīvai sarunai par izjusto un piedzīvoto. Ja nodarbība notiek aktu zālē, tad, tai beidzoties, klienti jānogādā uz savām istabām.

Atgriezeniskā saite: Kādas sajūtas mani pārņēma pēc praktiskās nodarbības? Kas man paveicās labāk, kas ne tik labi? (Izrunā gan individuālajās nodarbībās, gan arī praktiskās nodarbības laikā).

Praktiskais seminārs sociālā darba speciālistiem ilgstošās sociālās aprūpes institūcijā

Veicot empīrisko pētījumu, noskaidrots, ka daļa sociālā darba speciālistu, ikdienā strādājot ar klientiem – senioriem ar funkcionālajiem traucējumiem, saskaras ar ikdienas rutīnu, nogurumu, daži var būt pakļauti arī profesionālai izdegšanai (*Maslach, Goldberg, 1998; Truskovska, Lubkina, 2010*), jo darbs ar šādu mērķa grupu ir ar paaugstinātu emocionālo spriedzi. Pēc normatīvajiem dokumentiem un atbilstoši zinātnieku atziņām speciālistiem jāpiedalās supervīzijās, jāapmeklē semināri, konferences u.c. pasākumi, kas saistīti ar profesionālo izaugsmi. Autore sava pētījuma ietvaros piedāvā aktivitāti – praktisko semināru sociālajiem rehabilitētājiem un sociālajiem aprūpētājiem, kuri ikdienā strādā ar senioriem, kuriem ir funkcionālie traucējumi (*skatīt 2. tabulu*).

2. tabula

Praktiskā semināra norises plānojums

<i>Tēma</i>	<i>„Nepieradinātā mūzika un māksla “</i>	<i>Komentāri/ ieteikumi</i>
Vadītājs	Sociālais rehabilitētājs	Sadarbībā ar psihologu
Mērķa grupa	Sociālie rehabilitētāji un sociālie aprūpētāji	
Dalībnieku skaits	10–15 cilvēki	
Aktivitātes mērķis	Profesionālās izdegšanas novēršana	
Aktivitātes ilgums	3 akadēmiskās stundas ar kafijas pauzēm	
Nepieciešamie resursi/ materiāli	Kvalitatīvs audio vai CD atskaņotājs, CD diski ar dažādu žanru mūziku; galds, krēsli, pašdarināti mūzikas instrumenti (stikla trauciņi ar iebērtiem iekšā dažādiem materiāliem, ritma sišanai), akvareļkrāsu komplekti, baltas liela formāta lapas, otas	

2. tabulas turpinājums

Izmantotās metodes	Grupu darbs, animācijas metodes, sociālā gleznošana, <i>prāta vētra</i> , atgriezeniskā saite	
Norise		
Iesildīšanās	<i>Uz viena viļņa</i> . Visi sēž aplī. Vadītājs parāda darbības ar plaukstām – ritmiska plaukstu sišana pa ceļgaliem, kas jāatkārto dalībniekiem pēc kārtas pulksteņa rādītāja virzienā. Atkārto 4–5 reizes, mainot ritmu, līdz visi ir iesildījušies un noskaņojušies uz viena viļņa	
1. aktivitāte	<i>Nepieradinātais orķestris</i> . Instrumenti: ½ litra stikla burciņās iebērti dažāda lieluma un formas materiāli: dažādi putraini, zirņi, pupas, cukurs utt., var arī citus materiālus, kas būs paredzēti ritma sišanai Vadītājs katram pēc kārtas piedāvā izmēģināt ritmu un skaļumu. Tad vadītājs kā orķestra diriģents norāda, kuram dalībniekam jāpieslēdzas ar savu ritmu viņa iedomātajam skaņdarbam. Izrunā, kā sanācis priekšnesums. Tad vadītājs piedāvā dziedāt tautasdziesmu „Bēdu manu, lielu bēdu...” nepieradinātā orķestra pavadījumā	Jo dažādāki būs iebērtie materiāli, jo dažādāks un interesantāks būs ritms (skaļāks, klusāks, smalkāks, rupjāks utt.)
Atgriezeniskā saite	Vadītājs noskaidro, kā jutās dalībnieki, vai un kā šo aktivitāti var pielietot personīgajā dzīvē un profesionālā darbībā	
2. aktivitāte	<i>Brīvais lidojums</i> . Dalībniekiem tiek piedāvāts brīvi izvietoties pa telpu un mūzikas pavadījumā veidot brīvus un radošus kustības tēlus. Kustēties liegi un plastiski ar visu ķermeni. Ja ir nepieciešams, var aizvērt acis. Aktivitātes ilgums ir 5–10 minūtes	Mūzika liega un mierīga, relaksējoša
Atgriezeniskā saite	Vadītājs noskaidro, kā jutās dalībnieki, vai un kā šo aktivitāti var pielietot personīgajā dzīvē un profesionālā darbībā	
Kafijas pauze		
Minilekcija	<i>Kas ir un kas nav sociālā gleznošana?</i> Vadītājs iepazīstina ar aktivitātes metodiku	10–15 minūtes
3. aktivitāte	<i>Sociālā gleznošana par tēmu</i> . Intelektuāla saruna par mākslu. <i>Gleznošana</i> klusējot grupās pa trīs cilvēki. Vadītājs piedāvā apskatīt visu grupu padarīto. Notiek vadītāja <i>saruna</i> ar katru grupu par izjusto gleznojot, klusējot un vienojoties par mērķa sasniegšanu. Saruna par krāsu izvēli, par krāsām gleznā, par sajūtām un emocijām. Aktivitātes noslēgumā grupas vienojas par gleznas nosaukumu. Nosaukums un mākslinieku vārdi tiek uzrakstīti uz līmlapiņām un piestiprināti gleznas apakšā. Notiek vienošanās par izstādes veidošanu	Sociālā gleznošana 15–20 minūtes. Prasnju-saskarsmes un sadarbības – treniņš. Sarunā piedalās arī psihologs, ja dalībnieki vēlas, viņš atbild uz jautājumiem un komentē redzēto gleznās

2. tabulas turpinājums

Atgriezeniskā saite	Vadītājs noskaidro, kā jutās dalībnieki, vai un kā šo aktivitāti var pielietot personīgajā dzīvē un profesionālā darbībā	
4. aktivitāte	<i>Sajūtu monstriņi</i> . Dalībnieki sasēstas aplī. Uz grīdas brīvi tiek izkārtoti attēli ar sajūtu monstriņiem. Dalībniekiem tiek piedāvāts izvēlēties (noskatīt) divus monstriņus: pirmais – kā tu juties nodarbības sākumā? un otrais – kā tu juties tagad? Kad visi ir noskatījuši monstriņus, vadītājs – psihologs piedāvā kādam dalībniekam pēc brīvas izvēles sākt komentēt savu izvēli. Tā visi dalībnieki grupā dalās par savām izjūtām un emocijām. Aktivitātes noslēgumā vadītājs piedāvā atstāt apla vidū tikai otros monstriņus un grupas dalībniekiem piedāvā sakārtot tādā kārtībā, kā šobrīd to gribas. Lūdz komentēt	Aktivitāti vada psihologs
Atgriezeniskā saite	Vadītājs noskaidro, kā jutās dalībnieki, vai un kā šo aktivitāti var pielietot personīgajā dzīvē un profesionālā darbībā. Tiek noskaidroti ieguvumi no dalības visā praktiskajā seminārā	
Kafijas pauze		
5. aktivitāte	<i>Joprojām uz viena viļņa</i> . Visi sēž aplī. Vadītājs parāda darbības ar plaukstām – ritmiska plaukstu sišana pa ceļiem, kas jāatkārto dalībniekiem pēc kārtas pulksteņa rādītāja virzienā. Atkārto 4–5 reizes, mainot ritmu, līdz visi ir iesildījušies un noskaņojušies uz viena viļņa	Atkārti iesildīšanās aktivitāti
Noslēgums	Vadītājs – sociālais rehabilitētājs ierosina ar <i>prāta vētras</i> palīdzību noskaidrot, ko vēlas semināra dalībnieki nākamajā praktiskajā seminārā uzzināt un iemācīties	

Aktivitāti – praktisko semināru sociālā darba speciālistiem, līdzīgi kā ikdienas profesionālajā darbā, sociālais rehabilitētājs realizē, pielietojot komandas darba pieeju un šajā praktiskajā seminārā sadarbojoties ar psihologu.

Ierosmi praktiskajam semināram darba autore ir guvusi docentes Dr. paed. Ž. Truskovskas vadītajās praktiskajās nodarbībās studiju kursā „Animācijas metodes sociālajā rehabilitācijā” un izvēles studiju kursā „Sociālā gleznošana” Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā 2015./2016. studiju gadā.

Bibliogrāfija

1. Ansone I. (2007). *Dzīvesstāsta kā metodes izmantošana sociālajā darbā ar veciem cilvēkiem*. // Dzīves jautājumi XII. R.: *SDSPA Attīstība*.
2. Biedrība „Latvijas Mūzikas terapijas asociācija” (2005).
<http://www.muzikasterapija.lv/index.php?lapa=a0>, sk. 15.04.2016.
3. *LM definīcijas Eiropas mūzikas terapijas konfederācijā* (2009).
<http://www.muzikasterapija.lv/index.php?lapa=a2>, sk. 15.04.2016.
4. *Socialine Sveikata. Social Health N. 8*, pieejams: <http://www.socialinisdarbas.lt/socialhealth>.
5. Truskovska Ž. (2015/16). *Sociālā gleznošana. Stereotipu laušana* [Power point prezentācija].
6. Truskovska Z., Lubkina V. (2010). *Opportunities for Implementation Measures of Occupational Health in the Case of Professional Burnout among Social Educators*. [Supervision]. Starptautiskā konference Bulgārijā.
7. Visocka D. (2007). *Dzīves kvalitātes uzlabošana vēlīnā brieduma cilvēkiem ar mūzikas terapiju* [diplomdarbs]. Liepāja.

LATVIEŠU TRADICIONĀLĀ FOLKLORA KĀ RESURSS SOCIĀLĀ REHABILITĒTĀJA DARBĀ

***Anotācija.** Darbā skatītas sociālā riska ģimeņu īpatnības kopienā. Sociālā riska ģimenēm trūkst sociālo prasmju un iemaņu, lai veiksmīgi risinātu tos problēmjaucējumus, kas ietekmē šo ģimeņu dzīves kvalitāti. Bieži vērojama šo ģimeņu sociālā izolācija, jo, no vienas puses, šajās ģimenēs redzama zināma pašatsvešināšanās no sabiedrības, no otras puses, arī sabiedrība šīs ģimenes ne vienmēr pieņem kā līdzvērtīgus locekļus, tādējādi radot vēl lielāku sociālo atstumtību un sociālās integrācijas barjeras.*

Gadskārtu svētku sagatavošanās process, pašu svētku svinēšanas rituāls un svētku izvērtējuma process ir vērtīgs resurss bērna un pieaugušā sociālajā mijiedarbībā gan savas ģimenes ietvaros, gan saskarsmē ar citiem kopienas dalībniekiem. Gadskārtu svētku jēgpilna svinēšana veic vairākus ģimenes socializācijai svarīgus uzdevumus.

Piedāvātā sociālās rehabilitācijas programma „Gadskārtu rīti” ir balstīta uz latviešu tradicionālās folkloras kā efektīva resursa izmantošanu sociālā rehabilitētāja darbā un ir domāta, lai uzlabotu sociālā riska ģimeņu sociālās prasmes, kas veicinātu šo ģimeņu veiksmīgu sociālās adaptācijas procesu un ģimenes savstarpējo attiecību nostiprināšanu.

Folkloras nozīme cilvēka dzīvē

Sistemātiski un jēgpilni iepazītu kultūras tradīciju rezultātā cilvēks mācās izprast sevi, savas saknes, savu dzīves jēgu. Iegūtā pieredze palīdz viņam iekļauties sociokultūras vidē kā aktīvam un radošam dalībniekam, lai realizētu savas personības potenciālu. Tradicionālā kultūra mūsdienu disharmoniskajā sociālo, ekonomisko, politisko un ekoloģisko pretrunu laikmetā joprojām turpina iedvesmot, pateicoties vienotības un harmonijas idejai, – vienotībai starp cilvēku un dabu, cilvēku un sabiedrību, cilvēka paša vienotībai un harmonijai ar sevi (Špona, Jermolajeva, Stangane, Jaskeviča - Siliņa, 2015).

Savukārt Zenta Mauriņa kultūru sauc par vērtību realizācijas procesu. Kultūra parādās cilvēciskā dzīvesveidā, kvalitatīvā darbībā, kultūras vērtību sargāšanā, atjaunošanā un vairošanā. Imants Ziedonis kultūru raksturo kā gan vides – sabiedrības, gan kā ideju, gan arī kā sevis kopšanu. Līdz ar kultūru notiek sabiedrības un indivīda pašorganizācija. Pirmatnējās ciltis, kā arī bērni, kas nav ievirzīti vērtību pasaulē, nonāk lielās grūtībās, saskaroties ar civilizētās

pasaules raibo, pretrunīgo vērtību un antivērtību pasauli (*Lasmane, Milts, Rubenis, 1992*).

Šajā sakarā ir jānoskaidro vairākas tēmas kontekstā svarīgas definīcijas.

Tradīcija – kultūras mantojuma daļa; noteiktā cilvēku grupā (tautā, ģimenē u.tml.) izveidojies uzskatu, darbību, rīcības kopums, kas tiek pārmantots no paaudzes paaudzē. Tradīcija parasti tiek apzināti uzsākta, organizēta. Tā saglabājas, ja to kopj un uztur. Tradīcijas uzturēšanai raksturīga saudzīga, godbijīga izturēšanās pret agrāko dzīvesveidu, norises saturu, tās ārējām izpausmēm (simbolisku, semantisku, atribūtiķu) un stilu. Tradīcijas uzturēšana, kopšana sekmē cieņpilnas, goddevīgas attieksmes veidošanos starp paaudzēm, stiprina saikni ar pagātni, vienlaikus nostiprinot pastāvēšanu nākotnē. Tradīciju atkārtošana nozīmē tautas (kopienas, nācijas) kultūras pēctecību (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 177*).

Latviskā kultūrtelpa – latviešu valoda, vide, materiālā un nemateriālā kultūra, sociālā atmiņa un dzīvesveids (tradīcijas, simboli, vēsturiskie notikumi, vēstures personāži, kopīgi priekšstati, svinamās dienas, mākslas mantojums un jaunrade, komunikācijas veids, daba un attieksme pret dabu, gadsimtos veidotā materiālā vide, ģeogrāfiskie nosaukumi, būvniecības tradīcijas, krāsu izjūta utt.) Latvisko kultūrtelpu dažādos gadsimtos ir ietekmējušas arī citu tautu kultūras, tajā, papildinot latviešu nācijas pienesumu, piedalās mazākumtautību pārstāvji. Unikālā kultūrtelpa sekmē nacionālās identitātes nostiprināšanu, globalizācijas apstākļos stiprina piederības sajūtu Latvijai (*Mellēna, Pakalns, 2011, 7*).

Folklorā (jeb tradicionālā un tautas kultūra) ir tradīcijā sakņotas kultūras kopienas radošo izpausmju kopums, ko pauž individuāli vai grupā un kas tiek atzīts par kopienas priekšstatiem atbilstošu kultūrintitātes un sociālās identitātes atspoguļojumu; tās paraugi un vērtības tiek pārmantoti mutvārdos, atdarinot vai citos veidos (*UNESCO Konvencija par nemateriālo kultūras mantojumu, 2. pants, 2006, 2*).

Latviešu tradicionālā folklorā ir dzīvs organisms, kas, glabājoties kolektīvajā atmiņā, tiek pārmantots sociālās mijiedarbības rezultātā, māte dzied pirmo šūpuļdziesmu, tādā veidā ne tikai bērņā ieprogrammējot jau tautas arhetipiskos tēlus un simbolus, bet arī veicina emocionālās piesaistes izveidi un

vērtību ieaudzināšanu mazajā cilvēkbērnā. Tas ir sākums bērna vērtīborientāciju ceļam (*Vīķe - Freiberga, 2015*).

Etnomuzikoloģe un latviešu tradicionālās folkloras skolotāja saka, ka „tradicionālā folklorā ir nesaraucami saistīta ar gadskārtu ritējumu, un tās unikalitāte slēpjas tajā, ka tā domāta visiem” (*Reizniece, 2008, 3*). Respektīvi, tas nozīmē, ka šī latviešu tradicionālā folklorā ir pielietojama darbā ar ģimeni kā klientu sistēmu, kur sastopas vairākas paaudzes.

Tālāk pētījumā ir aplūkoti tie līdzekļi, ar kuriem sociālais rehabilitētājs var strādāt sociālo animācijas metožu ietvaros, vadot sociālo prasmju pilnveides procesu sociālā riska ģimenēm.

1. Dainas jeb dainu meditācija kā stresa mazināšanas metode. Vienas no ģimenes efektivitātes apmācības un korekcijas metodēm ir stresa mazināšanas metodes un tehnikas. Kā vienu no stresa mazināšanas metodēm var minēt meditācijas izmantošanu (*Zemīte, 2016*).

Meditācijā pastāv ļoti daudz un dažādu veidu. Katram no tiem ir savi mērķi un sava specifika. Tomēr lielākā daļa no tiem veicina cilvēka prasmes pārvarēt satraukumu un stresu, palīdz atslābināties un atgūt labu pašsajūtu (*Ozoliņa - Nucho, Vidnere, 2000*).

Viena no Latvijas dainu meditācijas praktiķēm Inga Kapriča uzsver, ka, dziedot dainas, kuras ir ar dziļu, sakrālu jēgu, mēs atjaunojam sevī mūžsenas zināšanas par Visumu, par tā likumiem, kopsakarībām, par dvēseli, tās spēka vietām, par saikni ar Pirmavotu jeb Dievu. Spēcīgo dainu vibrācija ir tīra, ved uz augstākiem apziņas stāvokļiem, attīra energoinformatīvo lauku, paaugstina cilvēka vibrācijas. Meditatīvi dziedot, atveras paša iekšējā pasaule. Ja mēs tajā iekļūstam, tā izstaro laimi un mīlestību. Mēs atveram paši savu laimes avotu un dziedināmies. Atveramies sava Augstākā Es informācijai un jūtam spēku pieplūdumu. Tīra, harmoniska skaņa svēta cilvēku, atjauno enerģiju, harmonizē, piepilda ar dievišķām vibrācijām, ved meditācijā. Ved uz iekšējām zināšanām (*Žilinska, 2014*).

Dainu izpratne šajā sakarā kļūst par vienu no galvenajiem pavedieniem, kas veido saistību ar saviem priekšgājējiem, un šī iekļaušanās vēsturiskajā paaudzū plūsmā palīdz indivīdam atrast savu personisko esmi (*Vīķe - Freiberga, 2010*).

2. Gadskārtu svētki kā ģimenes socializācijas resurss un sociālo prasmju pilnveides līdzeklis. Katras tautas kodols vispilnīgāk redzams tās gadskārtu svētkos un godos. Gadskārtu rituāls ir:

- visas kopienas veikums, sasniegums, līdz ar to visi tā dalībnieki ir ieguvēji;
- veids, kā harmonizēt, sakārtot sevi, savas ģimenes un tautas dzīvi;
- rituāls, kā atjaunoties;
- rituāls kā vieta, kur savijas grandiozi spēki – vārdi, mūzika un kustība;
- rituālā spēcīga ir garīgā klātbūtne, tas stiprina rituāla dalībniekos ticību, pašātvību un pasargātību;
- rituāls ir tautas garīgā mantojuma – dzīves pieredzes, tikumisko vērtību, dzīves prasmju – visdabiskākais nodošanas veids no paaudzes paaudzē (*Mennika, 2008*).

Gadskārtu svētku tradīcijas balstās uz šādu triādi: cilvēks, daba, sabiedrība. Pieredzes gūšana ar sev nozīmīgiem cilvēkiem kultūras tradīciju apguvi padara bērna acīs vēl nozīmīgāku, jo svētki ir sociāla un kulturāla parādība, kuras svarīgs princips ir dažādu paaudžu savstarpējā bagātināšanās (*Medene, 2012*).

Pētījuma autore vēlas uzsvērt, ka gadskārtu svētku sagatavošanās process, pašu svētku svinēšanas rituāls un svētku izvērtējuma process būtu vērtīgs resurss bērna un pieaugušā sociālajā mijiedarbībā gan savas ģimenes ietvaros, gan saskarsmē ar citiem kopienas dalībniekiem. Gadskārtu svētku jēgpilna svinēšana veic vairākus ģimenes socializācijai svarīgus uzdevumus:

- sekmē pozitīvas attieksmes veidošanos gan bērnam, gan pieaugušajam pret apkārtējiem, sevi, dabu, kultūrvidi;
- sekmē fizisko spēju attīstību un kustību prieku svētku rotaļās un spēlēs;
- sekmē sadarbības un saskarsmes prasmju pilnveidi;
- bagātina vārdu krājumu, veicina klausīšanās, runas un dziedāšanas prasmju apguvi;
- attīsta sensorās spējas un izziņas interesi;
- veicina pozitīvu attieksmi pret tautas kultūras tradīcijām kā sev un sev tuviem cilvēkiem nozīmīgu dzīves sastāvdaļu (*Siliņa - Jakuševiča, 2013*).

Lai ikviens dalībnieks svētkos iesaistītos atbildīgi un ar jēgu, ir svarīgi pievērst uzmanību tādiem svētku komponentiem kā darbības laiks (daba un cilvēka dzīves ritma mijattiecības), darbības vieta, svētku rituāla atribūti (ēdiens, apģērbs), teksti (pasakas, mīklas, ticējumi, dziesmas u.c.), horeogrāfija (dejas, rotaļas, rotaļspēles utt.), darbības nolūks (*Rancāne, Siliņa - Jasjeviča, Brišļa, 2014*).

Pētījuma autore uzskata, ka gadskārtu svētku svinēšanas sociālās rehabilitācijas ietvaros galvenais nolūks ir ģimenes socializēšana, izmantojot dažādus tradicionālajā folklorā pieejamos līdzekļus. Piemēram, **rotaļas, rotaļspēles** un dančus var izmantot kā efektīvu līdzekli sadarbības prasmju apguvē. Tas izdarāms, apgūstot pēc iespējas vairāk satura ziņā daudzveidīgu spēļu, kurās iekļautas dažādu notikumu pavērsieni (lomu spēles, sekošana, meklēšana utt.) (*Oļenkins, 2008*).

Savukārt ir zināms, ka **pasakas** kopš seniem laikiem cilvēki izmantojuši kā audzināšanas līdzekli. Tās sevī ietvērušas, pārnēsājušas un nostiprinājušas morālās vērtības, uzvedības normas. Gūstot pieredzi problēmu risināšanā ar pasaku palīdzību, bērns un pieaugušais pārnes šīs zināšanas uz reālām situācijām. Tas veicina nobriedušas personības veidošanos, adekvātu aizsardzības mehānismu izstrādi. Tautas pasakas gadu gaitā ir uzsūkušas maksimālu pedagoģisko mijiedarbības pieredzi starp pieaugušo un bērnu (*Batņa, 2007*).

Tāpēc galvenajam mērķim – vecāku un bērnu mijiedarbībai – būtu jābūt virzītam uz bērna fizisko, sociālo, emocionālo, intelektuālo un garīgo attīstību. Ir svarīgi apzināties, ka notiek abpusēja mijiedarbība starp bērnu un pieaugušo, vienam otru ietekmējot. Kopējā pasaku pārrunāšana un lasīšana veicina pieaugušā un bērna attīstību un savstarpējo saskarsmi (*Gēbele, 2012*).

Pētījumi rāda, ka ar daudzveidīgām muzikālām nodarbēm – rotaļām, dziesmām, mūzikas klausīšanos, mūzikas uztveri, instrumentu spēli – var veicināt cilvēku fizisko, emocionālo un sociālo attīstību. Mērķtiecīgi izmantojot mūzikas piedāvātās iespējas, ir iespējams aktivizēt atmiņas, uzmanības un domāšanas procesus, mazināt iekšējo trauksmi, apgūt prasmes pārvarēt grūtības, risināt saskarsmes problēmas (*Blauzde, 2010*).

Mūzika pilda ne tikai komunikatīvo, estētisko, izklaidējošo, bet arī audzinošo funkciju, kas ir pamats atzīt mūzikas daudzfunkcionalitāti jomās, kas saistītas ar cilvēka attīstības, izglītošanas un socializācijas procesu (*Martinsons, 2010*).

Latviešu tautas mūzika ir plašs tautas mūzikas, mūzikas instrumentu un skaņu rīku klāsts, kas dod iespēju sociālajam rehabilitētajam pilnvērtīgi integrēt šos līdzekļus savā darbā, vadīt socializācijas procesu sociālā riska ģimenēm. Nozīmīgākie latviešu tautas mūzikas instrumenti ir kokle, ermoņikas, vijole, blokflauta, mandolīna, bungas, dūdas, dažādi skaņu rīki – āžragi, svilpaunieki, tarkšči, vella bungas u.c. (*Muktupāvels, 2002*).

Vēl viena būtiska tradicionālās kultūras sastāvdaļa ir tautas amatniecība. Amatniecība ir vissenākais profesionālais vērtību radīšanas veids, kas dabas materiālus pielāgo cilvēku dzīves vajadzībām. Tā ir palīdzējusi attīstīties daudzām nozarēm, nodrošinot darbarīkus zemniekiem, zvejniekiem, jūriņiem un citiem amatniekiem, un ir pamats tautas mākai un mākslai. Amatniecība ir neaizvietoājama privātīpašuma apgūšanā un attīstībā, tai ir ievērojama pieredze ne tikai profesionālo, bet arī izglītības, sociālo un citu lietu kārtošā. Amatniecība vispilnvērtīgāk nodarbina cilvēku, jo vienlaikus attīsta fiziskās, prāta un emocionālās spējas un ir visīsākais ceļš uz pašattīstīšanos (*Sauleviča, 2010*). Pēc pētījuma autores domām, amatniecība ir universāls sociālās rehabilitācijas līdzeklis, jo tas ļauj darboties katram savu iespēju robežās, tā ir arī brīnišķīgs brīvā laika pavadīšanas veids, kas pilnveido cilvēka prasmi pašizteikties un pašapliecināties un papildus iegūt jaunu amata prasmi.

Apkopojot iepriekš minēto, var konstatēt, ka, iesaistot vecākus tradicionālās folkloras apgūvē, jauniegūtā pieredze kalpo kā ģimeni saliedējošs un stiprinošs faktors, vienlaikus nodrošinot gan tradicionālās kultūras vērtību dzīvotspēju, gan socializācijas procesu ģimenē.

Sociālās rehabilitācijas programma „Gadskārtu rīti” sociālā riska ģimeņu sociālo prasmju pilnveidošanai

Programmas „Gadskārtu rīti” nepieciešamības pamatojums un apraksts

Teorētiskajā izpētē noskaidrots, ka sociālā riska ģimenēm trūkst sociālo prasmju un iemaņu, lai veiksmīgi risinātu tos problēmjaucējumus, kas ietekmē šo ģimeņu dzīves kvalitāti. Aktuāls ir jautājums par šo ģimeņu sociālo izolāciju, jo, no vienas puses, šajās ģimenēs redzama zināma pašatsvešināšanās no sabiedrības, no otras puses. arī sabiedrība šīs ģimenes ne vienmēr pieņem kā līdzvērtīgus locekļus, tādējādi radot vēl lielāku sociālo atstumtību un sociālās integrācijas barjeras.

Līdz šim Rēzeknes Sociālajā dienestā sociālās rehabilitācijas ietvaros latviešu tradicionālās folkloras aktivitātes ir izmantotas tikai fragmentāri meistarklašu veidā, konkrēti, piesaistot amatniekus. Pētījuma autore uzsver, lai veicinātu sociālā riska ģimeņu sociālo prasmju apguvi un nostiprināšanu ir nepieciešama ilglaicīgāka, sistemātiskāka un daudz bagātāka ar aktivitātēm programma, kas balstīta uz latviešu tradicionālās folkloru kā resursu. Rēzeknes Sociālajā dienestā šāda veida resurss netiek izmantots pilnvērtīgi, tāpēc pētījuma autore piedāvā konkrēti izstrādātu sociālās rehabilitācijas programmu kā inovatīvu un mūsdienīgu sociālo pakalpojumu, kuru sociālais rehabilitētājs var īstenot savā darbā ar sociālā riska ģimenēm viena gada laikā.

Pamatojoties uz veikto praktisko izpēti, iegūto datu analīzi un secinājumiem, redzams, ka latviešu tradicionālās folkloras aktivitātes būtu veiksmīgs resurss sociālā rehabilitētāja darbā ar sociālā riska ģimenēm sociālo prasmju apgūvē un šo ģimeņu sociālajā adaptācijā (sīkāk pieejams: *Socialine Sveikata. Social Health N. 8*; <http://www.socialinisdarbas.lt/socialhealth>).

Veiktais pētījums parāda arī to, ka Rēzeknes Sociālā dienesta klientiem no sociālā riska ģimenēm šķiet saistošas programmas ietvaros piedāvātās latviešu tradicionālās folkloras aktivitātes, kas, pēc pētījuma autore domām, ir augstu vērtējams kritērijs šīs programmas realizācijas nepieciešamībai. Arī sociālā rehabilitētāja viedoklis, ka šāda programma būtu rentabla darbā ar sociālā riska ģimenēm, norāda uz to, ka programmu būtu nepieciešams realizēt.

Programma paredzēta sociālajam rehabilitētājam darbam ar sociālā riska ģimenēm.

Programmas mērķis: uzlabot un pilnveidot sociālā riska ģimeņu sociālās prasmes, veicinot šo ģimeņu integrēšanos sabiedrībā.

Programmas uzdevumi:

- apgūt gadskārtu ieražu svētku tradīcijas, praktiski līdzdarbojoties, emocionāli sajūtot un intelektuāli izprotot to saistību gan ar norisēm dabā, gan to nozīmi savstarpējo attiecību stiprināšanai gan ģimenes lokā, gan ārpus tās;
- veicināt klientu vēlmi pilnveidoties, veidot pozitīvu saskarsmi ģimenē un ārpus tās;
- veidot vecākos sociālās prasmes un zināšanas bērnu audzināšanā, balstoties uz latviešu tradicionālās kultūras ētiskajiem un estētiskajiem principiem;
- sekmēt sociālā riska ģimeņu izpratni par brīvā laika pavadīšanas iespējām kopā ar bērniem;
- atklāt klienta radošo potenciālu;
- klientā radīt vēlmi radīt kultūru, nevis to patērēt;
- iepazīstināt sociālā riska ģimenes ar latvisko dzīvesziņu caur senajiem amatiem, ēšanas un ģērbšanās paradumiem, mājokļa iekārtojuma un rotāšanas tradīcijām un iemācīties to interpretēt atbilstoši mūsdienu situācijai un resursiem;
- apgūt etnogrāfisko mūzikas instrumentu spēli, dainu dziedāšanas, dejošanas, amatniecības prasmes, lai pielietotu tās sevis harmonizēšanai un pilnveidei;
- sniegt iespēju sociālā riska ģimenēm pulcēties kopā uz gadskārtu svētku svinēšanu;
- sekmēt klientu vēlmi piedalīties dažādos Latvijā organizētajos pasākumos, kas saistīti ar latviešu folkloru un tradīcijām;
- radīt klientā vēlmi kļūt par aktīvu kopienas dalībnieku, tādējādi mazinot sociālās atstumtības risku un veicinot integrēšanos sabiedrībā.

Programmas principi

1. **Mērķtiecības princips:** programmas realizācijas procesā notiek klientu sociālo prasmju apguve un klientu integrācija kopienā un sabiedrībā.
2. **Vērtību princips:** sociālās uzvedības maiņas rezultātā jābalstās uz klientu vērtīborientieru maiņu.
3. **Attīstības princips:** programmas aktivitātes fokusētas uz personības sociālo prasmju pilnveidi un attīstību.
4. **Vides princips:** programmas īstenošanas laikā tiks radīta vide, kas pozitīvi ietekmē klientu mainīt attieksmi un sociālo uzvedību.
5. **Profesionalitātes princips:** programmas īstenošana balstās uz atbilstošu izglītību.
6. **Kompetences princips:** programmas aprobēšana balstās uz profesionālu izturēšanos, vērtībām un prasmēm, kas palīdz realizēt programmā norādītās aktivitātes.

Programmas realizācijas laiks: 1 gads.

Programmas realizācijas institūcija: Rēzeknes Sociālā dienesta Atbalsta nodaļa.

Programmas realizācijas vadītājs: sociālais rehabilitētājs.

Sadarbības partneri: z/s „Vairogi”, Ludzas amatnieku centrs, folkloras draugu kopa „Vīteri”, Vienkoču parks, Čornajas pagasta folkloras kopa, Rīgas danču klubs, Latvijas folkloras biedrība, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas Labklājības virziens studenti.

Programma veidota, pamatojoties uz *Latviešu Saules Gada* cikliskumu (Vasaras, Rudens, Ziemas, Pavasara cikls), ievērojot gadskārtu svētku pēctecību.

Programma sastāv no šādiem pamata blokiem:

- dainu meditācija,
- amatniecība,
- pasakas,
- tradicionālā mūzika un mūzikas instrumenti,
- tradicionālā kulinārija,
- rotaļas, danči,
- gadskārtu svinēšana,

- izglītojošās ekskursijas.

Programma paredz 48 aktivitāšu realizēšanu, tajā skaitā 8 gadskārtu svētku svinēšanas pasākumus un 3 izglītojošās ekskursijas.

Programmas finansējums: pašvaldības līdzekļi, sponsoru piesaiste sociālā rehabilitētāja darbībā vai projekta sagatavošana iesniegšanai konkursam ESF līdzekļu piesaistei.

Ieteikumi un prasības programmas realizētājiem:

- sociālajam rehabilitētājam jāorientējas latviešu tradicionālās folkloras materiālā un izteiksmes līdzekļos, kritiski izvērtējot pieejamo materiālu;
- sociālajam rehabilitētājam ir pašam jābūt (vai jāmacās tādām būt) latviešu tautas tradīciju nesējam, kopējam un īstenotājam praktiskajā darbībā;
- sociālajam rehabilitētājam jābūt labām saskarsmes un pasākumu organizēšanas prasmēm;
- izvērtējot konkrētās ģimenes vajadzības, sociālais rehabilitētājs piedāvā atbilstošas aktivitātes;
- programmas ietvaros ir jāspēj piesaistīt brīvprātīgos un dažādus sadarbības partnerus;
- vēlama kāda tradicionāla amata pārzināšana;
- nepieciešamas prasmes un zināšanas darbā ar grupu kopienā;
- saskarsmē ar klientu jāievēro sociālā darba standarti un ētiskie principi.

Plānotais rezultāts: uzlabotas sociālā riska ģimeņu sociālās prasmes, kas veicina šo ģimeņu veiksmīgu sociālās adaptācijas procesu un ģimenes savstarpējo attiecību nostiprināšanu.

Programmas realizācijas beigās tiek veidots dienesta sociālo darbinieku un sociālā riska **ģimeņu kopējs vakarešanas pasākums**, lai apkopotu aktivitāšu izpildes gada rezultātus, dalītos iespaidos un runātu par šāda veida programmas turpināšanas vai neturpināšanas nepieciešamību.

Programma „Gadskārtu rīti”

Vasaras cikls. Virstēma: „Atbildība”			
Gadskārtu svētki	Aktivitātes	Sociālo prasmju apguve	Īstenotājs
Jāņi „Sanāksim, sadancosim!”	1. aktivitāte. Iepazīšanās. Dainu meditācija. Dievs latviešu dzīvesziņas telpā un cilvēka dzīvē. Temats: „Atbildība par sevi, par savas garīgās telpas veidošanu”	1. Emocionālā līdzsvara veidošana. 2. Drošības sajūtas veidošana. 3. Savas unikalitātes apzināšanās	Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	2. aktivitāte. Rotaļu un danču klubiņš. Jāņu rituālrotaļu un danču apguve. Tēma: „Atbildība par kopienas kultūrvērtībām”	1. Neverbālās saskarsmes prasmju attīstīšana. 2. Attiecību veidošana ar grupu. 3. Spēja mijiedarboties ar citiem. 4. Spēja strādāt komandā. 5. Prasme uzticēties. 6. Prasme cienīt grupu, kopienas kultūras vērtības un unikalitāti. 7. Prasme mācīties	Vadītājs: sociālais rehabilitētājs Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	3. aktivitāte. Tradicionālā kulinārija. Tradicionālā kulinārijas mantojuma apguve. Tēma: „Jāņu tradicionālais siers”	1. Pašaprūpes iemaņu pilnveidošana. 2. Prasme mācīties.	Vadītājs: sociālais rehabilitētājs Telpa: Rēzeknes Bērnu sociālo pakalpojumu centrs
	4. aktivitāte. Pasaku un stāstu klubiņš. Latviešu tautas pasakas „Ozols un beka” interaktīvā nodarbība. Tēma: „Vecāku atbildība par emocionālās inteliģences attīstīšanu”	1. Prasmes mobilizēt apkārtējo vidi pilnveidošana. 2. Prasmes strādāt komandā veicināšana. 3. Ētisko vērtību apguve. 4. Bērnu un vecāku savstarpējās saskarsmes pilnveide. 5. Pašizziņas prasmju attīstīšana. 6. Verbālo prasmju pilnveide	Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Vieta: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle

1. tabulas turpinājums

	<p>5. aktivitāte. Tradicionālās mūzikas un mūzikas instrumentu iepazīšana. Mūzikas instruments – kokle. Jāņu dziesmu apguve. Tēma: „Atbildība kontrolēt savu sociālo uzvedību”</p>	<p>1. Prasmes klausīties apgūšana. 2. Pašapziņas veicināšana. 3. Kultūras pakalpojumu apguves pilnveide. 4. Prasmes mācīties pilnveide</p>	<p>Vadītājs: sociālais rehabilitētājs Sadarbības partneris: folkloras kopa „Vīteri”</p>
	<p>6. aktivitāte. Amatniecība. Skalu grozu pīšana. Tēma: „Atbildība par savu darbu”</p>	<p>1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību. 4. Pašapziņas veicināšana. 5. Atbildības sajūtas par savu darbu veicināšana. 6. Jauna aroda apguve</p>	<p>Vadītājs – sadarbības partneris: Ludzas amatnieku centrs. Tēļa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>7. aktivitāte. Jāņu gadskārtas svinēšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sagatavošanās darbu sadale, • vainagu pīšana, • apkārtnes pušķošana, • ugunsкура kraušana un rotāšana, • ziedu laivas gatavošana, • saules rata gatavošana, • Jāņu mielasta gatavošana, • svētku tērpu gatavošana, • aplīgošana, • tradicionālās dejas un rotaļas, • Jāņu ugunsкура un saules rata iedegšana, • tradicionālās dejas un rotaļas, • vainagu mešana ozolā, • mazgāšanās rasā, • atvadīšanās 	<p>1. Lēmumu pieņemšanas prasmes veicināšana. 2. Estētisko un ētisko vērtību apguve. 3. Pašaprūpes prasmju pilnveide. 4. Apgūt prasmi mobilizēt apkārtējo vidi. 5. Konflikta risināšanas prasmes pilnveide. 6. Sadarbības prasmes veicināšana. 7. Bērnu un vecāku savstarpējo attiecību uzlabošana. 8. Tradicionālo svētku svinēšanas ieradumu (kvalitatīvā gaisotnē) apguve</p>	<p>Vieta: z/s „Vairogi”. Svētku vadītājs: sociālais rehabilitētājs, brīvprātīgie, sadarbības partneri – z/s „Vairogi”, Čornajas pagasta folkloras kopa</p>

1. tabulas turpinājums

<p>Māras diena „Sievietes spēks un laime”</p>	<p>1. aktivitāte. Dainu meditācija. Māra kā sievietes un bērna aizgādne. Tēma: „Sievietes atbildība par savu bērnu”</p>	<p>1. Mātes kā sociālās lomas apziņas veidošana. 2. Māte emocionālās piesaistes pret savu bērnu veidošana. 3. Pašpalīdzības prasmju stresa situācijās apguve</p>	<p>Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Vieta: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>2. aktivitāte. Amatniecība. Tradicionālo cimdu adīšanas meistarklase. Tēma: „Atbildība par darbu”</p>	<p>1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību. 4. Pašapziņas veicināšana. 5. Atbildības sajūtas par savu darbu veicināšana. 6. Jauna aroda apguve</p>	<p>Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Vieta: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>3. aktivitāte. Pasaku un stāstu klubiņš. „Pasakas par Sērdienīti” interaktīvā nodarbība. Tēma: „Vecāku atbildība par bērnu emocionālās inteliģences audzināšanu”</p>	<p>1. Prasmes mobilizēt apkārtējo vidi pilnveidošana. 2. Prasmes strādāt komandā veicināšana. 3. Ētisko vērtību apguve. 4. Bērnu un vecāku savstarpējās saskarsmes pilnveide. 5. Pašizziņas prasmju attīstīšana. 6. Verbālo prasmju pilnveide</p>	<p>Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Vieta: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>4. aktivitāte. Tradicionālās mūzikas un mūzikas instrumentu iepazīšanas nodarbība. Mūzikas instruments – cimbala Tēma: „Atbildība par savu sociālo uzvedību”</p>	<p>1. Prasmes klausīties apgūšana. 2. Pašapziņas veicināšana. 3. Kultūras pakalpojumu apguves pilnveide. 4. Prasmes mācīties pilnveide</p>	<p>Vadītājs: sociālais Rehabilitētājs. Sadarbības partneris: folkloras kopa „Vīteri”</p>
	<p>5. aktivitāte. Ēdiena gatavošana. Tradicionālā maizes zupa</p>	<p>1. Pašaprūpes iemaņu pilnveidošana. 2. Prasme mācīties</p>	<p>Vadītājs: sociālais Rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Bērnu sociālo pakalpojumu centrs</p>

Rudens cikls Virstēma: „Paštikums”			
Gadskārtu svētki	Aktivitātes	Sociālo prasmju apguve	Izpildītājs
Miķeļdiena „Acis darba izbīdās, rokas darba nebīdās”	1. aktivitāte. Dainu meditācija. Tēma: „Esi daiļš!”	1. Emocionālā līdzsvara veidošanas prasmju pilnveide. 2. Savas unikalitātes apziņas veicināšana	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	2. aktivitāte. Rotājumu gatavošana no dabas rudens veltēm (pupu, sēklu krelles, rokassprādzes) Tēma: „Esi skaists!”	1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	3. aktivitāte. Amatniecība. Pastalu izgatavošanas meistarklase. Tēma: „Esi darbīgs!”	1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību. 4. Pašapziņas veicināšana. 5. Atbildības sajūtas par savu darbu veicināšana. 6. Jauna aroda apguve	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	4. aktivitāte. Pasaku un stāstu klubiņš. Pasakas „Abras taisītājs” interaktīva nodarbība	1. Prasmes mobilizēt apkārtējo vidi pilnveidošana. 2. Prasmes strādāt komandā veicināšana. 3. Ētisko vērtību apguve. 4. Bērnu un vecāku savstarpējās saskarsmes pilnveide. 5. Pašizziņas prasmju attīstīšana. 6. Verbālo prasmju pilnveide	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	5. aktivitāte. Tradicionālās mūzikas un mūzikas instrumentu iepazīšanas nodarbība. Mūzikas instruments – ermoņikas	1. Prasmes klausīties apgūšana. 2. Pašapziņas veicināšana. 3. Kultūras pakalpojumu apguves pilnveide. 4. Prasmes mācīties pilnveide	Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Sadarbības partneris: folkloras kopa „Vīteri”
	6. aktivitāte. Tradicionālā kulinārija. Tradicionālā talkas zupas vārīšanas meistarklase	1. Pašaprūpes iemaņu pilnveidošana. 2. Prasme mācīties	Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Bērnu sociālo pakalpojumu centrs

1. tabulas turpinājums

	<p>7. aktivitāte. Miķeļdienas svinēšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gadatirdziņa veidošana (pašu audzētas lietas, paštaisītas rotas); • ķirbju celšanas sacensības; • tradicionālas Miķeļdienas rotaļas un danči 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lēmumu pieņemšanas prasmes veicināšana. 2. Estētisko un ētisko vērtību apguve. 3. Pašaprūpes prasmju pilnveide. 4. Apgūt prasmi mobilizēt apkārtējo vidi. 5. Konflikta risināšanas prasmju pilnveide. 6. Sadarbības prasmju pilnveide 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>8. aktivitāte. Izglītojošā ekskursija. Latvijas Etnogrāfiskais Brīvdabas muzejs. Lielais Miķeļdienas gadatirgus</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lēmumu pieņemšanas prasmes veicināšana. 2. Konflikta risināšanas prasmju pilnveide. 3. Sadarbības prasmju pilnveidošana. 4. Prasme plānot savu brīvo laiku 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs kopā ar brīvprātīgo komandu. Norises vieta: Rīga</p>
Mārtiņi	<p>1. aktivitāte. Dainu meditācija. Karavīra spēka dziesmas. Tēma: „Esi spēcīgs!”</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tēva sociālās lomas apzināšanās. 2. Vīrišķās pašapziņas pilnveide 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>2. aktivitāte. Amatniecība. Pūces saktas kalšanas meistarklase</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību. 4. Pašapziņas veicināšana. 5. Atbildības sajūtas par savu darbu veicināšana. 6. Jauna aroda apguve 	<p>Vadītājs – sadarbības partneris: Ludzas amatnieku centrs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>3. aktivitāte. Interaktīvā nodarbība par seno karavīra dzīvesstilu un seno ieroču paraugdemonstrējumi</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties 	<p>Vada: sadarbības partneri – folkloras kopa „Vilki”. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>4. aktivitāte. Tradicionālās mūzikas un mūzikas instrumentu iepazīšanas nodarbība. Mūzikas instruments – dūdas</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prasmes klausīties apgūšana. 2. Pašapziņas veicināšana. 3. Kultūras pakalpojumu apguves pilnveide. 4. Prasmes mācīties pilnveide 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle. Sadarbības partneri: folkloras kopa „Vīteri”</p>

1. tabulas turpinājums

	<p>5. aktivitāte. Ģimeņu vakarēšanas pasākums:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mārtiņdienas rotaļas un spēles; • Mārtiņdienu dziesmu dziedāšana; • tējas un ievārtjumu garšošana; • ģimenes mīklu minēšana; • stāstu un anekdošu stāstīšana 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lēmumu pieņemšanas prasmes veicināšana. 2. Konflikta risināšanas prasmju pilnveide. 3. Sadarbības prasmju pilnveidošana. 4. Prasme plānot savu brīvo laiku 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
<p>Ziemas cikls Virstēma: „Harmonija”</p>			
<p>Gadskārtu svētki</p>	<p>Aktivitātes</p>	<p>Sociālo prasmju pilnveide</p>	<p>Īstenotājs</p>
<p>Ziemassvētki „Pūtiet guni, lauziet skalus, Laidiet Dievu istabā!”</p>	<p>1. aktivitāte. Dainu meditācija. Tēma: „Dievs kā dievība latviešus senajā kultūrā. Dabas un cilvēka vienotība”</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Emocionālā līdzsvara veidošana. 2. Drošības sajūtas veidošana. 3. Savas unikalitātes apzināšanās 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>2. aktivitāte. Amatniecība. Puzuru veidošana. Tēma: „Telpas harmonijas sakārtošana”</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību. 4. Pašapziņas veicināšana. 5. Atbildības sajūtas par savu darbu veicināšana. 6. Jauna aroda apguve 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>3. aktivitāte. Pasaku un stāstu klubīš. Pasakas „Vecīša cimdiņš” interaktīvā nodarbība</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prasmes mobilizēt apkārtējo vidi pilnveidošana. 2. Prasmes strādāt komandā veicināšana. 3. Ētisko vērtību apguve. 4. Bērnu un vecāku savstarpējās saskarsmes pilnveide. 5. Pašizziņas prasmju attīstīšana. 6. Verbālo prasmju pilnveide 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>4. aktivitāte. Izstādes ierīkošana no paveiktajiem darbiem (cimdi, postalas, skalu grozi)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prasmes strādāt komandā pilnveide. 2. Pašnovērtējuma prasmju pilnveide 	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>

1. tabulas turpinājums

	5. aktivitāte. Tradicionālo ķekatu masku gatavošana	1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību. 4. Pašapziņas veicināšana. 5. Atbildības sajūtas par savu darbu veicināšana	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	6. aktivitāte. Ziemas Saulgriežu svinēšana: • speķa pīrādziņu cepšana; • vaska sveču tīšana; • telpas pušķošana; • ķekatu masku parāde; • Ziemassvētku rituālrotaļas, danči, spēles	1. Lēmumu pieņemšanas prasmes veicināšana. 2. Estētisko un ētisko vērtību apguve. 3. Pašaprūpes prasmju pilnveide. 4. Apgūt prasmi mobilizēt apkārtējo vidi. 5. Konflikta risināšanu prasmju pilnveide. 6. Sadarbības prasmju veicināšana. 7. Bērnu un vecāku savstarpējo attiecību uzlabošana. 8. Tradicionālo svētku svinēšanas ieradumu (kvalitatīvā gaisotnē) apguve	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Ludzas Amatnieku centrs – „Latgales Amatnieku kuhņa”
	7. aktivitāte. Ķekatās iešana	1. Prasme sadarboties. 2. Pašapziņas veicināšana. 3. Atbildības sajūtas pret savu darbu veicināšana. 4. Verbālās saskarsmes prasmju pilnveide	Vada: sociālais rehabilitētājs. Vieta: Ratnieku ciemats
Meteni „Visu gadu naudu krāju Metenīša vakaram”	1. aktivitāte. Dainu meditācija. Tēma: „Tēva sēta, ģimenes harmonija”	1. Savstarpējo ģimenes attiecību veidošanas prasmju pilnveide. 2. Konflikta risināšanas prasmes apgūšana	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	2. aktivitāte. Amatniecība. Māla sviļpaunieku izgatavošana. Tēma: „Cilvēks un daba Harmonijā”	1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību. 4. Pašapziņas veicināšana. 5. Atbildības sajūtas par savu darbu veicināšana. 6. Jauna aroda apguve	Vada: sadarbības partneris „Ludzas Amatnieku centrs”. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle

1. tabulas turpinājums

	3. aktivitāte. Pasaku un stāstu klubiņš. Pasakas par „Sauli un Salu” interaktīvā nodarbība	1. Prasmes mobilizēt apkārtējo vidi pilnveidošana. 2. Prasmes strādāt komandā veicināšana. 3. Ētisko vērtību apguve. 4. Bērnu un vecāku savstarpējās saskarsmes pilnveide. 5. Pašizziņas prasmju attīstīšana. 6. Verbālo prasmju pilnveide	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	4. aktivitāte. Meteņu svinēšana: • Meteņu danči un rotaļpēles; • lielīšanās konkurss; • pogu mešana	1. Apgūt prasmi mobilizēt apkārtējo vidi. 2. Konflikta risināšanas prasmju pilnveide. 3. Sadarbības prasmju veicināšana. 4. Bērnu un vecāku savstarpējo attiecību uzlabošana. 5. Tradicionālo svētku svinēšanas ieradumu (kvalitatīvā gaisotnē) apguve	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	5. aktivitāte. Tradicionālās mūzikas un mūzikas instrumentu iepazīšanas nodarbība. Mūzikas instruments – vijole	1. Prasmes klausīties apgūšana. 2. Pašapziņas veicināšana. 3. Kultūras pakalpojumu apguves pilnveide	Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Sadarbības partneris: folkloras kopa „Vīteri”
	6. aktivitāte. Izglītojošā ekskursija. Piedalīšanās Starptautiskajā Masku tradīciju festivālā	1. Lēmumu pieņemšanas prasmes veicināšana. 2. Konflikta risināšanas prasmju pilnveide. 3. Sadarbības prasmju pilnveide	Vada: sociālais rehabilitētājs ar brīvprātīgo komandu. Norises vieta: Salacgrīva
Pavasara cikls			
Virstēma: „Dzīvesspars”			
Gadskārtu svētki	Aktivitātes	Sociālo prasmju pilnveide	Īstenotājs
Lieldienas jeb Lielā diena „Vēsim vaļā pavasara vārtus!”	1. aktivitāte. Dainu meditācija. Tēma: „Cilvēks un dzīvesprieks. Saules tēma”	1. Emocionālā līdzsvara veidošana. 2. Drošības sajūtas veidošana. 3. Psiholoģiskās labsajūtas veidošanas prasme	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle

1. tabulas turpinājums

	2. aktivitāte. Amatniecība. Tāss cibiņu taisīšana	1. Prasme mācīties. 2. Prasme sadarboties. 3. Prasme lūgt palīdzību. 4. Pašapziņas veicināšana	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	3. aktivitāte. Pasaku un stāstu klubīšs. Meža pasaku interaktīvā nodarbība	1. Prasmes mobilizēt apkārtējo vidi pilnveidošana. 2. Prasmes strādāt komandā veicināšana. 3. Ētisko vērtību apguve. 4. Bērnu un vecāku savstarpējās saskarsmes pilnveide. 5. Pašizzīņas prasmju attīstīšana. 6. Verbālo prasmju pilnveide	Vada: sociālais rehabilitētājs kopā ar brīvprātīgo komandu. Norises vieta: z/s „Vairogi”, meža teritorija
	4. aktivitāte. Tradicionālā kulinārija. Olu krāsošana ar dabas materiāliem	1. Pašaprūpes iemaņu pilnveidošana. 2. Prasme mācīties	Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Bērnu sociālo pakalpojumu centrs
	5. aktivitāte. Lielās dienas svinēšana; • šūpošanās; • olu kaujas un ripināšanas sacensības; • pāršanās ar pūpoliem; • pavasara saulgriežu rituālrotaļas un spēles; • nātru zupas gatavošana	1. Apgūt prasmi mobilizēt apkārtējo vidi. 2. Konflikta risināšanas prasmju pilnveide. 3. Sadarbības prasmju veicināšana. 4. Bērnu un vecāku savstarpējo attiecību uzlabošana. 5. Tradicionālo svētku svinēšanas ieradumu (kvalitatīvā gaisotnē) apguve	Vada: sociālais rehabilitētājs kopā ar brīvprātīgo komandu. Norises vieta: Vienkoču parks, Līgatne
Ūši. Klāt gaviļu laiks – rotā!	1. aktivitāte. Dainu meditācija. Tēma: „Zirgs kā brīvības simbols. Iekšējā emocionālā brīvība”	1. Emocionālā līdzsvara veidošana. 2. Savas unikalitātes apzināšanās	Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle
	2. aktivitāte. Amatniecība. Seno rota darināšana. Saules zirgs amuleta darināšana	1. Prasme mācīties. 2. Pašapziņas veicināšana. 3. Atbildības sajūtas pret savu darbu veicināšana. 4. Jauna aroda apguve	Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle. Vada: Ludzas amatnieku centrs

1. tabulas turpinājums

	<p>3. aktivitāte. Pasaku un stāstu klubuš. Pasakas „Zirgu puisis” interaktīvā nodarbība</p>	<p>1. Prasmes mobilizēt apkārtējo vidi pilnveidošana. 2. Prasmes strādāt komandā veicināšana. 3. Ētisko vērtību apguve. 4. Bērnu un vecāku savstarpējās saskarsmes pilnveide. 5. Pašizziņas prasmju attīstīšana. 6. Verbālo prasmju pilnveide</p>	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs. Telpa: Rēzeknes Sociālā dienesta aktu zāle</p>
	<p>4. aktivitāte. Tradicionālās mūzikas un mūzikas instrumentu iepazīšanas nodarbība. Mūzikas instruments – blokflauta</p>	<p>1. Prasmes klausīties apgūšana. 2. Pašapziņas veicināšana. 3. Kultūras pakalpojumu apguves pilnveide. 4. Prasmes mācīties pilnveide</p>	<p>Vadītājs: sociālais rehabilitētājs. Sadarbības partneris: folkloras kopa „Vīteri”</p>
	<p>5. aktivitāte. Ūsiņdienas svinēšana: • rotaļas, spēles; • tradicionālā Ūsiņdienas ēdiena – pantāga cepšana; • izbraukums ar zirgiem</p>	<p>1. Apgūt prasmi mobilizēt apkārtējo vidi. 2. Konflikta risināšanas prasmju pilnveide. 3. Sadarbības prasmju veicināšana. 4. Bērnu un vecāku savstarpējo attiecību uzlabošana. 5. Tradicionālo svētku svinēšanas ieradumu (kvalitatīvā gaisotnē) apguve</p>	<p>Vada: sociālais rehabilitētājs ar brīvprātīgo komandu. Norises vieta: z/s „Vairogi”. Sadarbības partneris: z/s „Rudo kumeļu pauguri”</p>

Pētījuma autore piedāvā **ieteicamos avotus programmas aktivitāšu veidošanai un realizēšanai**, nenoliedzot iespēju katram sociālā darba veicējam izmantot arī citus avotus un materiālus.

Bibliogrāfija

1. Vīķe - Freiberga V. (2005). *Saules balsi*. Rīga: Karogs.
2. Grīns M., Grīna M. (1992). *Latviešu gads, gadskārta un godi*. Linkolna, Neb.: Amerikas latviešu apvienība, 1983, 1987; Rīga: Everest.
3. Heinola I. (2006). *Latviešu tradicionālie ēdieni: Ko un kā ēda senāk*. Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs.

4. Jaskeviča - Siliņa G. (2008). *Tradicionālā kultūra bērniem*. Rīga: RaKa.
5. Klints D. (2005). *Svētku grāmata ģimenei*. Rīga: Zvaigzne ABC.
6. Lasmane S., Milts A., Rubenis A. (1992). *Ētika*. R.: Zvaigzne.
7. Māldere Ē. (2007). *3x3 Ziemassvētki. Ziemas saulgriežu grāmata*. Rīga: Zvaigzne ABC.
8. Māldere Ē. (2007). *3x3 Jāņi. Trejdeviņi padomi Jāņu svinēšanā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
9. Medene I., Medenis V. (2004). *Greizierati. Mīklu grāmata ģimenei lasāma un minama no abiem galiem*. Rīga: Latvijas karte.
10. Muktupāvels V. (1989). *Dindaru, dandaru: Latviešu rotaļas un spēles*. Rīga: Avots.
11. Mellēna M., Muktupāvels V., Spīčs E., Irbe I. (2004). *Gadskārtu grāmata*. Rīga: Atols.
12. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca (2000). R.: Zvaigzne ABC.
13. Rancāne A. (2004). *Praktiskā Jāņu grāmata*. Rīga: V/A Tautas mākslas centrs.
14. Rancāne A. (2009). *Maskas un maskošānās Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.
15. Rancāne A., Jaskeviča - Siliņa G., Briška I. (2006). *Saulesgads. Lielādiēna*. Rīga: Zvaigzne ABC.
16. Reizniece I. (2006). *Rokasgrāmata folkloras mācīšanā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
17. Ruberte I. (2004). *Senvārdu vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
18. Skriņvele K. (2004). *Svētku enciklopēdija bērniem*. Rīga: Zvaigzne ABC.
19. Spīčs E. (2003). *Mārtiņa deju grāmata*. Rīga: Latvijas Universitāte.

Interneta resursi:

1. www.ailab.lv/pasakas
2. www.folklor.lv
3. www.radioaira.lv
4. www.upe.lv
5. www.folklorasbiedriba.lv
6. www.vilki.lv
7. www.socialinisdarbas.lt/socialhealth

Skaņu ieraksti:

1. Folkloras kopa „Upīte”. Dzīduotmuoku, doncuot muoku. 2014.
2. Maskāckas spēlmaņi. Ļīpa kust. 2007.–2009.
3. Folkloras kopa „Grodī”. Latviešu rotaļas un rotaļspēles. 2007.
4. Rāmi Riti. Visapkārt Saule teka. 2004.
5. Spēka dziesmas. Latviskās dzīvesziņas biedrība LATVE. 2012.

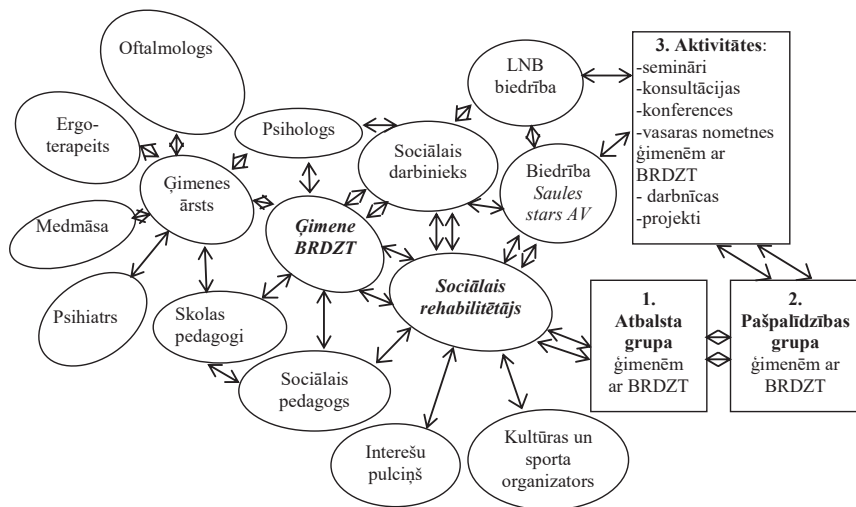
KOMANDAS MODELIS UN SOCIĀLĀ REHABILITĒTĀJA AKTIVITĀTES ĢIMEŅU AR BĒRNIEM AR REDZES TRAUCĒJUMIEM ATBALSTAM

***Anotācija.** Ģimenēm, kuras audzina bērnus ar redzes traucējumiem, tiek piedāvāts atbalsts, ko nosaka normatīvie akti, bet reālajā dzīvē tas ne vienmēr ir atbilstošs šo ģimeņu specifiskajām vajadzībām. Trūkst atbilstošu aktivitāšu un efektīvu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, lai risinātu šo ģimeņu problēmas un nodrošinātu specifiskās vajadzības, mazinot nedrošību un veicinot integrācijas procesu sabiedrībā.*

Izmantojot modelēšanas metodi, izstrādāts komandas darba modelis ģimenēm ar bērniem ar redzes traucējumiem, atbalstam paredzot īslaicīgus (atbalsta grupas) un ilgtermiņa pasākumus (pašpalīdzības grupas) un citas aktivitātes sociālā rehabilitētāja vadībā, sadarbojoties ar dažādām biedrībām, izmantojot animācijas metodes.

Komandas modelis atbalsta pasākumu ģimenei ar bērniem ar redzes traucējumiem realizēšanai

1. Lai veiksmīgāk realizētu sociālās rehabilitācijas mērķus un palīdzētu katram bērnam ar redzes traucējumiem (BRDZT) pilnvērtīgi augt un attīstīties, nepieciešams izveidot atbalsta komandu, atbilstoši komandas darba pieejai, kā noskaidrots teorētiskajā izpētē. Atbalsta komanda ir profesionāļu grupa, kas savas kompetences ietvaros veic pedagoģiskās, psiholoģiskās un sociālās palīdzības koordinēšanu un nodrošināšanu, iesaistot komandas darbā arī ģimenes, kurās aug bērni ar RDZT.
2. Līdz ar klienta ģimenes ar BRDZT iesaistīšanu komandas darbā veidojas interdisciplinārais komandas līmenis.
3. Atbalsta komandu izveido sociālais darbinieks, pēc vajadzības – arī sociālais rehabilitētājs. Komandas darbības mērķus, uzdevumus un darba organizāciju nosaka tās reglaments jeb vienošanās par tās darbību.
4. Atbalsta komanda savā darbā ievēro Latvijas Republikas likumus un citus normatīvos dokumentus (Izglītības likumu, Fizisko personu datu aizsardzības likumu, Bērnu tiesību aizsardzības likumu u.c.).

1. attēls. Komandas modelis atbalstam ģimenei ar bērniem ar redzes traucējumiem (autores veidots)

5. Darbs komandā ļauj veiksmīgāk izmantot komandas rīcībā esošos resursus un veiksmīgāk risināt situāciju, vai arī sniegt atbalstu dažāda veida aktivitātēs.
6. Atbalsta komandas sastāvā ietilpst šādi profesionāļi: sociālais darbinieks, sociālais rehabilitētājs, psihologs, nepieciešamības gadījumā tiek piesaistīti arī citi dalībnieki: sociālais pedagogs, psihiatrs, ģimenes ārsts, oftalmologs, medicīnas māsa, mākslas terapeits, ergoterapeits, interešu pulciņa vadītājs, kultūras un sporta organizators, jurists u.c.
7. Atbalsta komandas darbība ir vērsta uz sociālā atbalsta sistēmas izveidošanu ģimenēm ar bērniem, kuriem ir RDZT, lai uzlabotu bērna sociālo funkcionēšanu un adaptāciju mūsdienu sabiedrībā, kā arī atbalstītu vecākus, stiprinot viņu zināšanas, prasmes, pieredzi, sociālo tīklojumu.
8. Kā redzams 1. attēlā, modelis ir interdisciplinārs, komandas darbā iesaistīta pati ģimene ar BRDZT. Tātad sociālās rehabilitācijas darbības ir ne tikai uz klientu vērstas, bet paredz arī ciešu ģimenes līdzdarbību. Komandas darbību šī pētījuma ietvaros vada, koordinē un organizē sociālais rehabilitētājs, cieši sadarbojoties ar sociālo darbinieku un pārējiem

komandas locekļiem (skatīt 1. attēlu – tuvākais GABRDZT aplis). Pārējie komandas locekļi tiek pieaicināti pēc vajadzības un atbilstoši aktivitātes saturam un mērķim.

9. Praktiskajā pētījuma daļā tiek piedāvāta atbalsta grupas izveide ģimenēm ar BRDZT, kā arī izstrādātas aktivitātes grupai, ko vada, organizē un koordinē sociālais rehabilitētājs, pēc vajadzības uzaicinot speciālistus no komandas (1. att. – pirmais izveidotais taisnstūris).
10. Šajā modelī paredzēti ne tikai īslaicīgi pasākumi – atbalsta grupa ģimenēm ar BRDZT, bet arī ilgtermiņa atbalsta pasākumi – pašpalīdzības grupas ģimenēm ar BRDZT (1. att. – otrais iezīmētais taisnstūris).
11. Vienlaicīgi pašpalīdzības grupas, aktivizējoties un pašorganizējoties uz biedrības pamata, var ierosināt pasākumus – aktivitātes, sadarbojoties ar **biedrībām** (1. att. – trešais iezīmētais taisnstūris), pasākumus aktīvi pielietojot animācijas metodes.
12. Tādējādi tiek izveidota **atbalsta sistēma** ģimenēm ar BRDZT. Aktivitātes, kas tiek organizētas komandas darba modeļa ietvaros sniedz ieskatu par **sociālā rehabilitētāja darbību** ar ģimenēm ar BRDZT.

Sociālā rehabilitētāja aktivitāšu apraksti atbalsta grupā ģimenēm ar bērniem ar redzes traucējumiem

Atbalsta grupu mērķauditorija

1. Vecāki ar bērniem, kuri ilgstoši saskaras ar redzes problēmām un kuriem nepieciešams atbalsts un izglītošanās specifiskos jautājumos.
2. Vecāki, kuriem ir grūtības un nepietiekamas kompetences bērnu ar redzes traucējumiem audzināšanā, lai sekmētu pilnvērtīgu bērnu augšanu.
3. Bērni un viņu vecāki, kuri pakļauti sociālās atstumtības riskam.
Lai informētu klientu par iespēju iesaistīties atbalsta grupas aktivitātēs, nepieciešams nosūtīt ģimenei uz mājām tikai viņiem veltītu ielūgumu.

Uzaicinājuma paraugs

Visu, ko jūti, ko redzi, visu, ko nolemts tev zināt, paņem un iededz.....

Iededz par sveci, lai citas var iededzināt.....

(Jānis Peters)

Ļoti cien. _____!

Aicinām Jūs piedalīties atbalsta grupā, kura domāta vecākiem, kuri audzina bērnus ar redzes traucējumiem. Jums būs iespēja:

- *pieredzei – pozitīvā, negatīvā un spēja mācīties no tās;*
- *vērtību orientācijai un attieksmei;*
- *sociālām prasmēm un iemaņām;*
- *zināšanu apguvei un ieguves veidiem;*
- *vajadzību, resursu un iespēju apzināšanai;*
- *nākotnes redzējumam – pašattīstības perspektīvai.*

Atbalsta grupā mērķa un uzdevumu sasniegšanai tiek piedāvātas vairākas noteiktā loģiskā secībā izkārtotas aktivitātes.

Pirmā tikšanās:

Kad _____ (datums)

Kur _____ (vieta)

Cikos _____ (laiks)

Dalībnieku atlase – ģimenes ar līdzīgām bērnu invaliditātes formām, ģimenes pēc kultūras, tautības un valodas.

Dalībnieku skaits – optimālākais dalībnieku skaits atbalsta grupās ir 7 līdz 10.

Process – dalībnieki sēž aplī vai darbojas aplī katrā aktivitātē.

Grupas veids – strukturētā, slēgtā grupa.

Apmeklējums – apmeklējums atbalsta grupās nav obligāts. Tā ir katra cilvēka brīva izvēle, bet, ja šī grupa ir slēgtā, tad pastāv vienošanās starp grupas dalībniekiem, ka grupu apmeklēs noteiktu laiku. Šajā gadījumā tiek slēgts līgums par piedalīšanos visās aktivitātēs.

Biežums – tikšanās biežums ir 2 stundas 1 reizi nedēļā, 8 aktivitātes un noslēguma pasākums.

Atbalsta mērķis – uzlabot vecāku saskarsmes prasmes, zināšanas un prasmes bērnu ar redzes traucējumiem audzināšanā, noskaidrot citus jautājumus, kas saistīti ar ģimenes ar BRDZT funkcionēšanu.

Izmantotās metodes – sarunas, lekcijas, diskusijas, individuālais darbs, pāru darbs, vingrinājumi, situāciju un literatūras analīze, lomu spēles, interaktīvi vingrinājumi, animācijas metodes.

Kafijas pauzes ir nepieciešamas vairāku iemeslu dēļ. Plānotās kafijas pauzes atbalsta grupas aktivitāšu vidū no 10 līdz 15 min. ļauj dalībniekiem apspriest iepriekš dzirdēto, pārrunāt nedēļā notikušo un atpūsties. Tās palīdz iepazīt vienam otru labāk neformālā gaisotnē. Lai arī pašai atbalsta grupai ir jābūt pēc iespējas neformālākai un draudzīgākai, tomēr tajā notiek darbs – darbs ar sevi, darbs ar citiem.

Telpas ir viens no svarīgākajiem jautājumiem. Telpām ir jābūt nemainīgām visu atbalsta grupas norises laiku. Tas ir nepieciešams, lai dalībniekos viestu stabilitātes un drošības sajūtu, kā arī tas garantēs to, ka dalībnieki regulāri ieradīsies uz visām aktivitātēm, jo nebūs apjukuma par to, kur notiks nākamā tikšanās reize. Tai ir jābūt atsevišķai, necaurstaigājamai istabai, kas ir izolēta no pārējām telpām, lai neviens grupai nepiederošs cilvēks neiejauktos un nepārtrauktu dalībniekus grupas darbības norises laikā. Ikvienam ir nepieciešama sajūta, ka grupa ir droša vieta un neviens cits nedzirdēs to, kas tiek runāts un stāstīts. Tiek ievērots konfidencialitātes princips.

Kancelejas preces – parasti atbalsta grupu darbības laikā nevajag vairāk kā pāris lielās lapas (A1 formāta), dažus krāsainos flomāsterus, rakstāmos piederumus un piezīmju papīru dalībniekiem. Tomēr vajag ielānot arī izdevumus, piemēram, papīru dažādu izdales materiālu pavairošanai, atskaišu un pierakstu veikšanai, tinti printerim un pulveri kopējamajai mašīnai, kā arī mapītes dalībniekiem, iesaistoties grupā, plastmasas traukus uzdevumu izpildei u.c.

Pirms pirmās tikšanās un pārējām aktivitātēm notiek individuālā iepazīšanās ar dalībniekiem – klientiem sociālā gadījuma risināšanas ietvaros. Notiek vecāku vajadzību un vēlmju, motivācija dalībai atbalsta grupas aktivitātēs noskaidrošana.

Aktivitāšu struktūra

Pirmajā tikšanās reizē dalībniekiem tiek paskaidrots, kā notiks atbalsta grupas darbs. Grupas dalībniekus iepazīstinās ar grupas noteikumiem. Notiek vienošanās par rituāliem grupā. Katrs dalībnieks saņems mapi, kurā tiks krāti visi materiāli. Katrai aktivitātei tiks piedāvāta tēma, tā var mainīties atkarībā no vecāku vajadzībām, interesēm, spējām. Uzsākot jaunu tēmu, vadītājs izskaidros profesionālos terminus un dos īsu teorētisko izklāstu. Tiks piedāvāti dažādi uzdevumi, kas palīdzēs vecākiem saprast sevi, savu audzināšanas stilu un savu bērnu. Piedāvātās diskusijas varētu veicināt vecākus mainīt savas domāšanas un uzvedības stereotipus. Atbalsta grupas aktivitāšu vadītājs – galvenokārt sociālais rehabilitētājs atbilstoši viņa kompetencei un standartā noteiktajām kvalitātēm. Pēc vajadzības var iesaistīt citus speciālistus (*skatīt 1. attēlu*).

Ierosmi aktivitāšu izstrādāšanai pētījuma autore guva no vairākiem avotiem (*skatīt bibliogrāfijā*).

1. Atbalsta grupas aktivitāte „Iepazīšanās”

Pirmajā tikšanās reizē nepieciešams pastāstīt par šo grupu: *Kāpēc tā tika veidota? Ko nozīmē atbalsta grupa? Jāpārrunā grupas iekšējie kārtības noteikumi.* Slēdz rakstisku vienošanos ar dalībniekiem. Jāsagatavo katram grupas dalībniekam sava mapīte, kur salikt darbus, piezīmes u.c.

1. tabula

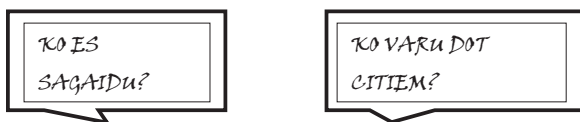
1. aktivitātes plānojums

Tēma	Ilgums	Mērķis	Metodes
Iepazīšanās ar grupas dalībniekiem. Vienoššanās par grupas iekšējiem noteikumiem	2 stundas	Dalībnieku vēlmju, vajadzību, gaidu no atbalsta grupas apzināšana	Sevis iepazīstināšana ar citiem. „Prāta vētras” metode – savu vēlmju paušana. Kafijas pauze (aktivitātes vidū no 10 līdz 15 min.)

Sasveicināšanās rituāls – sasveicinās, stāvot aplī, sākumā ar dalībnieku pa kreisi, tad ar dalībnieku pa labi, beigās pasaka: „Labdien visiem!”.

Pēc tam vadītājs ierosina, ka katras aktivitātes sākumā un beigās jābūt sasveicināšanās un atsveicināšanās rituāliem, kas saliedē grupu. Kā to darīt, katru reizi ierosina paši dalībnieki.

Grupās dalībniekiem tiek izdalītas divu krāsu lapiņas – uz dzeltenās katrs uzraksta vēlmes, ko gaida no vadītāja, atbalsta grupas aktivitātēm. Uz zaļās – katrs uzraksta, ko pats var dot citiem grupā. Vēlmju paušanai izmantojama „prāta vētras” metode.

Dalībnieki tiek iepazīstināti ar grupas darbības noteikumiem, un arī sociālais rehabilitētājs tos ievēros:

- mērķis – ideju kvantitāte;
- veidojas idejas, balstoties uz dalībnieku idejām;
- atturēties no novērtējuma;
- atļaut trakot iztēlei;
- nekādu aizvainojošu izteicienu.

Noslēgums – pabeigt grupas darbu, daloties savās pārdomās, jūtās, novērtējot padarīto. Atsveicināšanās rituāls.

2. Atbalsta grupas aktivitāte „Es un citi”

2. tabula

2. aktivitātes plānojums

Tēma	Ilgums	Mērķis	Metodes
Atgriezeniskā saite. Mērķu definēšana. Vienošanās par nodarbību „Es un citi”	2 stundas	Personisko resursu izzināšana. Psihoemocionālā atbalsta sniegšana. Ģimenes vērtību apzināšanās	Diskusija. Sevis izzināšana ar sociālās zīmēšanas metodi. Sava „Es” apzināšanās. Kafijas pauze (aktivitāšu vidū no 10 līdz 15 min.)

Sasveicināšanās rituāls – kā to darīt, ierosina paši dalībnieki.

1. uzdevums

„Sociālā zīmēšana” – *uzdevums* – veidot zīmējumu pēc brīvas iztēles.

Dalībnieki zīmē, bet vadītājs uzmanīgi vēro notiekošo, saskatot katru detaļu – verbālo un neverbālo komunikāciju. Kad kādu laiciņu dalībnieki zīmējuši un nav pabeiguši, vadītājs lūdz pārtraukt darbu, un katram dalībniekam ir jānododas pie blakus sēdētāja zīmējuma un jāturpina to zīmēt. Tas notiek tik ilgi, kamēr katrs atgriežas pie sava zīmējuma. Grupas dalībnieki dalās sajūtās un pārdomās.

Šī metode dalībniekiem liek aizdomāties, ka ne tikai viens „es” veidoju dzīves telpu sev apkārt, bet liek apjaust, ka mēs katrs esam ar savām vērtībām, savu dzīves virzītājspēku (spēka perspektīvu).

2. uzdevums

„Kāds/a es esmu?”

Vadītājs aicina dalībniekus katru individuāli atbildēt uz 3 jautājumiem, atbildes uzraksta vai zīmē kā simbolus uz 3 lapām.

- Kā es redzu sevi?
- Kā citi redz mani?
- Kādu es vēlētos redzēt sevi?

3. uzdevums

„Vērtību ģerbonis”

Sava vērtību ģerboņa veidošana (atbildes uz interesējošiem jautājumiem). Noslēgumā vērtību ģerboņus sakārtot tā, lai tos var izmantot atbalsta grupas telpā līdz aktivitāšu noslēguma pasākumam.

Noslēgums – pabeigt grupas darbu, daloties savās pārdomās, jūtās, novērtējot padarīto. Atsveicināšanās rituāls.

Mans lielākais personīgais sasniegums ģimenē	Manas ģimenes/grupas lielākais sasniegums
Kas manai ģimenei visvairāk ir vajadzīgs	Manas ģimenes trūkumi
<p style="text-align: center;">Ko es gribētu piedzīvot tālākajā nākotnē ar savu ģimeni</p>	Trīs vārdi, ko es gribētu, lai citi vēltītu manai ģimenei

3. Atbalsta grupas aktivitāte „Saskarsme”

3. tabula

3. aktivitātes plānojums

Tēma	Ilgums	Mērķis	Metodes
Atgriezeniskā saite. Mērķu definēšana. Vienošanās par nodarbību. „Saskarsme”	2 stundas	<p>Nostiprināt izpratni par cilvēku savstarpējo uztveri, atšķirīgo redzējumu, aizspriedumiem un stereotipiem.</p> <p>Uzdevumi: sniegt informāciju par komunikāciju, rosināt vērot sevi no malas, veikt pašvērtējumu, atpazīt komunikācijas barjeras, meklēt tās pārvarēšanas paņēmienus. Apgūt efektīvas komunikācijas prasmes – aktīvās klausīšanās paņēmienus (ķermeņa valodu, emociju atspoguļošanu, jautājumu, zemitēkstu atklāsmi).</p> <p>Sniegt informāciju par mijiedarbību saskarsmē, savstarpējās ietekmēšanas veidiem, apgūt pārliecināšanas prasmes</p>	Diskusija. Interaktīvs vingrinājums, pāru darbs, lekcija, pārrunas, novērtējums. Kafijas pauze (aktivitātes vidū no 10 līdz 15 min.)

Sasveicināšanās rituāls – kā to darīt, ierosina paši dalībnieki.

1. uzdevums

„Pirmais iespaids”

Aicina dalībniekus (kopīgi ar blakussēdētāju pa labi) pārdomāt un uzrakstīt to, kas nepieciešams, lai atstātu pēc iespējas labāku pirmo iespaidu. Tas varētu

būt, piemēram, teikt „jā”, piekrist sarunu biedram, smaidīt un saskatīties ar partneri, būt uzmanīgam, ieinteresētam klausītājam, būt labam novērotājam, neskopoties ar uzslavām, radīt iespaidu ar gaumīgi sakārtotu ārieni u.c. Pāri prezentē savu veikumu uz A1 formāta lapas. Vēlāk visi kopīgi pārrunā katra pāra atziņas.

2. uzdevums

Vingrojums „Vienošanās”

Grupas dalībnieki stāv aplī, pēc vadītāja lūguma komandas paceļ abas rokas ar kādu pirkstu skaitu. Grupas uzdevums – nerunājot vienoties par vienādu pirkstu skaitu. Vingrinājumu atkārti, līdz visi rāda vienādu pirkstu skaitu, bet ne vairāk kā 12 reizes. Pēc vingrinājuma pārrunā, cik viegli vai grūti bija vienoties, kā arī atziņas, kas jāprot vai jā dara, lai vingrinājumu veiksmīgāk izpildītu.

3. uzdevums

Saruna „Par komunikācijas traucējumiem”

Vadītāja – sociālā rehabilitētāja – mini lekcija par savstarpējās komunikācijas traucējumiem. Piemēram, izvairīšanās barjera, autoritāte kā komunikācijas barjera, nesapratne, stilistikā barjera, loģiskā barjera.

Pēc mini lekcijas pārrunā, kas tika dzirdēts pirmo reizi, ko atkārtoja, nostiprināja.

4. uzdevums

Mini saruna „Simpātijas un antipātijas”

Mini lekcija par to, kā veidojas mūsu simpātija vai antipātija pret otru cilvēku. Pēc tam pārrunā dzirdēto.

Noslēgums – pabeigt grupas darbu, daloties savās pārdomās, jūtās, novērtējot padarīto. Atsveicināšanās rituāls.

4. Atbalsta grupas aktivitāte „Konflikti saskarsmē”

4. tabula

4. aktivitātes plānojums

Tēma	Ilgums	Mērķis	Metodes
Atgriezeniskā saite. Mērķu definēšana. Vienošanās par nodarbību „Konflikti un to signāli”	2 stundas	Turpināt grupas dalībnieku saliedēšanu. Veicināt konfliktu atpazīšanas un risināšanas prasmju attīstību	Diskusija. Interaktīvs vingrinājums, pāru darbs, lekcija, pārrunas, novērtējums, lomu spēle, grupu darbs. Kafijas pauze (nodarbības vidū no 10 līdz 15 min.)

Ievadā – **sasveicināšanās rituāls.**

Sociālais rehabilitētājs turpinājumā skaidro, ka *nereti konflikti slēpj neapmierinātās vēlmes, vajadzības*. Dalībniekiem tiek piedāvāti uzdevumi, kas veicinās konfliktu atpazīšanu, to risināšanas prasmes.

1. uzdevums

„Diskomforts”

Sadala dalībniekus pa pāriem, lūdzot izvilkēt lapiņas. Vienā pāri nostājas tie, kuriem lapiņas ir vienādā krāsā. Tiek sniegta instrukcija: „Viens no pāra stāv uz vietas, otrs – lēnām tuvojas, kamēr kāds no dalībniekiem sajūt diskomfortu un tad saka: „Stop!”

Var palūgt dalībniekus izmēģināt dažādas tuvošanās, kā arī apturēšanas veidus, piemēram, iet lēni vai ātri, agresīvi apturēt partneri ar skatienu vai žestu u.c. Tad palūdz dalībniekus apmainīties ar pāriem un izmēģināt dažādas lomas. Pēc vingrinājumiem veido diskusiju.

2. uzdevums

Mini – lekcija „Konflikti”

Emocijas, kas pavada konfliktus. Dusmas. Iekšējie un ārējie konflikti. Konfliktu risināšanas veidi: konkurence, aiziešana, pielāgošanās, kompromiss, sadarbība. Ieguvumi un zaudējumi konfliktā. Pārrunā dzirdēto.

3. uzdevums

„Elpošanas vingrinājums”

Veicināt grupas dalībnieku prasmi nomierināties, regulēt spriedzi.

4. uzdevums

„Konfliktu situācijas” – situācijas analīzes metode

Vadītājs izdala dalībniekiem situācijas aprakstus un lūdz tiem kopā ar blakussēdētāju pa kreisi pārrunāt, kādas jūtas varētu pārdzīvot situācijas dalībnieki un kā šādā situācijā varētu rīkoties. Tad pāri attēlo situācijas un savu versiju par šī konflikta risināšanu. Visi kopā apspriež, kāpēc šis konflikta risināšanas veids ir labs, kā varētu rīkoties savādāk, ko varētu iegūt, ko zaudēt.

Noslēgums – pabeigt grupas darbu, daloties savās pārdomās, jūtās, novērtējot padarīto. Atsveicināšanās rituāls.

5. Atbalsta grupas aktivitāte „ĢIMENE”

5. tabula

5. aktivitātes plānojums

Tēma	Ilgums	Mērķis	Metodes
Atgriezeniskā saite. Mērķu definēšana. Vienošanās par nodarbību „ĢIMENE”	2 stundas	Padziļināt izpratni par ģimenes funkcijām, ģimenes nozīmi bērna attīstībā, likumdošanu ģimenes un bērna aizsardzībā.	Diskusija, grupu darbs, saruna, prezentācija –PowerPoint, stāstījuma metode, terapeitiskā animācijas metode diskusija, animācija. Kafijas pauze (aktivitātes vidū no 10 līdz 15 min.)

Sasveicināšanās rituāls – kā to darīt, ierosina paši dalībnieki.

1. uzdevums

„Saruna par ģimenes funkcijām”

Par ģimenes nozīmi bērna dzīvē, attīstībā un turpmākajā nākotnē.

Ģimenes funkcijas (sociālā rehabilitētāja PowerPoint prezentācija):

- socializācijas funkcija (sociālo iemaņu attīstīšana);
- aprūpes funkcija (primāro vajadzību nodrošināšana);
- mīlestības funkcija (verbāla un neverbāla mīlestība);
- reproduktīvā funkcija (dzimtas turpināšana);

- rekreatīvā funkcija (brīvā laika un atpūtas organizēšana, tradīciju veidošana).

Dalībnieku refleksijas par dzirdēto rosināšana.

2. uzdevums

„Konsultācija ar juristu”

Kopīgas un/vai individuālas konsultācijas pārrunas ar speciālistu par likumdošanu bērna un ģimenes jautājumos.

3. uzdevums

„Dzīve uz plaukstu” – ekspresīvās animācijas un terapeitiskās animācijas metode

Ir jāuzzīmē sava plauksta. Katrā pirkstiņā iezīmēts kāds no tuviniekiem: es, mamma, tētis, brālis, māsa... Variācijas var būt dažādas. Vadītājs lūdz dalībniekus pastāstīt, kā ritēja darbs, kādas domas, asociācijas, sajūtas radās saistībā ar vārdiem: ģimene, tēvs, māte, brālis, māsa...

4. uzdevums

„Bērni” – terapeitiskās animācijas metode

Sadalīties grupās: pirmie bērni, vidējie bērni, jaunākie bērni, vienīgie bērni. Katra no grupām nostājas vienā no telpas stūriem un 10 minūtes savā starpā pārrunā, kā ir jutušies kādreiz saistībā ar savu dzimšanas kārtas numuru ģimenē.

5. uzdevums

„Ar brāļiem un māsām arī nav viegli” – stāstījuma metode

Vadītājs nolasa stāstu un ar jautājumu palīdzību iesaista dalībniekus diskusijā.

Noslēgums – pabeigt grupas darbu, daloties savās pārdomās, jūtās, novērtējot padarīto. Atsveicināšanās rituāls.

6. Atbalsta grupas aktivitāte „Ģimenes attīstības cikli un ar to saistītās krīzes”

6. tabula

6. aktivitātes plānojums

Tēma	Ilgums	Mērķis	Metodes
Atgriezeniskā saite. Mērķu definēšana. Vienošanās par nodarbību „Ģimenes attīstības cikli un ar to saistītās krīzes”	2 stundas	Zināšanu par ģimenes dzīves cikliem un krīzēm pilnveidošana	Mini lekcija, diskusija, konsultācija, grupu darbs, saruna, lomu spēle, animācijas terapeitiskā metode, situācijas analīzes metode. Kafijas pauze (aktivitātes vidū no 10 līdz 15 min.)

Sasveicināšanās rituāls – kā to darīt, ierosina paši dalībnieki.

1. uzdevums

Mini lekcija „Ģimenes dzīves cikli un krīzes”

Tiek izskaidrots, kas ir krīze un pie kā griezties tās gadījumā.

2. uzdevums

„Manas ģimenes dzīves cikls” – terapeitiskās animācijas metode

Individuāls darbs. Manas ģimenes dzīves cikls. Pārdomāt un pierakstīt, kādām savas ģimenes attīstības stadijām ir izgājis. Sociālais rehabilitētājs noslēgumā vada diskusiju par dzīves ciklu un krīžu nozīmi dalībnieku dzīvē.

3. uzdevums

„Krīzes situācija ģimenē” – situāciju analīzes metode

Vadītājs aicina dalībniekus atceries vienu krīzes situāciju savā ģimenē. Kas toreiz notika? Kā tu uz to reaģēji? Ko tu darīji? Kā tu tiki ar to galā? Vai tev bija vajadzīga kāda palīdzība?

Vadītājs aicina grupas dalībniekus dalīties savā pieredzē.

4. uzdevums

Lomu spēle „Manas pašreizējās ģimenes vēsture”

Viens dalībnieks pastāsta par sevi otram, tad mainās lomām. Kā veidojās mana ģimene? Kādā attīstības stadijā ģimene atrodas pašlaik? Ar kādiem izaicinājumiem ģimenē esmu saskāries? Ko vēlētos mainīt savā ģimenē?

Noslēgums – pabeigt grupas darbu, daloties savās pārdomās, jūtās, novērtējot padarīto. Atsveicināšanās rituāls.

7. Atbalsta grupas aktivitāte „Bērna ar redzes traucējumiem audzināšana”

7. tabula

7. aktivitātes plānojums

Tēma	Ilgums	Mērķis	Metodes
Atgriezeniskā saite. Mērķu definēšana. Vienošanās par nodarbību „Bērna ar redzes traucējumiem audzināšana”	2 stundas	Pilnveidot vecāku zināšanas par bērna ar redzes traucējumiem audzināšanas īpatnībām	Diskusija, konsultācija, grupu darbs, diskusija, saruna. Kafijas pauze (aktivitātes vidū no 10 līdz 15 min.)

Sasveicināšanās rituāls – kā to darīt, ierosina paši dalībnieki.

1. uzdevums

Vingrinājums „Kompetentu vecāku motivācijas vēstule”

Grupas dalībnieki raksta motivācijas vēstuli, kurā nepieciešams atbildēt uz diviem jautājumiem: „Kāpēc Es vēlos būt kompetents vecāks?” un „Kāpēc tieši Es būtu vispiemērotākā kandidatūra šim nosaukumam – kompetents vecāks?”. Dalībnieki raksturo savas prasmes un iemaņas. Vecāki apzinās sevi kā kompetentus vecākus. Uzdevuma beigās tie, kuri vēlas, var nolasīt savu vēstuli. Aplausi no atbalsta grupas dalībniekiem.

2. uzdevums

Vingrinājums „Atsauksmes”

Grupas dalībniekiem nepieciešams padomāt un nosaukt: „Vai viņiem ir iespēja saņemt atsaucsmes par sevi kā par vecāku? Kādas atsaucsmes būs un no kādiem cilvēkiem?” Vingrinājums palīdz apzināt atbalsta personas dzīvē, sociālo tīklojumu. Nobeigumā veido grupas sociālo tīklojumu un prezentē.

3. aktivitāte

„Konsultācija ar speciālistu no LNB”

Kopēja un/vai individuāla konsultācija par rehabilitācijas saņemšanu, tiftelnieku iespējām, nodarbībām u.c. informāciju. Svarīgi, lai bērnu ar RDZT ģimenes netiktu izstumtas no sabiedrības un savlaicīgi saņemtu pienākošos atbalstu atbilstoši likumdošanai (sociālās u.c. veida rehabilitācijas pakalpojumus).

Noslēgums – pabeigt grupas darbu, daloties savās pārdomās, jūtās, novērtējot padarīto. Atsveicināšanās rituāls.

8. Atbalsta grupas aktivitāte „Veselība”

8. tabula

8. aktivitātes plānojums

Tēma	Ilgums	Mērķis	Metodes
Atgriezeniskā saite. Mērķu definēšana. Vienošanās par nodarbību „Bērns ar redzes traucējumiem audzināšana”	2 stundas	Izpratnes par bērna diagnozi, ārstēšanās paņēmieniem pilnveidošana. Informēšana par invaliditātes noformēšanas jautājumiem	Diskusija, konsultācija, grupu darbs, saruna. Kafijas pauze (aktivitātes vidū no 10 līdz 15 min.)

Sasveicināšanās rituāls – kā to darīt, ierosina paši dalībnieki.

1. uzdevums

„Iesildīšanās vingrinājums”

Sasveicināšanās – ar deguniem, plaukstām, pleciem, ceļgaliem utt.

2. uzdevums

„Saruna un konsultācija ar speciālistu - oftalmologu”

Individuāla un/vai grupas konsultācija. Uzzināt bērnu diagnozes skaidrojumu, ārstēšanās iespējas, slimnīcas, kur griezties, invaliditātes noformēšanas iespējas.

3. uzdevums

„Neredzīgs” – lomu spēle

Grupas dalībnieki tiek aicināti iejusties vājredzīga cilvēka situācijā. Uz galda ir plastmasas šķīvīši, krūzītes un karotītes, sakārtotas ciemiņu pieņemšanai, uzklāts „tējas galds”. Dalībniekam ir jāatceras, kur kas ir stāvējis, un jāuzklāj tējas galds ar aizsietām acīm. Tas ir svarīgi, jo, izmēģinot šo vingrinājumu, var saprast, cik neredzīgam cilvēkam ir grūti. Kamēr cilvēks nav to darījis, viņš nesaprot, par ko ir runa un nespēj pat iedomāties, kā tas ir.

4. uzdevums

Mācību animācija „Puķe svētkos sociālajam rehabilitētājam”

Trenē prasmi strādāt komandā ar atšķirīgiem materiāliem, sadarboties, toleranci, empātiju. Mācās veidot papīra puķes dažādās tehnikās.

Noslēgums – pabeigt grupas darbu, daloties savās pārdomās, jūtās, novērtējot padarīto. Atsveicināšanās rituāls.

9. Atbalsta grupas aktivitāte „Noslēguma pasākums”

(darbs ar grupu noslēguma fāzē)

Sākumā „Iesildīšanās” – dalībnieki sēž aplī. Vadītājs ar plaukstām pa ceļgaliem izsit ritmu. Virzībā pa kreisi visi dalībnieki pēc kārtas to atkārt. Var atkārtot 4–5 reizes, katru reizi mainot ritmu un tā ātrumu ar kāpinājumu. Beigās 2 reizes sasit plaukstas un uzsit pa ceļgaliem. Noskaņots!

1. **Dalībnieku sagatavošana grupas darba noslēgumam** – vadītājs atgādina, ka atbalsta grupas darbs tuvojas noslēgumam, palīdz dalībniekiem apgūto grupā pielietot dzīvē. Noslēguma pasākumā tiek

ierosināts jautājums par pašpalīdzības grupas izveidošanu. Atbalsta grupas dalībniekus rosina uzņemties atbildību pašpalīdzības grupas organizēšanā, lai atbalsta grupā iesāktais rod turpinājumu pašpalīdzības grupā.

2. **Dalībnieku viedokļu par ieguvumiem un pārmaiņām noskaidrošana** – vadītājs rosina dalībniekus apkopot atbalsta grupā piedzīvoto, izvērtēt, kādā mērā ir sasniegti individuālie mērķi un grupas kopīgais mērķis, noteikt ieguvumus no dalības grupā un pārmaiņas, kuras tā veicinājusi (izvērtējuma anketas aizpildīšana).
3. **Dalīšanās savos pārdzīvojumos, iespaidos, kuri radušies sakarā ar animācijas metožu pielietošanu atbalsta grupā.** Ko spēlēt visgrūtāk? Kas raisīja prieku? Vai ir gatavi šeit un tagad piedalīties vēl vienā aktivitātē „Neparastais orķestris” – terapeitiska animācijas metode.
4. **Dalībnieku atgriezeniskās saites par grupas procesu un vadību iegūšana** – vadītājs lūdz dalībniekus mutiski novērtēt 1) grupas darba procesu; 2) grupas vadītāja darbību; 3) savu kā atbalsta grupas locekļa līdzdarbību atbalsta grupas aktivitātēs.

Noslēgumā vadītājs / sociālais rehabilitētājs uzrunā dalībniekus, kuri vēlas, parakstīt „Vienošanos” (teksts jau sagatavots iepriekš) par pašpalīdzības grupas izveidi.

Atsveicināšanās rituāls

Autore uzskata, ka praktiskajās nodarbībās varētu izmantot pielikumus (1.–4. pielikums) piedāvātos animācijas aprakstus (*Damberga, Klints u.c., 2005; Truskovska, 2015/16*). Šis materiāls ir apgūts praktiskajās nodarbībās studiju laikā, un, adaptējot tos savā praktiskajā darbībā, sociālais rehabilitētājs var izmantot ar rakstā minēto mērķa grupu.

Kreatīvi ekspressīvā animācija

Īss apraksts:

- veido *animācijas piedāvājumus* kādā konkrētā situācijā ar noteiktiem materiāliem;
- rada *impulsus* tālākai darbībai grupā, sabiedrībā, medijos;
- nojauc aizspriedumu barjeras;
- ieinteresē dalībniekus noteiktām aktivitātēm, veicinot līdzdarbošanos;
- veicina grupu (bērnu un cilvēku ar īpašām vajadzībām u. tml.) pašizpaušmi, *pielietojot dažādas metodes* (teātris, spēles, mākslas terapeitiskie elementi u. c.), paņēmienus un tehnikas.

Mērķis – rosināt *pamanīt cilvēkiem ierastās vides ētiskos fenomenus un kreatīvās iespējas* un padarīt tos aktuālus; iekļaut *mākslas dimensijas* cilvēku ikdienā, tajā skaitā arī personu interakcijās, *attīstīt kreatīvu procesu*, rosinot līdzdarbošanos.

Mērķgrupa – *jebkurām vecuma grupām, it īpaši bērniem un jauniešiem.*

Animatora uzdevums – *būt līdzdalībniekam, plānotājam, motivētājam, sarunu partnerim, padomdevējam.*

Pielietojamās tehnikas un materiāli – dažāda veida *ierosināta aktīva darbošanās*; tiek izmantoti visdažādākie (vidē vispieejamākie) materiāli – fotogrāfijas, akmentiņi, putnu spalvas, dzijas kamoli, pogas, krāsainie ilustrētie žurnāli, krāsainais papīrs, stikla gabaliņi, plastmasas maisiņi, pudeles, ādas gabali, siksnas, gumijas gabali u. tml., kā arī krāsu zīmuļi, ūdenskrāsas, flomāsteri u. tml.

Ieguvums:

- dažādu *saskarsmei, attieksmes veidošanai* traucējošu aizspriedumu, šķēršļu, barjeru nojaukšana;
- dalībnieku ieinteresēšana noteiktām aktivitātēm, veicinot līdzdarbošanos;
- pašizpaušmes un kreatīvo spēju attīstīšana.

Iespējamais pielietojums Latvijā:

- jebkura vecuma grupām kā brīvā laika pavadīšanas iespēja, kombinējot ar citām animācijas metodēm izglītošanas procesā gan

formālās, gan neformālās izglītības ietvaros;

- iepazīstināt dalībniekus ar viņu ikdienas vidē esošajiem materiāliem un to kreatīvu izmantošanu, saistot to ar šo materiālu kultūrvēsturiskās izmantojamības nozīmi;
- izmantojama institūciju ietvaros.

Piemērs un ieteikumi norisei

Kreatīvi ekspresīvās animācijas modelis *“Mūsu grupas horoskops”*.

Kā sākumpunkts – institūcijas, skolas bibliotēkas lasītavas apmeklējums.

1. uzdevums ierosmei: atrast lasītavā avīzes, žurnālus u.c. literatūru ar dažādu horoskopu aprakstiem.

2. uzdevums ierosmei: noskaidrot, ja nezina, kāda horoskopa zīme atbilst viņa dzimšanas datumam un mēnesim, apskatīt simbolu/–us.

3. uzdevums ierosmei: noskaidrot, kuram grupā ir tā pati horoskopa zīme. *Ieteikums animatoram:* bibliotēkas telpās var uzsākt sarunu ar dalībniekiem, lai noskaidrotu dalībnieku interesi par horoskopiem, kādus horoskopu veidus pazīst, vai zina savu horoskopa zīmi u.tml., tālāk būtiski ir noskaidrot, kā dalībniekus vēlāk varēs sadalīt pa grupām atbilstoši horoskopa zīmēm. Vēl iepriekš animators ir vienojies ar bibliotēkas vadītāju par iespēju izmantot lasītavas telpas turpmākajam darbam (var tālāk darboties arī savās ierastajās telpās).

4. uzdevums ierosmei: dalībnieki tiek rosināti iztēloties, kā un no kādiem materiāliem var pagatavot savu horoskopu, laužot stereotipisku priekšstatu par horoskopa simbolu, tomēr lai būtiskākās iezīmes saglabātos (*piemēram, horoskopa zīme divīni – divi krāsaini taurentiņi; svairi – iņ/jaņ simbols u. tml.*), kā arī akcentēts viens ierobežojums – dalībniekiem jāizvēlas tādi materiāli un tā jāizgatavo simbols, lai to varētu piestiprināt pie lielas papīra lapas. *Ieteikums animatoram:* palīdzēt nedrošākajiem un rosināt skeptiskākos dalībniekus ļauties šai aktivitātei un piedzīvojumam, vienlīdz mudināt cilvēkus simbola pagatavošanas laikā domāt par to, kas ir tas, kas tik tiešām viņus vieno ar šo simbolu, piedēvēt viņam savas domas, īpašības. Ļaut vaļu fantāzijai un iztēlei, varbūt dalībniekam nāk prātā uz simbolu attiecināma dzejas rinda, sakāmvārds vai dungojamais pantiņš, jebkura asociācija no savas dzīves, no attieksmes pret norisēm, no pieredzes vai nākotnes vīzijām. Sākumā vēlams organizēt darbu individuāli. Fonā vēlams liega, viegla mūzika.

5. uzdevums ierosmei: horoskopa zīmju grupiņu veidošana un apspriešana, izveidotā modeļa prezentācija/as, aicinot dalībniekus ne tikai sajust un identificēt sevi ar izveidoto simbolu, bet arī ievērot, ka katram patīk savs simbols, tādējādi rodot izpratni par to, cik pasaulē *ir dažādi gan cilvēki, gan arī materiāli, no kuriem var veidot darbiņus, un iespējas sevi prezentēt.*

6. uzdevums ierosmei: grupa vienojas, kā tiks izvietoti simboli uz lielās lapas, piestiprina tos, var papildināt ar novēlējumiem, dungojamās dziesmas rindiņām, moto, dzimšanas dienas datumu un gadu u.c. informāciju pēc dalībnieku ieskata.

Noslēgumā dalībnieku refleksija par aktivitātes norisi, par savām sajūtām, par paveikto u. tml. *Būtisks nosacījums:* jāieplāno laiks, lai var saņemt atgriezenisko saiti no katra dalībnieka.

Secinājums: dalībnieki lietderīgi un saturīgi pavada brīvo laiku; līdzdarbojas, kreatīvi izpaužoties; veidojas jauns skats uz ierastajiem kultūras un vides fenomeniem; dalībnieki rod izpratni, ka katrs savu simbolu izvēlas attēlot saistībā ar savām jūtām un emocijām, ka svarīgi ir to respektēt un sajust un izprast cilvēciskajās attiecībās, pieņemt otru tādu, kāds viņš ir, nenosodot, saskatot atšķirīgo kā vērtību.

Muzeju animācija

Īss apraksts: *iespējams realizēt sociālkulturālo praksi konkrētām mērķgrupām ar specifiskām interesēm un vajadzībām atkarībā no specifikas un uzdevumiem, vadoties pēc sociālpedagoģiskās darbības mērķiem.*

Mērķis – *izveidot pēc iespējas lielāku mērķgrupu, dažādām interesēm un vajadzībām atbilstošu, uz muzejiem bāzētu, izglītojošu resursu tīklu; radīt iespēju gūt jaunu pieredzi un zināšanas, attīstīt savu redzesloku par dzīves ikdienu un tās kopsakarībām gan vēsturiskā, gan šodienas, gan nākotnes kontekstā.*

Mērķgrupa – *bērni un jaunieši, vēlams iesaistīt pieaugušos (ģimeni), lai bērni un jaunieši gūtu sev nozīmīgu pieredzi kopā ar pieaugušajiem.*

Animatora uzdevums – *animatoram ir ierosmes devēja un vadītāja loma.*

Pielietojamās tehnikas un materiāli – noderīga jebkura ideja: pašdarinātas avīzes, dzejas krājumi, bērnu un jauniešu gleznu muzeji, meistardarbnīcas u.tml., parastais zīmulis, flomāsteri, pildspalva, krāsainās līmlapiņas, līmlente u.tml.

Ieguvums

- Atklāt pieeju jaunam zināšanu ieguves veidam (mācību procesam), izmantojot muzejus kā bāzi.
- Bērni un jaunieši gūst pozitīvu pieredzi, darbojoties kopā jaunā vidē.
- Iedvesmo cilvēkus uz pozitīvo –kreativitāti, aktivitāti, pašizteikšanos, fantāziju, spontanitāti.
- Iedvesmo pielāgoties negaidītām situācijām, gatavību inovācijām un prezentācijām.

Iespējamais pielietojums Latvijā:

- izmantot metodi, lai “atdzīvinātu” un padarītu pieejamu muzeju kultūrvēsturisko mantojumu, izmantotu muzeju par bāzi mācību procesa nodrošinājumam;
- izglītības iestādēs, institūcijās izmantot dažādu tematisku izstāžu veidošanā, vērsot bērnu un jauniešu uzmanību uz lietām, kas ikdienā ir tepat blakus, bet kurām netiek īpaši pievērsta uzmanība.

Piemērs un ieteikumi norisei

Kā sākumpunkts varētu būt muzeja gleznu zāles apmeklējums.

Saruna ar bērniem un jauniešiem notiek zālē pie kādas no gleznām. Izvēle un interpretācija brīva.

Animators noskaidro, kurš no dalībniekiem ir gleznojis; kāda tehnika patīk; vai dalībnieki domā, ka glezna var iedvesmot skatītāju uz kādu citu jaunrades procesu (sacerēt mūziku, dejot, uzrakstīt dzeju utt.) Animators noskaidro, kurš ir rakstījis dzejoļus vai pašreiz raksta; kurš nekad to nav mēģinājis darīt u.tml. jautājumus.

Tālāk tiek izmantota muzeja telpa vai darbība turpinās skolas telpās, institūcijā.

Animators iedrošina dalībniekus piedalīties neierastā nodarbē, kur, darbojoties kopīgi, katrs no dalībniekiem var *izmēģināt sevi gan kā mākslinieks, gan kā dzejnieks*.

1. uzdevums ierosmei: dalībnieki sasēžas aplī ap galdu. Katram priekšā balta papīra lapa, rokā zīmulis.

Ieteikums: animators sēž aplī kopā ar dalībniekiem un darbojas līdzi. Animators dara zināmus noteikumus – darbošanās laikā grupā neviens nesarunājas, lieki neko nejautā nodarbības vadītājam.

2. uzdevums ierosmei: dalībnieki klausās vadītāja norādījumus un precīzi pilda nosacījumus (**A daļa**):

- 1) punktējam lapu (apmēram 30 sekundes). Pietiek. Padodam lapu pa kreisi;
- 2) punktējam. Padodam lapu pa kreisi;
- 3) savienojam punktus pēc brīvas izvēles. Padodam lapu pa kreisi;
- 4) turpinām savienot punktus pēc izvēles. Padodam lapu pa kreisi;
- 5) zīmējumā ievelkam stingrāk kādu līniju pēc brīvas izvēles. Padodam lapu pa kreisi;
- 6) turpinām ievilkāt līniju, padodam lapu pa kreisi;
- 7) kādu daļu no zīmējuma ieēnojam un padodam lapu pa kreisi;
- 8) turpinām ieēnot kādu nelielu daļu un padodam lapu pa kreisi;
- 9) ievelkam zīmējumā horizontu, padodam lapu pa kreisi;
- 10) ar krāsainu flomāsteru iekrāsojam kaut ko nelielu un padodam lapu pa

kreisi;

- 11) turpinām iekrāsot un padodam lapu pa kreisi;
- 12) ir izveidota glezna. Aplūkojam zīmējumu, iedziļināties un dodam tam nosaukumu. Padodam lapu pa kreisi.

(B daļa) Animators noskaidro, kā katrs no dalībniekiem jūtas, vai visi bija iesaistīti kopējā radīšanas procesā un ir gandarīti par rezultātu – tapušo gleznu.

Tālāk animators rosina dalībniekus piedalīties vēl vienā piedzīvojumā – kopējā dzejas radīšanā. Paskaidro, ka nākamajā uzdevumā tiks rakstīta dzeja haiku stilā. Noskaidro, vai kāds zina, kas tas ir? *Ieteikums animatoram*: sniegt īsu paskaidrojumu, lai ir iespēja tālāk dot jaunas ierosmes jaunām aktivitātēm. Skaidrojums dalībniekiem (vēlams to uzrakstīt redzamā vietā): haika sastāv no 17 zilbēm. 1. rinda sastāv no 5 zilbēm; 2. rinda – 7 zilbēm; 3. rinda – 5 zilbēm.

Vadītājs dod norādījumus un dalībnieki precīzi pilda tos, izmantojot krāsainās līmlapiņas (3 krāsas):

- 1) uzraksti uz dzeltenās līmlapiņas pirmo rindiņu un padod lapu pa kreisi;
- 2) uzraksti uz rozā līmlapiņas otro rindiņu un padod lapu pa kreisi;
- 3) uzraksti uz gaišzilās līmlapiņas trešo rindiņu un padod lapu pa kreisi.

(C daļa) Daiļlasīšanas konkurss. Ir uzgleznota glezna, un tā ir mudinājusi uzrakstīt dzejoli. Tas ir izveidots haiku stilā. Katrs dalībnieks parāda gleznu, nosauc tās nosaukumu un nolasa dzejoli skaļi un izteiksmīgi. Pārējie var aplaudēt. *Ieteikums animatoram*: šī uzdevuma izpildei jādod laiks sagatavoties, nedrošākie jāiedrošina, kāds var arī atteikties lasīt dzeju, to var izdarīt pats animators.

(D daļa) refleksija: animators noskaidro, kā jūtās dalībnieki, dod iespēju runāt katram, tiek dota ierosme veidot izstādi, uzsākt klases muzeja ierīkošanu, jauno talantu darbnīcas organizēšanu u.tml.

Secinājums: dalībnieki lietderīgi un saturīgi pavada brīvo laiku; līdzdarbojas, kreatīvi izpaužoties; izmantota cita uz muzeju balstīta bāze zināšanu un pieredzes gūšanai, tādējādi dažādojot mācību procesa organizēšanu; radīti apstākļi jaunai ierosmei, jaunām idejām.

Rotaļu un spēļu animācija (pārklājas ar mācību animācijas metodi)

Īss apraksts

- Veido animācijas piedāvājumus kādā konkrētā situācijā ar noteiktiem materiāliem.
- Ieinteresē dalībniekus noteiktām aktivitātēm, veicinot līdzdarbošanos.
- Veicina grupu, bērnu un jauniešu pašizpaušmi, pielietojot paņēmienus un dažādas tehnikas.

Mērķis:

- rosināt pamanīt cilvēkiem ierastās vides ētiskos fenomenus un kreatīvās iespējas un padarīt tos aktuālus;
- attīstīt kreatīvu procesu, rosinot līdzdarbošanos.

Mērķgrupa – jebkura vecuma grupas, it sevišķi bērni un jaunieši.

Animatora uzdevums – būt līdzdalībniekam, plānotājam, motivētājam, sarunu partnerim un padomdevējam.

Pielietojamās tehnikas un materiāli – baltas papīra lapas, krāsas, trauciņi krāsai, otas.

Ieguvums – dalībnieku ieinteresēšana dažādām aktivitātēm, veicinot līdzdarbošanos, attīstot pašizpaušmi un kreatīvās spējas.

Piemērs un ieteikumi norisei – rotaļu un spēļu animācijas modelis “Enģeļzivis”. Kā sākumpunkts – Zooloģiskā dārza zivju akvāriju izstādes apmeklējums.

1. uzdevums ierosmei – apskatīt un pārrunāt, cik daudz dažādu zivju ir pasaulē. *Ieteikums animatoram* – uzsākt sarunu ar dalībniekiem, lai noskaidrotu dalībnieku interesi par zivīm: kādas ir redzējuši, kādas ir Latvijā u.tml.

2. uzdevums ierosmei – katrs dalībnieks uz baltas papīra lapas uzzīmē savu plaukstu. *Ieteikums animatoram* – uzsākt sarunu par to, cik vienreizīgs ir katra cilvēka rokas nospiedums; diskusiju par to, vai no rokas nospiedumiem var uztaisīt mākslas darbu.

3. uzdevums ierosmei – dalībnieki tiek rosināti iztēloties, kā var pagatavot gleznu par ūdens pasauli – zivīm. *Ieteikums animatoram* – palīdzēt un iedrošināt skeptiskākos dalībniekus ļauties šai aktivitātei un piedzīvojumam. Ļaut vaļu fantāzijai un iztēlei, varbūt dalībniekiem nāk prātā uz mākslas darbu attiecināma

dzejas rinda, sakāmvārds.

4. uzdevums ierosmei – katram dalībniekam tiek iedota balta papīra lapa. Katrs dalībnieks lapu nokrāso zilu un padod tālāk. Nākamais dalībnieks ievelk šajā lapā ar citu zilās krāsas toni dažādus viļņus. Lapu padod tālāk. Katrs dalībnieks no krāsu paletes izvēlas kādu krāsu un iemērc roku. Tad izplestu plaukstu liek uz lapas un padod lapu tālāk. Var ar to pašu krāsu, var ņemt citu un liek pirmajam nospiedumam pa virsu, bet tā, lai būtu maza nobīde un pirksti vērsti vienā virzienā. Tad lapu var padot uz priekšu. Nākamais dalībnieks atkal ņem kādu krāsu un liek plaukstas nospiedumu. Un tā turpina, līdz mākslas darbs ir gatavs – lapa pilna ar zivīm.

Pēc tam nākamais ar flomāsteriem iezīmē zivīm acis. Padodot lapu tālāk, ir jāizdomā nosaukums no četriem vārdiem. Kad darbs pabeigts, tas jāpiesprauž pie sienas, ļaujot bērnam apbrīnot paveikto un prezentēt citiem savu darbu. *Ieteikums animatoram* – nedrošākie jāiedrošina.

Refleksija: animators noskaidro, kā jūtas dalībnieki, dod iespēju runāt katram, tiek dota ierosme veidot kādu dzeju par rotaļlietām, jaunu izstādi un tamlīdzīgi.

Secinājums: dalībnieki lietderīgi un saturīgi pavada brīvo laiku; līdzdarbojas, kreatīvi izpaužoties; izmantota uz cita muzeja balstīta bāze zināšanu un pieredzes iegūšanai, tādejādi dažādojot mācību procesa organizēšanu; radīti apstākļi jaunai ierosmei, jaunām idejām.

Mācību animācijas metode

Piemērs un ieteikumi norisei

Motivācija pārmaiņām – **Kurš pievācis manu sieru?**

Atkarībā no grupas sastāva un vadītāja pieredzes, ieskatiem utt. var dažādi variēt un piedāvāt izstrādni, ņemot par pamatu Dr. Spensera Džonsona grāmatu „*Kurš pievācis manu sieru?*”.

1. uzdevums

Animators īsumā iepazīstina ar grāmatas saturu, personāžiem, raksturo tos.

Iesaka dalībniekiem veidot savu leģendu, var izmantot grāmatas personāžus. Idejas pamatā divi modeļi – izvairīgais, neizlēmīgais, tātad sekas un rezultāti, otrs – aktīvais, gatavs pārmaiņām, arī riskējot, tātad sekas un rezultāti.

2. un 3. uzdevums

Dalībnieki prezentē savus darbus.

Ieteikums animatoram: rosināt dalībniekus uzaicināt uz darbu prezentāciju sev nozīmīgus cilvēkus – ģimenes locekļus, sociālo darbinieku, draugus u.c.

Piezīme – pēc aprobēšanas dažādās grupās, arī strādājot ar cilvēkiem ar īpašām vajadzībām (protams, ļoti adaptējot materiālu), **saņemta atgriezeniska saite**, ka šāda veida nodarbība – aktivitāte (klausīšanās, rosinoši domāt jautājumi, savas grāmatas vai rīcības plāna izveide, izmantojot grāmatā piedāvātos šablonus utt.) ļoti nepieciešama, noderīga un nekādā gadījumā nav aizskaroša, bet liek domāt par savas darīšanas (rīcības) vai nedarīšanas īstenajiem motīviem, **iedrošina pārmaiņām**, kā arī **liek uzņemties atbildību par sevi un savu dzīvi**. Tā ir liela uzdrīkstēšanās un liels gandarījums.

Bibliogrāfija

1. Beitika A. (2007). *Kas tās tādas atbalsta grupas?* Aizkraukles psiholoģiskās palīdzības centrs (<http://www.aizkrauklesppc.lv/raksti/aelita/RAKSTSATBALSTA%20GRUPASI.pdf>).
2. Damberga L., Klints R., Matule R., Poiša S. (2005). Mācību metodiskais līdzeklis: *Animācijas metožu pielietojums sociālpedagoģiskajā darbā*. Rīgā: „JUMI”.
3. Džonsons, S. (2000). *Kurš pievācis manu sieru?* R: Zvaigzne ABC.
4. Dūselis S.K. (2003). *Atkarības profilakse*. Metodiskie materiāli darbam grupās. Rīga: „Izglītības soli”, ASIA.
5. Lūiss T., Amini F., Lenons R. (2000). *Mīlestības terapijas pamati*. Rīga: SIA „Madris”.
6. Omārova S. (1996). *Cilvēks runā ar cilvēku*. Sākarsmes psiholoģija. R.: Kamene.
7. Projekts „Ģimenes atbalsta sistēmas izveide vardarbības problēmu mazināšanai Krāslavas novadā” (2012). EEZ/PP/1/MEC/156/017.
8. Rokasgrāmata: metodes un pieejas sociālā darba jomā (2011). <http://www.sif.gov.lv/noddevumi/noddevumi/3167/rokasgramata.pdf>.
9. Truskovska Ž. (2015/16). Animācijas metodes sociālā rehabilitētāja darbā. Pieraksti studiju kursā (nepublicēts materiāls).
10. Vecāku - līderu instrukcija vietējo centru un pašpalīdzības grupu izveidē. Vecāku izglītības un sadarbības projekts (2012). http://www.openparents.eu/wp-content/uploads/2012/10/Instrukcija_lideriem_izsutisanai_labots.pdf.
11. Vilciņa A., Pūpola I., Smutova G. (2015). *Sociālo prasmju attīstīšanas programma sākumklašu audzēkņiem*. Mācību metodiskais līdzeklis. 2.izd. Rīga: Profesionālās pilnveides un supervīzijas centrs „Aisma”.

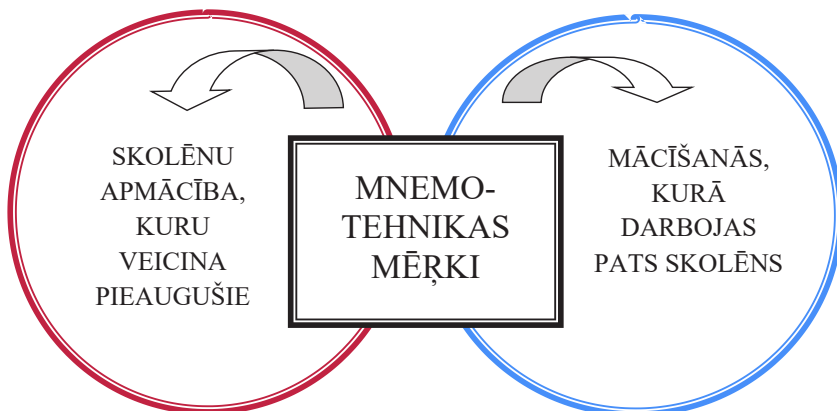
**MNEMOTEHNIKA KĀ AUGMENTATĪVĀ VIZUĀLĀS
INFORMĀCIJAS UZTVERES METODE UN TĀS
PIELIETOJUMS DARBĀ AR BĒRNIEM UN
PIEAUGUŠAJIEM AR GARĪGĀS ATTĪSTĪBAS
TRAUCĒJUMIEM**

*Anotācija. Pētījuma autore ir izstrādājusi un aprobējusi autorprogrammu darbā ar bērniem ar GAT. Pētījuma rezultātus aprobējusi 2016.–2017.gadā meistarklasēs, darbnīcās dažādu Latgales reģiona Latvijā semināru ietvaros un diskusijās ar pedagogiem, sociālā darba speciālistiem u.c. interesentiem, kā arī radusi pārlicību tās lietderībai darbam ar dažāda vecuma cilvēkiem atmiņas trenēšanai. Mnemotehnika pozitīvi ietekmē kognitīvās, valodas, motoriskās un **sociālās iemaņas**. Īpaši liela nozīme šīs tehnikas izmantošanai ir mācību un sociālās audzināšanas procesa organizēšanā bērniem un pieaugušajiem ar GAT, kuru iegaumēšanas prasmes ir stipri vājas (Teivišs, 1976; Fišers, 2005; Freimanis, 2007; Стребелева, 2002).*

Ieskats teorētiskajās nostādņēs

“Māciet bērniem piecus viņam pavisam svešus un nezināmus vārdus – viņš ilgi un veltīgi centīsies tos iegaumēt, bet, sasaistiet divdesmit tādus pašus vārdus ar attēliem, un bērns jūs pārsteigs ar savām iegaumēšanas spējām”
(Ušinskis)

Viens no efektīvākajiem paņēmieniem, kā attīstīt interesi par mācību priekšmeta apgūšanu, ir izmantot mācību materiāla vizualizēšanu, kas veicina pozitīvu emocionālo stāvokli, rada pozitīvu attieksmi pret savu darbu, dod iespēju atkārtot to pašu materiālu, uzsverot secības kārtību un uzlabojot vispārējās darba spējas (Алексеева, 2000).

1. attēls. Mnemotehnikas mērķi (Saule, pēc Козаренко, 2007)

Mnemotehnika – “iegaumēšanas māksla” – veicina domāšanas, atmiņas, uzmanības, novērošanas procesu koriģēšanu, pilnveidošanu un attīstību, kā arī pilnveido un attīsta kognitīvās, valodas, motoriskās un sociālās iemaņas. Izziņas darbības laikā cilvēkiem veicina ieradumu patstāvīgi domāt, koncentrēties, uzņemties iniciatīvu (Козаренко, 2007; Мамайчук, 2001; Маллер, 2002; Киселев, 1996).

Mnemotehnikai ir divi mērķi (skatīt 1. attēlu). Ir svarīgi, lai šie divi mērķi savstarpēji papildina viens otru un nodrošina mācību materiāla apgūšanu. Jāatzīmē, ka vizualizēšanu var izmantot jebkura veida mācību darbībai un uzdevumiem, mācību prasmēm, ikdienas praktiskajām iemaņām, brīvā laika pavadīšanas un izklaides darbībām.

Mnemotehnika jeb mnemonika ir sinonīmi, kas nozīmē mākslu iegaumēt, ar daudzveidīgu paņēmieni saglabāt informāciju ilgstošajā atmiņā un pēc vajadzības viegli to atcerēties. Šie vārdi nāk no 6. gadsimta pirms mūsu ēras, to pamatlicējs ir Pitagors, kas savu ieguldījumu ir devis daudzās zinātnēs (Козаренко, 2007; Омельченко, 2008).

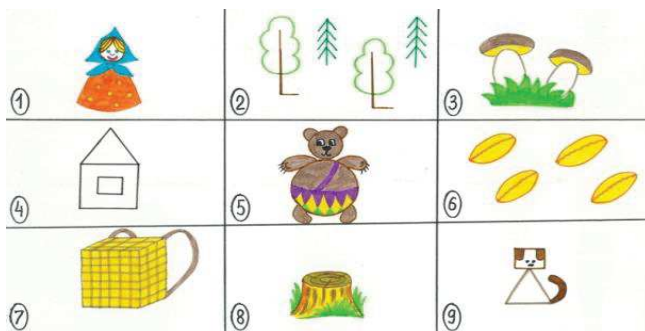
Iegaumēšanas māksla savu nosaukumu “mnemonikon” aizguva no sengrieķu atmiņas dievietes Mnemozīnes. Laika gaitā vairāki zinātnieki, filozofi, izgudrotāji, politiķi veicsmīgi izmantoja šo tehniku atmiņas mehānismu

attīstīšanai, iegaumēšanas, saglabāšanas un reproducēšanas procesu kontrolēšanai (Козаренко, 2007; Омельченко, 2008).

Pirmsākumos mnemotehniku izmantoja kā retorikas un garu runu iegaumēšanas tehniku. Mūsdienās šis iegaumēšanas veids ir pilnveidojies gan teorētiski, gan tehniski un ļauj atmiņā fiksēt ne tikai teksta secību, bet arī *precīzi iegaumēt jebkura veida informāciju*, kuru tradicionāli uzskata par neiegaumējamu. Uzdevumu vizualizēšana ietver sevī sistemātisku un organizētu zināšanu uztveršanu, kuras mērķis ir mācīt bērnu pēc iespējas patstāvīgāk veikt attiecīgo uzdevumu (Козаренко, 2007; Fišers, 2005; Житникова, 1985; Киселев, 1996).

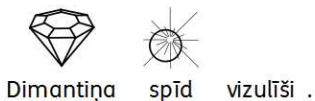
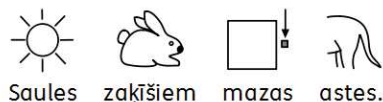
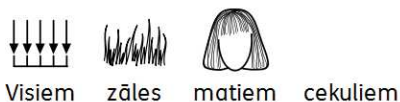
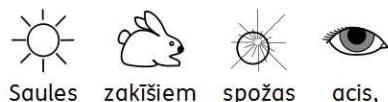
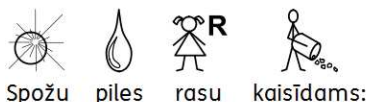
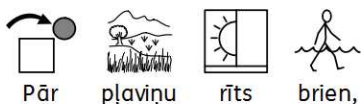
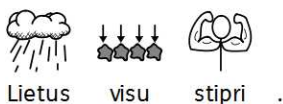
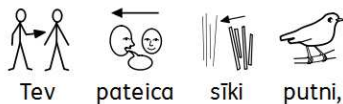
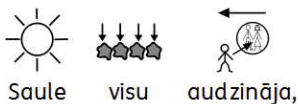
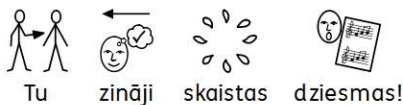
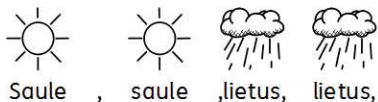
Mnemotehnika balstās uz iepriekšējās pieredzes aktualizēšanu izziņas procesos. Tāpēc, uzsākot jauna elementa mācīšanu, vispirms ir ieteicams izmantot paņēmienus, lai atsauktu atmiņā to, ko zina un ko prot. Novērtējot cilvēku priekšzināšanu līmeni, sistematizējot to, var pieņemt lēmumus turpmākā darba plānošanai, tālākai attīstībai.

Mnemotehnikas paņēmienu būtība ietver *secīgu* vārdu, jēdzienu, teikumu, tekstu *kodēšanu* attēlos, algoritmos, tabulās, tādā veidā radot shematisku vārdu atainojumu, kas veicina cilvēka iegaumēšanas mehānisma attīstību, atsaucot jau esošos vai veidojot atmiņā jaunus grafiskus tēlus (*skatīt 2., 3. attēlu*). Tehnikas apguvei ir nepieciešami dažāda veida sistemātiski vingrinājumi, ar kuru palīdzību tiek trenēti ne tikai visi atmiņas veidi, bet arī valodas, runas, domāšanas, iztēles un uzmanības procesi (Козаренко, 2007; Житникова, 1985).

2. attēls. Shematisks pasakas atainojums mnemotehnikas izpildījumā

(Saule, 2017)

3. attēls. Latviešu tautsdziesmas mnemotehnikas izpildījumā
(PECS programma)

Bērniem un pieaugušajiem ar GAT vārdu krājuma nabadzība, neprasme strukturēt un uzdot jautājumus, veidot teikumus no gada uz gadu aizvien palielinās, turklāt iegaumēšanas spējas pazeminās, tādēļ mnemotehnikas izmantošana lietu, vielas mācību procesā paver plašākas iespējas apgūt mācāmo vielu, pārnesot verbālo materiālu uz ilustratīvo un tādējādi paplašinot jaunu vārdu, jēdzienu, faktu un plašāka apguves materiāla iegaumēšanas iespējas.

Balstoties uz iepriekš skatīto teorētisko materiālu, darba autore ir pārliecināta, ka īpaši bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem būtu vēlams īpašs, atbalstošs komunikācijas veids, ar kura palīdzību viņi varētu ne tikai apgūt mācāmo vielu, bet arī spētu veiksmīgāk iekļauties sabiedrībā. Augmentatīvā (atbalstošā) komunikācija tiek lietota, lai padarītu valodu vienkāršāku un tādējādi atvieglotu, palīdzētu izteikties, īpaši sākumskolas skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem. Mnemotehnika kā augmentatīvs komunikācijas veids ir attēlu komunikācija, kurā, pirmkārt, izvēloties pirmās zīmes, jāievēro bērna intereses – ar pirmajām zīmēm tiek izprasts komunikācijas spēks. Otrkārt, bērnam jāpiedalās komunikācijas “grāmatas” izvēlē un veidošanā, un, treškārt, komunikāciju “grāmatai” jādzīvo un jāmainās līdz ar lietotāju, tāpēc ir svarīga plānošana, ņemot vērā lietotāja, šajā gadījumā cilvēka ar garīgās attīstības traucējumiem, prasmes un spējas.

Mnemotehnika pozitīvi ietekmē kognitīvās, valodas, motoriskās un sociālās iemaņas. Īpaši liela nozīme šīs tehnikas izmantošanai ir mācību procesa organizēšanā cilvēkiem ar GAT, kuru iegaumēšanas prasmes ir stipri vājas (*Teivišs, 1976; Fišers, 2005; Freimanis, 2007; Стребелева, 2002*).

Bērniem un pieaugušajiem ar GAT attīstība atšķiras no normām katrā noteiktā vecumposmā.

Tā notiek lēnāk, dažādā tempā, ar daudzām īpatnībām un nepilnībām, kas ir atkarīgas no garīgās attīstības traucējumu līmeņa. Cilvēkiem ar GAT izziņas darbības attīstības traucējumu, viņu domāšanas spēju zemā līmeņa, psihisko procesu norises tempa un dinamikas traucējumu, uzmanības, iegaumēšanas, atmiņas un citu smadzeņu garozas augstāko funkciju attīstības noviržu dēļ mācību procesa realizēšana ir apgrūtināta. Apguves process norit lēni, tas jebkurā brīdī var apstāties, tāpēc nozīmīga ir šo cilvēku komunikācijas prasmju attīstība – vai nu tā būs verbāla, vai cilvēki ar GAT iemācīsies izmantot kādu no

vizualizēšanas paņēmieniem, lai spētu sociāli un personiski sevi iekļaut sabiedrībā (*Freimanis, 2007; Liepiņa, 2003; Zikla, Havlickovab, etc., 2014; Бызотский, 1996*).

Vizuālās informācijas simbolu veidošanas iespējas atbalsta un atvieglo iegaumēšanu skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem, jo katrs simbols apzīmē noteiktu objektu vai jēdzienu un ir viegli lasāmu attēlu valoda, lai izvairītos no iespējamajām grūtībām, uztverot attēlus, tiek fiksētas tikai būtiskās detaļas, melnbaltais vai krāsainais vienkāršotais attēls ar nedaudzām detaļām ļauj simbolu piemērot dažādām situācijām (*Козаренко, 2007; Житникова, 1985; Liepiņa, 2003; Freimanis, 2007*).

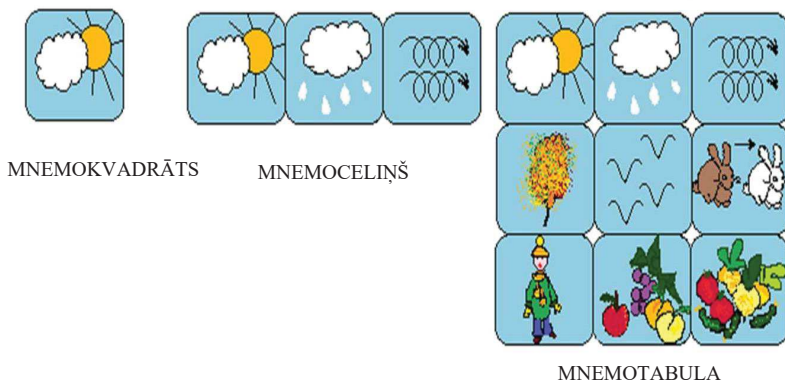
Pieredzē balstīti praktiski ieteikumi speciālistiem

Lai izprastu šīs tehnikas iespējas, atrastu piemērotāko paņēmieni kopumu, ir jāpārzina mnemotehnikas pielietošanas veidi:

- **klasiskā** – iegaumēšanas attīstīšana, izmantojot vizuālos tēlus, īpaši oratoru runai. Vizuālie tēli tika dalīti divās lielās grupās: palīgattēlos secības fiksēšanai un attēlos, kuros tika kodēta nepieciešamā iegaumēšanas informācija;
- **pedagoģiskā** – vienkāršots iegaumēšanas paņēmiens. Vizuālo tēlu tajā ir maz, bet iekļauj sevī vairākkārtēju apgūstamās vielas atkārtotāmu – pārrakstīšana burtnīcā, vairākkārtēja teksta lasīšana, ilustrāciju pārzīmēšana utt.;
- **cirka jeb estrādes** – balstās uz klasiskās mnemotehnikas pamatiem, tāpat ir informācijas kodēšana žestos, mīmikā, balsis intonācijā. Galvenokārt tā ir nevis informācijas iegaumēšana, bet informācijas nodošanas prasme, izmantojot dažādas viltības;
- **sporta** – iegaumēšanu attīsta ar dažādu skaitļu iegaumēšanas palīdzību;
- **mūsdienī** – liela apjoma informācijas iegaumēšana. Domāta cilvēkiem, kuriem jāpatur prātā precīza informācija (*Козаренко, 2007; Омельченко, 2008*).

Metožu un paņēmienu klāsts jāizvēlas, ņemot vērā visas bērna vai pieaugušā ar GAT īpatnības, veselības stāvokli un *esošo* vispārējo attīstību. Dažkārt mācību process var apstāties uz kāda pavisam vienkārša mācību paņēmienu daļas, citkārt, variējot paņēmienu, to var realizēt pilnībā. Mnemotehnika ir plaša spektra paņēmienu un kopumu metode, kas ļauj iegūstēt dažādu grūtības pakāpju mācību vielu. Īpaši aprakstošā rakstura teksta apguve cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem rada lielas grūtības, tāpēc jācenšas panākt, lai vārdiskās informācijas uztveres un iegūšanas laikā skolēniem rastos adekvāti pārdzīvojumi, kurus var paspīlgtināt ar vizuāliem, taktiliem, kustību demonstrējumiem. Tādā veidā rodas iespēja vadīt un koriģēt iegūšanu: *izdalīt loģiskās daļas, parādīt iegūšanas veidu, sākt iegūšanas procesu bez izpratnes, panākt emocionālo pārdzīvojumu, novērst mehānisko iegūšanu bez izpratnes, kad, balstoties uz vizuālajiem tēliem, bērniem un pieaugušajiem ir iespēja vienu un to pašu domu izteikt ar dažādiem vārdiem vai teikumiem, sekojot līdzi plānam vai instrukcijai* (Kozarenko, 2007; Омельченко, 2008).

Mnemotehnikas izmantošanu savā darbā var sākt ar vienu vārdu – mnemokvadrātu, kura apguves rezultātā, mnemokvadrātus apvienojot, var veidot teikumus, jautājumus, algoritmus. Un, visbeidzot, plašāku dzejoļu, tekstu apguvei var izmantot mnemotabulas, kurās apvienoti mnemoceliņi (*skatīt 4. attēlu*) (Житникова, 1985; Козаренко, 2007; Омельченко, 2008).

4. attēls. Mnemotehnikas pamatelementi (Saule, pēc Козаренко, 2007)

Mnemotabulas ir cieši saistītas ar valodas un runas korekciju, tās tiek izmantotas, lai:

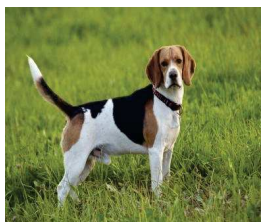
- bagātinātu vārdu krājumu;
- mācītu zīmēt stāstus;
- atstāstītu daiļliteratūru;
- minētu, sastādītu mīklas;
- iegaumētu dzejoļus;
- veidotu aprakstošus stāstus par rotaļlietām, traukiem, apģērbiem, dārzeņiem un augļiem, putniem, dzīvniekiem, kukaiņiem.

Shēmas un tabulas, kuras veidotas vizualizējot, palīdz skolēniem patstāvīgi noteikt galvenās iezīmes un īpašības par doto tēmu, noteikt veicamo darbību secību, uzrādīt identificētās iezīmes, bagātinātu vārdu krājumu (*Омельченко, 2008*).

Mnemotehnikas realizēšana balstās uz vairākiem principiem.

1. princips – „No reālā līdz abstraktajam”

Apguves procesa laikā vispirms tiek piedāvāti reāli attēli – fotogrāfijas, kuras tiek nomainītas ar objekta zīmējuma formu, līdz skolēnam tiek piedāvāta objekta piktogramma. Atsevišķu objektu apguve atvieglo un sagatavo bērnu vai pieaugušo ar GAT turpmākā mācību satura apguvei.

2. princips – „Informācijas daudzveidība”

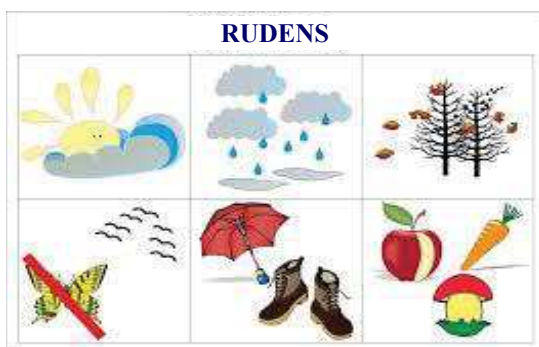
Pēc iespējas vairāk izmantot papildus simbolus, žestus un zīmes, kas palīdzēs attīstīt abstrakto domāšanu un simbolisko aktivitāti, tādējādi radot verbālās runas izpratni un attīstību:

- rāda attēlu „Māja” un „Rotaļlietu māja”;

- izmanto drukātu vārdu „māja”;
- rāda žestu „māja”.

3. princips – „Motivācija”

Papildus esošajai komunikācijas iespējai – ieinteresēt un motivēt maksimāli izmantot esošās un jauniegūtās zināšanas. Tas ir ļoti ilgs un sarežģīts darbs, kas prasa intensīvu un pastāvīgu darbību kopumu mācību procesā skolā un ģimenē, audzinot bērnus ar GAT.

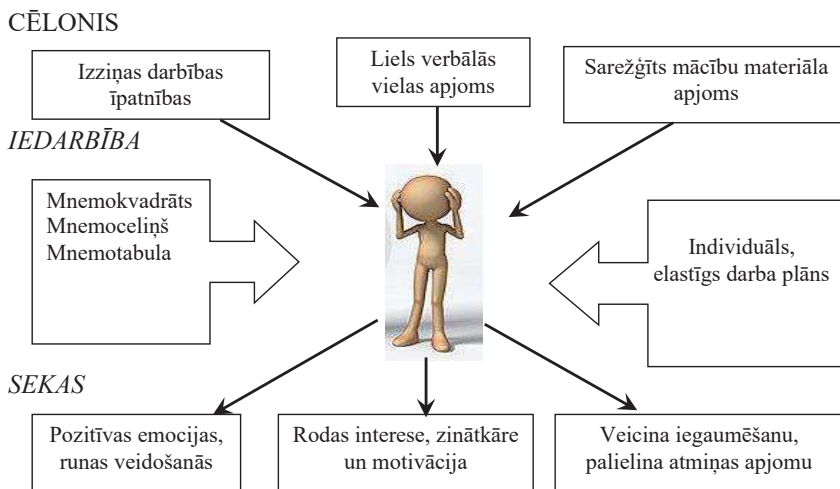

4. princips – „Funkcionālais pielietojums”

Ir pietiekami sarežģīti bērniem un pieaugušajiem ar GAT jauniegūtās zināšanas pielietot ikdienas situācijās. Tāpēc mnemotehnika ir paņēmiens, kas šiem cilvēkiem radīs iespēju iegūtās zināšanas izmantot praktiskajā darbībā, piemēram, mnemotabulas, kurās dažādu dzīves prasmju kopums ir apvienots konkrētu darbību realizēšanai – galda klāšana, apģērbu secība, ejot ārā, augu kopšana, higiēnas prasmju apguve u.c.

Realizējot apguves saturu, ir svarīgi ievērot mnemotehnikas principu secību, bet tajā pašā brīdī neaizmirst, ka cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem dažādu iemeslu dēļ var iestāties attīstības regress. Tas nekādā ziņā nenozīmē, ka jāpārtrauc izmantot šo paņēmienu kopumu bērnu vai pieaugušo atmiņas attīstīšanai.

Mnemotehnika kā mācību metode bērniem un pieaugušajiem ar garīgās attīstības traucējumiem

5. attēls. Apguves process, izmantojot mnemotehniku bērniem un pieaugušajiem ar GAT

Mērķtiecīgi vadot cilvēku darbību, mnemotehnikas izmantošana pastiprina mācību procesā iegūtās un pārstrādātās informācijas iegaumēšanu. Svarīgi atcerēties, ka atmiņas procesu sistēma ir cieši saistīta ar sajūtām, domāšanu, uzmanību un uztveri, kas savukārt saistīta ar apkārtējās vides informācijas atpazīšanu, nepieciešamā atlasīšanu un apstrādi, tā veidojot katra indivīda nelielo zināšanu pārvaldības modeli.

Uz dažādām sajūtām balstītā psihiskā procesā veidojas atmiņas bāze, tās pamats ir informācijas iegaumēšana (kodēšana), saglabāšana un reproducēšana, tāpēc, redzot cilvēku ar garīgās attīstības traucējumiem mācību vielas apguves grūtības (*skatīt 5. attēlu*), mnemotehnikas izmantošana ir kā enkurs, kas rada labvēlīgu, emocionāli pozitīvu un produktīvu darba rezultātu.

Apguves procesa realizēšanai, pielietojot mnemotehniku ar bērniem un pieaugušajiem ar garīgās attīstības traucējumiem, autore apkopoja, sistematizēja un izstrādāja metodisko materiālu, kas apliecināja runas veidošanas, zinātkāres,

mācību motivācijas paaugstināšanos cilvēkiem ar GAT, kā arī veicināja iegaumēšanas, tas ir, atmiņas apjoma palielināšanos.

Bibliogrāfija

1. Fišers R. (2005 a). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: Raka, 325 lpp.
2. Fišers R. (2005 b). *Mācīsim bērniem mācīties*. Rīga: Raka, 219 lpp.
3. Freimanis I. (2007). *Ieskats speciālās skolas darbā*. Rīga: Raka, 271 lpp.
4. Liepiņa S. (2003). *Speciālā psiholoģija*. Rīga: Raka, 312 lpp.
5. Zikla P., Havlíčková K., Holoubková N., Hrníčková K., Volfová M. (2014.) *Mathematical literacy of pupils with mild intellectual disabilities*. Pieejams: http://ac.els-cdn.com/S187704281500988X/1-s2.0-S187704281500988X-main.pdf?_tid=500c4fd6-3fe1-11e7-a55b-00000aacb360&acdnat=1495562440132539e22f809222d93178717807dcd0
6. Житникова Л.М. (1985). *Учите детей запоминать*: Пособие для воспитателя детского сада / Л.М. Житникова. Москва: Просвещение, 96 с.
7. Омельченко Л.В. (2008). *Использование мнемотехники в развитии связной речи*. Логопед № 4, Москва: Творческий центр СФЕРА, 102–115 с.
8. Козаренко В.А. (2007). *Учебник мнемотехники. Система запоминания* Москва: «Джордано», 119 с.
9. Маллер А.Р. (2002). *Социальное воспитание и обучение детей с отклонениями в развитии*: учеб. пособие / А.Р.Маллер. М., 124 с.
10. Мамайчук И.И. (2003). *Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии*. СПб: Речь, 83–91 с.
11. Мамайчук, И.И. (2001). *Психологическая помощь детям с проблемами в развитии*. СПб.: Речь, 220 с.
12. Стребелева Е.А. (2002). *Специальная дошкольная педагогика подред.* М.: Издательский центр «Академия», 312 с.
13. Ушинский К.Д. (1948). *Родное слово*. Кн. для учащихся. Сбор. соч. М., 267–268 с.

CILVĒKU AR INVALIDITĀTI UN GAT DZĪVESDARBĪBAS NODROŠINĀJUMS RĒZEKNES DAUDZFUNKCIONĀLAJĀ CENTRĀ

Anotācija. Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā 2016. gadā ir uzsākts pētījums par daudzfunkcionāla centra modeļa izstrādi cilvēku ar invaliditāti un GAT dzīvesdarbības un dzīves kvalitātes nodrošinājumam Rēzeknes pilsētā. Tēžu veidā diskusijai zinātniekiem un praktiķiem tiek piedāvāts izstrādātais materiāls, lai rastu apstiprinājumu vai noliegumu šāda centra izveides nepieciešamībai. Autore būs pateicīga par konstruktīviem kritiskiem aizrādījumiem un lietišķiem ierosinājumiem, lūgums iesūtīt uz e-pasta adresi: kristine.ustinova@rezekne.lv.

Tēzes

Pētījuma mērķis: izpētīt cilvēku ar invaliditāti un (GAT) pedagoģiski psiholoģiskās un dzīvesdarbības īpatnības, problēmas un risinājumus, izstrādāt daudzfunkcionālā centra stratēģiju un tā darbības menedžmentu.

Pētījuma zinātnisko bāzi veido šādu tematu teorētiskais apskats:

- speciālās literatūras par cilvēkiem ar GAT apskats (raksturojums);
- bērnu un pilngadīgu personu ar GAT problēmas (brīvā laika pavadīšana, nodarbinātība);
- bērnu un pilngadīgu personu ar GAT iespējas Rēzeknes pilsētā (pirmsskolas izglītības un speciālās izglītības iegūšana, nodarbinātība, brīvā laika pavadīšana);
- bērnu un pilngadīgu personu ar GAT iespējas Latvijā;
- bērnu un pilngadīgu personu ar GAT iespējas citās valstīs (Lietuvā – Šauļi, Krievijā – Pleskava);
- Rēzeknes nevalstisko organizāciju darbs ar bērniem un pilngadīgajām personām ar GAT;
- Latvijas likumdošana, kas attiecas uz cilvēkiem ar invaliditāti un GAT;
- Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģija un Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020. gadam.

Garīgās attīstības traucējumi – neatgriezeniski traucējumi, kas skar galvenokārt izziņas darbību, kā arī emocionāli voluntāro jomu un uzvedību. Tos rada organiski bojājumi galvas smadzeņu garozā, tiem ir difūzs raksturs (*Freimanis, 2007*).

Svarīga nozīme cilvēku ar GAT sociālo prasmju apguvē ir profesionālajai izglītībai, kad izglītojamie apgūst paradumu strādāt un nepieciešamās praktiskās darba prasmes turpmākajai dzīvei. Profesionālās izglītības apguves laikā cilvēki ar GAT attīsta savas dotības, sagatavojas dzīvei un darbam sabiedrībā (*Andersone, 2004*).

Labklājības ministrija pilngadīgu personu ar GAT dzīvesdarbības nodrošinājumam ir noteikusi: aprūpi mājās (mobilās brigādes, drošības poga u.c.), dienas aprūpes centrus, specializētās darbnīcas, grupu dzīvokļus, īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojumus, speciālistu konsultācijas un individuālo atbalstu, atbalsta grupas un grupu nodarbības (*Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020. g.*).

Daudzfunkcionālā centra izveide ir vērsta uz neatkarīgas dzīves veicināšanu un sabiedrības radīto šķēršļu mazināšanu cilvēku ar invaliditāti pašnoteikšanās, līdzdalības un iekļaušanas iespējām. Māca apzināties sevi kā sabiedrības locekli, attīsta gan saskarsmes, gan sadarbības prasmes, apgūst jaunas iemaņas un praktiskā darba pieredzi, māca pastāvīgi formulēt un risināt problēmas, un, visbeidzot, adaptē jaunus, neierastos apstākļos (*Bluka, Rubana, 2002*).

Daudzfunkcionālajā sociālo pakalpojumu centrā tiek nodrošināti vairāku veidu sociālie pakalpojumi dažādām klientu grupām (MK noteikumu Nr. 291 (2003) “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 100. p.). Centrā strādā sociālā darba speciālisti un citi darbinieki atbilstoši sniedzamo pakalpojumu specifikai. Tas paredz ne tikai pakalpojumu sniegšanu, bet arī aktīvu klientu iesaisti sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes pasākumos.

Pētījuma bāze:

- Rēzeknes pilsētas Pensionāru sociālo pakalpojumu centra klienti – cilvēki ar invaliditāti un GAT (30 pilngadīgas personas);

- Rēzeknes internātpamatskolas – attīstības centra audzēkņi – bērni ar invaliditāti un GAT (10 skolas vecuma bērni);
- Rēzeknes pilsētas Bērnu sociālo pakalpojumu centra Dienas aprūpes centra klienti – bērni ar invaliditāti un GAT (6 pirmsskolas bērni).

Pašreizējā situācija Rēzeknē:

- speciālā pirmsskolas izglītības iestāde „Rūķītis” bērniem ar runas traucējumiem;
- speciālā pirmsskolas izglītības iestāde „Zvaniņš” bērniem ar somatiskajām saslimšanām;
- bērnu sociālo pakalpojumu centra Dienas aprūpes centrs;
- Rēzeknes internātpamatskola – attīstības centrs;
- Pensionāru sociālo pakalpojumu centrs (Dienas centrs);
- aprūpes mājās birojs;
- pārvalde „Sociālais dienests” (asistenta pakalpojums);
- nevalstiskās organizācijas: biedrība „Enģeļi ar mums”; biedrība „Autisma atbalsta punkts Rēzeknē”; Rēzeknes Invalīdu biedrība; biedrība „Saules stars AV”; invalīdu apvienības „Impulss” u.c.

1. tabula

Nepieciešamais pakalpojums apzinātās problēmas risinājumam

(autores veidots)

Problēma/mērķgrupa	Nepieciešamais pakalpojums/ risinājums
Pilsētā nav pakalpojuma, kas sniedz iespēju pirmsskolas izglītības vecuma bērnam invalīdam ar smagiem GAT saņemt kvalificētu diennakts aprūpi	Atelpas brīdis Iespēja bērna likumiskajam pārstāvim atpūsties, izdarīt sadzīvē svarīgas lietas, saņemt rehabilitāciju, medicīnisku palīdzību utt.
Pilsētā ir divas speciālās pirmsskolas izglītības iestādes, bet tās nav paredzētas bērniem ar smagiem GAT	Dienas aprūpes centrs Speciāla izglītības programma, kuras īstenošanas pamatā ir pedagogu un medicīnas darbinieku mērķtiecīgs diagnosticēšanas, padziļinātas izpētes un korekcijas darbs

1. tabulas turpinājums

Iegūstot pamatizglītību, jaunietim invalīdam ar vidēji smagiem vai smagiem GAT nav iespējas turpināt mācības un apgūt profesiju Rēzeknes pilsētā	Specializēta darbnīca Nodrošinātas nodarbinātības un brīvā laika pavadīšanas aktivitātes veicinātu sociālo prasmju attīstību un amata prasmju apguvi
Ja arī jaunietis iegūst profesiju, tad viņš nespēj konkurēt darba tirgū. Rēzeknē nav darba devēju, kuri piedāvātu darba vietas cilvēkiem ar invaliditāti un GAT	Dienas nodarbinātības centrs Nodrošināta nodarbinātība klientiem, kam ir grūtības iekļauties atklātā darba tirgū
Pašlaik Rēzeknē pilngadīgām personām invalīdiem ar GAT nav iespējas dzīvot patstāvīgi, neatkarīgi, uzturēt savu personīgo dzīvokli	Grupu dzīvoklis Nodrošināts atsevišķs, labiekārtots, aprīkots vienistabas dzīvoklis veicinātu pašaprūpes un sociālo prasmju attīstību

Daudzfunkcionālais centrs cilvēkiem ar GAT paredz:

- **Dienas aprūpes centru:**
 - dienas laikā nodrošināts sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojums;
 - sociālo prasmju attīstība, izglītošana un brīvā laika pavadīšana;
 - dažādu speciālistu konsultācijas un nodarbības (sociālais darbinieks, sociālais rehabilitētājs, fizioterapeits, ergoterapeits, psihologs, arī bērnu vecākiem);
 - sensorā istaba;
 - ūdens terapija;
 - ēdināšana;
 - transporta pakalpojumi;
- **grupu dzīvokļus pilngadīgām personām:**
 - 1 personai – labiekārtots, aprīkots vienistabas dzīvoklis;
 - Rēzeknē deklarēta dzīvesvieta ar iespēju saņemt pasta sūtījumus;
 - aprīkotas koplietošanas telpas (virtuve, ēdamistaba, atpūtas telpa, dušas telpa, veļas mazgātava);
 - diennakts uzraudzība;
 - profesionālā palīdzība sociālo problēmu risināšanā;
 - nepieciešamības gadījumā sociālā aprūpe;
- **specializētās darbnīcas:**
 - keramikas;
 - sveču liešanas;

- kokapstrādes;
- kulinārijas;
- rokdarbu;
- **pilngadīgām personām iespēju strādāt un saņemt atalgojumu:**
 - veļas mazgātavā (veļas šķirošana, mazgāšana, gludināšana, iepakošana);
 - siltumnīcā (ziedu siltumnīca, dārzeņu siltumnīca);
- **atelpas brīža pakalpojumu:**
 - valsts finansētās 30 diennaktis gadā;
 - pakalpojuma saņemšanas izvēles forma (tikai naktī, tikai dienā, tikai darba dienās, tikai svētku dienās u.c.);
 - sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija;
 - dažādu speciālistu konsultācijas un nodarbības;
 - visi Dienas centrā pieejamie pakalpojumi.

2. tabula

Sociālās jomas personāla sadalījums pa pakalpojumiem

	Dienas aprūpes centrs	Atelpas brīdis	Speciālizētās darbnīcas	Dienas nodarbinātības centrs	Grupu dzīvokļi
Sociālais darbinieks	x	x	x	x	x
Sociālais rehabilitētājs	x		x		x
Sociālais aprūpētājs	x	x	x		
Psihologs	x	x	x	x	x
Ergoterapeits	x		x	x	
Fizioterapeits	x	x			
Aprūpētājs		x			x
Specializēto darbnīcu vadītājs			x	x	

Priekšlikumi

- Izveidot daudzfunkcionālu centru Rēzeknē cilvēkiem ar invaliditāti un GAT. Centram jānodrošina tādi pakalpojumi kā dienas centrs, sociālās darbnīcas, grupu dzīvokļi, atelpas brīdis.
- Izmantot izstrādāto centra darbības moduli, stratēģiju un darba kārtību.
- Pielietot sastādīto nepieciešamo sociālā darba un sociālās rehabilitācijas speciālistu sarakstu un pamatojumu.
- Organizēt darbiniekiem pieredzes apmaiņu par aktuāliem jautājumiem profesionālajā izglītībā un aprūpē, kā arī sadarboties ar līdzīga satura iestādēm Latvijā, Lietuvā un Krievijā.
- Pieaicināt sociālā darba, speciālās izglītības, veselības aprūpes speciālistus izstrādātās normatīvās bāzes izvērtēšanai un ieteikumu sniegšanai.
- Izstrādāt prezentācijas materiālus (informatīvos bukletus, plakātus, prezentācijas) Rēzeknes pilsētas iedzīvotāju informēšanai par iespēju saņemt pakalpojumus.

Bibliogrāfija

1. Andersone R. (2004). *Pusaudžu sociālo prasmju veidošanās*. Rīga: RaKa.
2. Bluka I., Rubana M. (2002). *Dzīvesprasmju apguve skolā*. Rīga: Preses nams.
3. Freimanis I. (2007). *Ieskats speciālās skolas darbā*. Rīga: RaKa.
4. Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.–2020. g. (www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/null/2015_15_07_ricplans_final.pdf).

